

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ผลการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปะสำหรับเด็กอนุบาล” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับเด็กอนุบาล
 - 1.1 พัฒนาการเด็กปฐมวัย
 - 1.2 การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
 - 1.3 การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอนุบาล
2. ศิลปะศึกษาสำหรับเด็กอนุบาล
 - 2.1 การจัดการเรียนรู้ศิลปะศึกษา
 - 2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางศิลปะศึกษา
 - 2.3 พื้นฐานการเรียนรู้ทางศิลปะ
3. การจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษาสำหรับเด็กอนุบาล
 - 3.1 ความหมายของการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา
 - 3.2 ความสำคัญและคุณค่าของประสบการณ์ศิลปะศึกษา
 - 3.3 หลักและวิธีการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา
 - 3.4 องค์ประกอบในการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา
4. การประยุกต์ทฤษฎีของฟรอมเบลเข้ากับการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปะสำหรับเด็กอนุบาล
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับเด็กอนุบาล

1.1 พัฒนาการเด็กปฐมวัย

เด็กปฐมวัย ในช่วงอายุ 4-6 ปี หรือเด็กก่อนวัยเรียน เป็นวัยที่เตรียมพร้อมที่จะเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา พัฒนาการของเด็กจึงมีความหมายและมีความสำคัญ เพราะเป็นรากฐานการเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต

อิริคสัน (Erikson, 1950) กล่าวว่า พัฒนาการในขั้นแรกๆ จะมีผลต่อการปรับตัวของเด็กต่อไปในอนาคต ถ้าเด็กมีพัฒนาการที่เต็มไปด้วยความสุขก็จะทำให้เด็กเกิดความคิดว่าโลกที่ตนอยู่น่ารื่นรมย์ มีความสุข แต่ถ้าเด็กเกิดความทุกข์ใจ ยุ่งยากในเรื่องต่างๆ ความรู้สึกของเด็กก็จะเป็นไปในทางตรงกันข้าม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้ให้หลักพัฒนาการเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. พัฒนาการของเด็กจะต้องอาศัยองค์ประกอบทั้งสิ่งแวดล้อม และพันธุกรรม พัฒนาการของเด็กจะเป็นไปตามลำดับขั้น อัตราการพัฒนาจะแตกต่างกันตามลักษณะของเด็กแต่ละคน
2. พัฒนาการทุกขั้นตอนในช่วงปฐมวัยเป็นรากฐานของบุคคลเมื่อเป็นผู้ใหญ่
3. การพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดนั้น จะต้องทำพร้อมกันทุกด้านเพราะพัฒนาการแต่ละด้านมีความสัมพันธ์กัน หากด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้รับการพัฒนาให้สมบูรณ์ จะมีผลกระทบต่อพัฒนาการด้านอื่นๆ ด้วย

ดังนั้นการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้จึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อพัฒนาการในระยะต่อไปของเด็ก ซึ่งพัฒนาการของเด็กในด้านต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

1.1.1 พัฒนาการทางด้านร่างกาย

เด็กในช่วงปฐมวัยนี้ โดยทั่วไปแล้วจะสามารถเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ตามความปรารถนาของเขา เขาสามารถที่จะเคลื่อนไหวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ด้วยอิริยาบถต่างๆ กัน นอกจากความสามารถในการควบคุมการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ เด็กปฐมวัยยังสามารถที่จะพัฒนาทักษะทางการจับต้องสิ่งของควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวทางร่างกายอีกด้วย

เป็นช่วงเวลาที่เด็กพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ควบคู่กันกับกล้ามเนื้อย่อย เด็กจะสามารถพัฒนาเกี่ยวกับการประสานสัมพันธ์ระหว่างประสาทตากับมือ สามารถควบคุมการใช้กล้ามเนื้อมือจับสิ่งของต่างๆ ได้ สังเกตได้จากกิจกรรมที่เด็กปฏิบัติ เช่น การใส่กระดุมเสื้อ การรูคซิบ การผูกเชือกทรงเท้า การวาดภาพโดยใช้สีเทียน การตัดและการฉีกสิ่งของ การนำบล็อกไม้มาต่อกัน

1.1.2 พัฒนาการทางด้านอารมณ์

เด็กปฐมวัยนั้นเด็กจะเริ่มรู้จักความกลัว โกรธ รัก อิจฉา วิดกกังวล คีใจ อายกรู้อยากเห็น ฯลฯ อารมณ์ของเด็กยังไม่แน่นอน มีการผันแปร รุนแรงแต่ไม่ถาวร สิ่งต่างๆเหล่านั้นล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความตึงเครียดทางอารมณ์ทั้งสิ้น โดยที่เด็กจะสามารถแสดงออกซึ่งการระบายอารมณ์ได้ 2 ทาง คือ ทางตรงและทางอ้อม ในทางตรงเด็กอาจแสดงอารมณ์ต่อคนหรือสิ่งของที่ทำให้เขาเกิดความไม่พอใจ ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กควรใช้ชีวิตให้เด็กเกิดอารมณ์ที่ดีขึ้น เพื่อที่เด็กจะได้รู้จักการแสดงออกอย่างอิสระได้ และรู้จักควบคุมอารมณ์ อันจะทำให้เกิดความมั่นใจเวลาทำงาน การแสดงออกอย่างอิสระด้วยตนเอง จะทำให้เด็กเกิดอารมณ์มั่นคง รู้จักควบคุมอารมณ์ และมีความมั่นใจในตนเอง มีความกล้าที่จะเผชิญปัญหาต่างๆ แก้ปัญหาเหล่านั้นด้วยตนเองและจะสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม

1.1.3 พัฒนาการทางด้านสังคม

เมื่อเด็กเริ่มเข้าสังคม โดยมีการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นเด็กในวัยเดียวกัน หรือกับผู้ใหญ่ก็ตาม ซึ่งได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของพัฒนาการทางสังคม สรุปได้ ดังนี้ เซอร์ลอค (Hurlock, 1978) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการทางสังคมว่า หมายถึงการพัฒนาความสามารถในการแสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับแบบแผนที่สังคมยอมรับ เพื่อจะเข้าสังคมได้

ประภาพรรณ (2528) ได้กล่าวว่าสังคมของเด็กในวัยนี้จะเริ่มต้นจากครอบครัวไปสู่สังคมภายนอก เด็กเริ่มรู้จักปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน สนใจสิ่งแวดล้อม ชอบทำตามและเลียนแบบ ได้สรุปลักษณะพัฒนาการทางสังคมของเด็ก 4-6 ปี ไว้ดังนี้ คือ

เด็กวัย 4 ปี จะสนใจเด็กที่อยู่ในวัยเดียวกัน ชอบเล่นเป็นกลุ่มมากขึ้นและชอบเล่นกับเพื่อนต่างเพศด้วย เด็กผู้ชายส่วนมากจะชอบเล่นกับเพศเดียวกันมากกว่าเด็กผู้หญิง เริ่มต้นชกต่อยเมื่อมีการขัดแย้ง สนุกสนานกับการเล่นบทบาทสมมุติ

เด็กวัย 5 ปี ชอบกระทำสิ่งต่างๆ ให้ผู้อื่นพอใจชอบมีเพื่อนสนิท ลดการแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม เริ่มสนใจสิ่งต่างๆสนใจผู้อื่นมากกว่าตนเอง ยอมรับกฎเกณฑ์ของกลุ่ม เริ่มลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง

เด็กวัย 6 ปี เริ่มมีการแลกเปลี่ยนของเล่น และชอบทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ กิจกรรมกลุ่มจึงได้รับความนิยมอย่างมากสำหรับเด็กวัยนี้ เป็นวัยที่กล้าแสดงออกและพยายามที่จะแข่งขันกันอยู่เสมอ

การพัฒนาทางสังคมของเด็กวัยนี้ จะต้องฝึกให้เด็กรู้จักอดทน มีระเบียบวินัย มีเหตุผลไม่เอาแต่ใจ ฝึกให้เด็กเกิดความไว้วางใจในผู้อื่น อยู่ร่วมทำงานและเล่นร่วมกับผู้อื่นได้ สอน

ให้รู้จักการให้อภัย การให้และการรับ การเป็นผู้นำและผู้ตาม ตลอดจนการรู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น สิ่งเหล่านี้จะช่วยทำให้เด็กอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างถูกต้องมากขึ้น

1.1.4 พัฒนาการทางด้านสติปัญญา

เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่รับรู้ เรียนรู้ และกระทำการ ได้ตอบกับทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของเขา อีกทั้งจะทำทุกอย่างตามความต้องการของตนเอง ในช่วงอายุตอนต้นของเด็กปฐมวัยนี้ เด็กจะต้องพัฒนาด้านความคิดที่ว่า วัตถุต่างๆ ที่มีอยู่นั้นมิใช่เป็นของเขาคนเดียว นั่นก็หมายความว่า เด็กจะต้องเรียนรู้ว่าวัตถุต่างๆ เช่น เสื้อผ้า ของเล่นหรือสิ่งของต่างๆ ย่อมเป็นของคนอื่นได้ อีกทั้งยังเป็นของที่แยกไปจากตัวเด็กได้ด้วย เพียเจต์ (Piaget, 1966) มีความเชื่อว่าเด็กที่ยึดตนเป็นศูนย์กลางนั้น จะมองโลกในลักษณะที่เป็นภาพที่ไม่ต่อเนื่องกันหรือลักษณะของภาพเดียวที่มีอยู่และประเดี๋ยวก็หายไป ดังนั้นถ้าเด็กไม่พบวัตถุเช่นนั้นอีก เด็กก็ถือว่าวัตถุนั้นๆ ไม่มีอยู่ต่อไปสำหรับเขาอีก ซึ่งกระบวนการทางสติปัญญาของบุคคลจะพัฒนาตามขั้นตอนตามระดับอายุ ซึ่งเด็กปฐมวัยมีขั้นพัฒนาการ ดังนี้

1. ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ขวบ เป็นขั้นที่เด็กรู้จักการใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ เช่น ปาก ตา หู
2. ขั้นความคิดก่อนเกิดปฏิบัติการ อยู่ในช่วงอายุ 2-6 ปี เป็นขั้นที่เด็กเริ่มเรียนรู้ภาษาพูดและเข้าใจเครื่องหมายท่าทางที่สื่อความหมาย เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดีขึ้น แต่ยังไม่สามารถรับรู้เป็นส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถคิดหาเหตุผลและยกเหตุผลขึ้นอ้างอิงได้

บลูม (Bloom, 1964) กล่าวถึงการพัฒนาการทางสติปัญญาว่า เด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 4 ปี จะมีพัฒนาการด้านสติปัญญาได้ถึงร้อยละ 50 และอายุ 4-8 ปี จะพัฒนาเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 30 และในช่วง 8-17 ปีจะพัฒนาได้ร้อยละ 20

สำหรับพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็กอายุ 4-6 ปี อาจพิจารณาได้จากความสามารถในการแสดงออก ซึ่งความเข้าใจและการสื่อความหมาย

เด็กวัยก่อนเรียน พัฒนาการทางสติปัญญาและการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้จะอยู่ในขั้นความคิดก่อนปฏิบัติการส่วนใหญ่ยังไม่สามารถรับรู้ และมีจินตนาการ การสร้างมโนภาพ มีความคิดริเริ่ม แต่ความสามารถมีอยู่ในที่จำกัด จึงควรจัดประสบการณ์โดยเปิดโอกาสให้ฝึกการสังเกตทดลอง ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เรียนรู้จากการเข้าไปสัมผัสสิ่งแวดล้อมโดยตรง

1.1.5 พัฒนาการทางศิลปะ

ศิลปะแสดงถึงพัฒนาการของเด็กในด้านต่างๆ ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เป็นสื่อในการเรียนรู้ ในบางระยะเด็กใช้ศิลปะเพื่อเป็นสื่อในการแสดงออกและสื่อความหมายโดยใช้ภาพ ผู้ใกล้ชิดกับเด็กควรรู้ลำดับขั้นพัฒนาการของเด็กทุกระยะช่วงอายุ เพื่อจะได้เข้าใจการแสดงออกของเด็ก และสามารถแนะนำส่งเสริมเด็กได้อย่างเหมาะสม (ศิริลักษณ์ ศรีภมร,

2531) พัฒนาการทางศิลปะสำหรับเด็กนั้น ได้มีนักการศึกษาหลายท่านเสนอแนวคิดที่น่าสนใจอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กด้วยศิลปะ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาการ ดังนี้

โพรแมน (Broman, 1982) ได้เสนอแนะทักษะทางศิลปะที่เด็กเล็กมีก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่หนึ่ง ดังนี้ คือ

1. เด็กสามารถบอกสีพื้นฐานแปดสี ดังนี้ แดง น้ำเงิน เหลือง ส้ม เขียว ม่วง น้ำตาล และดำ
2. เด็กสามารถแยกสิ่งของตามลักษณะของสี
3. เด็กสามารถใช้กรรไกรตัดกระดาษได้
4. เด็กสามารถลอกเลียนแบบสีเหลี่ยม วงกลม รูปไข่ สีเหลี่ยมผืนผ้าและเส้นได้
5. เด็กสามารถลูบ ทูบ กลิ้ง บีบ ปั้น ดินเหนียวได้
6. เด็กสามารถเย็บด้วยเข็มพลาสติกได้
7. เด็กสามารถถักไหมพรมได้
8. เด็กสามารถระบายสีบนขาหยั่ง โดยไม่ให้สีหยดหรือหกได้
9. เด็กสามารถทำภาพปะติดจากวัสดุต่างๆ ได้
10. เด็กสามารถวาดภาพใช้สีเทียนหลายสีได้
11. เด็กแสดงความสนใจในงานฝีมือ
12. เด็กแสดงความสนใจและถามเกี่ยวกับการระบายสี การพิมพ์ การปั้น และการถักทอ

วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ เป็นนักการศึกษาทางศิลปะที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก ว่าเป็นผู้คิดค้น และวางทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะเด็กในช่วงตั้งแต่เริ่มแรกของการแสดงออกคือ 2 ปี ไปจนถึงช่วงวัยรุ่นตอนปลาย คือ 17 ปี การศึกษาพัฒนาการทางศิลปะเด็กของโลเวนเฟลด์ ได้อิงทฤษฎีพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมของเด็กโดยตลอด ทั้งยังศึกษาจากเด็กเป็นจำนวนมากที่มีเชื้อชาติแตกต่างกันออกไป ซึ่งโลเวนเฟลด์ ได้เน้นการอธิบายพัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ และการสร้างเสริมความเจริญงอกงามทางด้านจิตใจของเด็กเป็นหลักสำคัญ ในการอธิบายพัฒนาการของเด็กในแต่ละด้าน (Lowenfeld, 1987) ซึ่งพอจะสรุปความมุ่งหมายในประเด็นสำคัญๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. ความแตกต่างระหว่างอายุของเด็ก จะมีความสัมพันธ์อย่างนัยสำคัญต่อผลงานทางศิลปะของเด็กหรือไม่ ไม่ใช่สิ่งสำคัญ สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการศึกษาก็คือ การแสวงหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวเด็กเองกับงานศิลปะ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจของผู้ใหญ่ ที่มีต่อความรู้สึกนึกคิด และสร้างสรรค์ของเด็กเอง

2. เพื่อเสนอแนะให้ครูได้มีความรับผิดชอบ ต่อการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมให้กับเด็ก เพื่อเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ และการใฝ่หาประสบการณ์ของเด็ก

3. การสรุปพัฒนาการและขอบเขตความสามารถของเด็ก ไม่ใช่ข้อกำหนดตายตัวที่ระบุถึงขีดความสามารถของเด็กในแต่ละวัย แต่ละระดับ หากแต่ว่าเป็นเพียงคำอธิบายที่ตอบคำถามว่า เด็กในวัยเดียวที่มีอายุเฉลี่ยในช่วงระดับเดียวกันนั้น เขาวาดภาพอะไรกันบ้าง หรือวาดภาพอย่างไร

4. เพื่อจะอธิบายว่า เด็กทุกคนอาจจะมีความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านต่างๆ ทำให้ไม่สามารถจะกำหนดตายตัวลงไปได้ว่า พัฒนาการของเด็กทุกคนที่อยู่ในวัยเดียวกัน จะถอดแบบออกมาเหมือนกันไปหมดเสียทุกอย่าง ฉะนั้นการศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของโลเวนเฟลด์ จึงเป็นเพียงส่วนที่เสนอแนะให้พิจารณาในมุมกว้าง ในลักษณะที่เป็นกลาง ยืดหยุ่นได้ไม่ตายตัว

โรดาร์ เคลลอคก์ (Kelllogg, 1969) ได้ทำการศึกษาวิจัยในการเก็บรวบรวมภาพผลงานศิลปะของเด็กจากทั่วโลก ผลการศึกษาได้พบว่า เด็กเล็กทั่วโลกวาดสิ่งเดียวกัน และวิธีการเดียวกันเมื่ออายุเท่ากัน มีเส้นขยุกขยิกหรือเส้นขีดเขียน ที่เป็นเส้นพื้นฐานจำนวน 20 เส้น เด็กอายุ 2 ขวบหรือต่ำกว่า จะวาดเส้นเหล่านี้ พออายุ 3 ขวบจะสามารถวาดรูปแผนผังหรือแบบแปลนได้ ซึ่งจะมีรูปพื้นฐานแปดรูป ในระยะต่อมา เด็กจะวาดรูปแผนผังเหล่านี้ซ้อนกันหรือประกอบกันสองรูป และเพิ่มเป็นสามรูป เมื่ออายุระหว่าง 3-5 ขวบซึ่งเด็กจะไม่ผ่านขั้นตอนเหล่านี้ทุกคน

จากขั้นต่างๆ ของการวาดภาพของเด็ก ได้แบ่งขั้นของการวาดภาพของเด็ก ดังนี้

1. ขั้นการขีดเขียนเบื้องต้น (20 Basic Scribbles) เป็นลักษณะการขีดเขียนของเด็กก่อนอายุ 2 ขวบ ภาพที่ขีดเขียนจะเป็นไปตามธรรมชาติหรือตามปกติวิสัย โดยมีได้สอนลักษณะการขีดเขียนพื้นฐานนี้มี 20 ชนิด เช่น เส้นตรงตามแนวตั้ง แนวนอน เส้นทแยงมุม วงกลม เส้นโค้ง เส้นที่เป็นคลื่นหรือฟันปลา ฯลฯ
2. ขั้นวางตำแหน่ง (Placement Stage) ในระยะที่เด็กมีอายุ 2-3 ขวบ อยู่ในระยะการขีดเขียนตามปกติวิสัย ภาพเขียนบนแผ่นกระดาษจะอยู่ในตำแหน่ง 17 ตำแหน่ง เช่น เขียนเต็มหมด หน้ากระดาษ เขียนเริ่มจากจุดศูนย์กลางตรงกลางกระดาษ เขียนอยู่ในเส้นตั้ง หรือเส้นนอน ภาพสมดุลทั้งสองด้าน ฯลฯ ภาพเขียนบนแผ่นกระดาษจะอยู่ในตำแหน่ง 17 ตำแหน่ง
3. ขั้นรูปร่าง (Shape Stage) ในระยะอายุระหว่าง 3-4 ขวบ เด็กวาดภาพที่เป็นเส้นเดียว แสดงรูปร่างของภาพที่วาดได้เรียกว่า แผนภาพ ซึ่งมี 6 ลักษณะได้แก่ วงกลม วงรี สี่เหลี่ยมจัตุรัส สี่เหลี่ยมผืนผ้า สามเหลี่ยม กากบาท และภาพแปลกๆ ซึ่งอาจเกิดจากความไม่สมบูรณ์ของแผนภาพ
4. ขั้นออกแบบ (Design Stage) เด็กยังคงอยู่ระหว่างอายุ 3-4 ขวบ เมื่อใดที่เด็กสามารถวาดภาพได้ก็ถือว่าเกือบอยู่ในขั้นออกแบบได้แล้ว ถ้าเด็กนำแผนภาพในลักษณะต่างๆ มาผสมผสานกัน 2 ลักษณะเป็นภาพใหม่เรียกลักษณะภาพนี้ว่า ภาพรวม และเมื่อภาพนั้นเกิดจากการนำแผนภาพตั้งแต่ 3 ลักษณะมาผสมผสานกัน แบบที่เกิดขึ้นใหม่เรียกว่า ภาพผสม

5. ขั้นแสดงรูปภาพ (Pictorial Stage) ระหว่างเด็กอายุ 4-5 ขวบนั้น จะเข้าขั้นแสดงรูปภาพ ซึ่งผู้ใหญ่พอจะดูออก ในขั้นนี้แบ่งเป็น 2 ระยะเวลาคือ ภาพวาดระยะแรก และภาพวาดระยะหลัง ซึ่งจะ เป็นภาพที่ชัดเจนขึ้นเป็นลำดับ มักเป็นภาพคน บ้าน สัตว์ ต้นไม้ ภาพในระยะนี้ปรากฏเส้นขีดเขียน และรูปแผนภาพด้วย เช่น เส้นควั่นที่ปรากฏในระยะขีดเขียน รูปสี่เหลี่ยม เป็นตัวบ้านและหลังคา เป็นต้น

นอกจากนี้ พิระพงษ์ กุลพิศาล (2533) ได้กล่าวถึงลักษณะเฉพาะทางศิลปะของเด็กเล็กไว้ ดังนี้

1. อายุ 1-3 ขวบ จะทำงานปนเล่น ถ้าให้ปั้นก็จะปั้นแบบบีบนวดดินไปมา ไม่สามารถทำให้เป็นรูปเป็นร่างที่มองเข้าใจได้ ส่วนการเขียนภาพจะเป็นเส้นยุ่งเหยิง ลากไปมากไม่เป็นรูปเป็นร่าง เพราะยังควบคุมกล้ามเนื้อมือและแขนไม่ดี ใช้สีที่ตนเองหรือวางไว้ใกล้ตัว ทำงานเพียงครู่เดียวก็เบื่อ และชอบอธิบายงานของตนเองเป็นเรื่องเป็นราวตามที่รู้สึก ดังนั้นครูจึงไม่ตั้งเป้าหมายให้เด็กเขียนรูปให้ครูเรื่อง หรือให้เหมือนรูปอะไรสักอย่าง แต่ควรชมเชยเด็ก

2. อายุ 3-5 ขวบ ควบคุมกล้ามเนื้อมือและแขนได้ดีขึ้น เริ่มพัฒนาถึงขั้นเขียนเส้นนอนได้ เขียนวงกลมได้ ระบายสีเป็นจุดๆ ได้ และชอบตั้งชื่อให้สิ่งที่ตัวเองเขียนขึ้น เช่น พ่อ แม่ ก่อนอายุ 6 ขวบ จะมีพัฒนาการถึงขั้นเขียนเป็นรูปที่พอเข้าใจได้ ประกอบขึ้นด้วยเส้นและวงกลมเป็นหลัก ถ้าให้ปั้นดิน อาจปั้นเป็นรูปสัตว์ หรือปั้นเป็นลูกกระสุน โดยวิธีดึงดินออกให้เป็นส่วนต่างๆ

จะเห็นได้ว่า พัฒนาการทางศิลปะของเด็กอนุบาลจะเป็นไปตามลำดับขั้นของพัฒนาการด้านต่างๆ เช่น ด้านร่างกายและสติปัญญา การพัฒนากล้ามเนื้อ ประสาทสัมผัสระหว่างตากับมือ การเรียนรู้สิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน การสังเกต โดยเริ่มขีดเขียนจากสิ่งไม่มี ความหมายไปสู่การใช้เส้นหรือสัญลักษณ์แทนความหมายต่างๆ ในสิ่งที่ตนเข้าใจโดยไม่คำนึงถึงสัดส่วนที่แท้จริง เริ่มต้นใช้สีตามความพอใจที่ไม่สัมพันธ์กับวัตถุจริงตามธรรมชาติ ไม่มีการจัดวาง ระยะพื้นหลัง พื้นกลาง และพื้นหน้าที่ถูกต้อง แต่ลักษณะที่ปรากฏเหล่านี้จะพัฒนาขึ้นเมื่อมีอายุมากขึ้น ซึ่งอาจขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของเด็กตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล

1.2 การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

1.2.1 ปรัชญาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้นำหลักปรัชญาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาจากนักจิตวิทยาพัฒนาการ นักการศึกษาที่ได้รับการยอมรับมาปรับให้เข้ากับสภาพสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทย โดยพิจารณาดังนี้

1. เด็กที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. เด็กจะพัฒนาได้ดีจากการเล่น
3. การฝึกประสาทสัมผัสเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนาด้วยสติปัญญา
4. เด็กเรียนรู้จากการกระทำ จากประสบการณ์ตรง
5. สภาพแวดล้อมมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต
6. ไม่ควรเร่งให้เด็กเรียนเกินศักยภาพตามวัย

1.2.2 ทฤษฎีการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา

ทฤษฎีการศึกษาของฟรอมเบล การศึกษาตามทฤษฎีของฟรอมเบล มีความเชื่อว่าคนเราสามารถรับรู้สิ่งต่างๆ ได้โดยง่ายโดยถ้ามีความเพิลิคเพลิน การพัฒนาเด็กเปรียบเสมือนต้นไม้ ที่เจริญงอกงามจากเมล็ดพันธ์เดียว โดยสิ่งแรกของการศึกษานั้นคือธรรมชาติ ทั้งนี้ความอยากรู้อยากเห็นเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ของเด็ก การเรียนรู้จึงเน้นเรื่องกิจกรรมของเด็ก โดยถือว่าเด็กทุกคนมีความสามารถอยู่ภายใน จะแสดงออกต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน เช่น จากการเล่น การร้องเพลง การแสดงท่าทาง โดยออกมีการออกแบบชุดของเล่น และแตงนิทานสำหรับเด็กใช้วิธีการสอนแบบเรียนปนเล่นโดยส่งเสริมให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง เด็กชื่นชอบและเรียนรู้ในกิจกรรมที่ตนเองสนใจ จากสิ่งง่ายไปสู่สิ่งที่ซับซ้อนขึ้น การเรียนรู้จึงเริ่มจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมรอบๆตัว และจึงเกิดการรับรู้ซึ่งคุณค่าของสิ่งนั้นๆ โดยมีหลักปรัชญาการสอนดังนี้

1) ช่วงวัยเด็กคือจุดเริ่มแห่งการสร้างสรรค์ ดังนั้นการศึกษาที่แท้จริงต้องมุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์ต่างๆ ที่ช่วยให้เด็กเข้าใจความจริงในธรรมชาติอันร่วมถึงชีวิตประจำวัน โดยการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมให้กับเด็ก

2) การเล่นหรือ การจัดกิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ด้วยการสัมผัส อันเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง การเล่นเป็นลักษณะนิสัยของเด็กที่นำไปสู่การค้นพบสิ่งต่างๆ ซึ่งถือเป็นความสุข ฟรอมเบลได้ศึกษาและมุ่งประเด็นในเรื่องการเล่นของเด็ก โดยมีการกำหนดออกแบบกิจกรรมและเป็นผู้ช่วยให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์จากประสบการณ์นั้นๆ

3) เด็กสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเมื่อมีความพร้อม เด็กบางคนมีความเป็นตัวของตัวเอง และสามารถพัฒนาไปตามขั้นตอนของตนเองได้ ดังนั้นการปล่อยให้เด็กพัฒนาไปตามจังหวะของตนเองจึงเป็นสิ่งดียิ่ง ทั้งนี้ครูผู้สอนเพียงแนะนำให้เด็กพัฒนาไปข้างหน้าอย่างเป็นกลุ่ม

4) การศึกษานั้น หมายถึง การนำหรือถ่ายทอดข้อความรู้จากบุคคลหนึ่งสู่บุคคลหนึ่ง การศึกษาจึงถูกออกแบบให้มีครูเป็นผู้ชี้แนะให้เด็กเกิดความเข้าใจ

5) การอนุบาลศึกษาถือเป็นการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมให้กับเด็ก การจะควบคุมเด็กในทุกสิ่งทุกอย่างเป็นสิ่งที่ไม่ได้ แต่การจัดเตรียมสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญยิ่งเช่นกัน โดยครูผู้สอนต้องจัดเตรียมเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ขึ้นแก่เด็ก

6) กิจกรรมเป็นเสมือนหน้าต่างของเด็กให้เรียนรู้โลก กิจกรรมในการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมจะสร้างให้เด็กเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยครูเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องมือและประเมินผลพัฒนาการของเด็ก ซึ่งการสนทนาระหว่างครูกับเด็กจะเป็นหนทางเข้าสู่จิตใจและความรู้สึกนึกคิดของเด็ก

การสอนตามหลักของฟร็อบเอล จึงเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มุ่งให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากธรรมชาติ เกิดการสะสมประสบการณ์และคุณค่าของสิ่งเหล่านั้นด้วยตนเอง ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ครูเป็นผู้วางแนวทางและให้คำแนะนำเป็นพื้นฐานเบื้องต้นมีวิธีสอนแบบเล่นปนเรียน ที่เต็มไปด้วยความสุขสนุกสนาน ง่ายต่อเด็ก โดยทั้งนี้วัสดุอุปกรณ์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของการดึงดูดให้เด็กสนใจ สร้างสรรค์ และสนุกสนานในการเล่น นอกจากนี้การให้เด็กเกิดการเรียนรู้โดยการสนับสนุนของพ่อแม่ก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน ซึ่งมีองค์ประกอบการสอน ดังนี้

1. การเคลื่อนไหว เช่น การออกกำลังกาย การเล่นเกมและกิจกรรมปฏิบัติต่างๆ เพื่อพัฒนาร่างกาย
2. การสัมผัส การใช้เวลาในการทำกิจกรรมที่เป็นการพัฒนาทางความรู้สึกสัมผัส
3. การสร้างสรรค์ และการพัฒนาทางสุนทรียะ
4. การสังเกต ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในธรรมชาติ การผจญภัย การสังเกต การทดสอบ และการเปรียบเทียบ
5. การรวมกลุ่ม การได้รับการดูแลเป็นกลุ่ม
6. การผ่อนคลายโดยใช้กิจกรรมที่เด็กชื่นชอบ เช่น การเล่นเกม การร้องเพลง เพื่อพัฒนาอารมณ์ และความรู้สึก
7. การสื่อสาร ซึ่งเป็นการเรียนรู้การอยู่ในสังคม จากการสื่อสารในโรงเรียนอนุบาล
8. จริยธรรม การเรียนรู้ในเรื่องเกี่ยวกับจริยธรรม

ทั้งนี้ฟร็อบเอลได้มีการออกแบบสื่อวัสดุเพื่อใช้ประกอบการสอน (Gift) ซึ่งมีรูปแบบและวัสดุที่หลากหลาย โดยมุ่งพัฒนาทางความคิดสร้างสรรค์และความหลากหลายในการจัดเตรียม ความ

ซับซ้อนของประสบการณ์ นอกจากนั้นยังต้องการให้วัสดุประกอบการสอนนี้ ส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องของ ปริมาตร พื้นที่ เส้น จุด ตลอดจนเรื่องของมิติ ด้วยกิจกรรมจากการสร้างสรรค์และการฝึกฝน โดยเริ่มจากการสร้างสรรค์รูปทรงง่ายๆ ที่เด็กคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน และจากแนวคิดของมอนเตสเซอร์รี่ ที่มุ่งให้เสรีภาพแก่เด็กเพื่อแสวงหาความรู้ โดยปล่อยให้เด็กมีประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองตามความสนใจ ฝึกการใช้ประสาทสัมผัสทุกส่วนของร่างกาย เด็กเล็กควรจะเรียนด้วยร่างกายทั้งหมดโดยเน้นทางด้านการศึกษาทางประสาทสัมผัส กิจกรรม หรืองานที่เด็กทำจะต้องมีความหมาย การเน้นเรื่องการเตรียมสภาพแวดล้อมของควิอี มุ่งให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ด้วยตนเอง ประสบการณ์ของเด็กควรเกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรง โดยมีแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ ที่มุ่งเน้นการค้นพบความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ อย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วย วัสดุประกอบการเรียนการสอน การเล่นเกม กิจกรรม เพลง และการเล่านิทาน ทั้งนี้ในส่วนของวัสดุประกอบการเรียนการสอนที่ฟร็อบเอลเรียกว่า Gift นี้เป็นอุปกรณ์สำหรับการเล่นที่มุ่งให้เด็กได้สัมผัสกับวัตถุเหล่านั้น เช่น บอล บล็อกไม้ ยาง กระดาษ ดินสอ ดินน้ำมัน เป็นต้น โดยมีแนวคิดที่เด็กเล็กนั้นจะเริ่มรู้จักความรู้สึก ผ่านทางกิจกรรมรูปแบบหลักสูตรเป็นธรรมชาติของความสัมพันธ์ ทำให้เด็กค้นพบสิ่งใหม่ เกิดการคัดแปลงแก้ไข เปลี่ยนแปลงโยกย้าย และเชื่อว่าถ้าเด็กได้เรียนและเล่นอย่างต่อเนื่องทุกสิ่ง ไม่มีการขาด ก็จะนำมาซึ่งความรู้สึกการรับรู้ ความซับซ้อนในแนวทางอย่างเป็นธรรมชาติ ทั้งนี้ในแต่ละวันของกิจกรรม ฟร็อบเอลใช้ระยะเวลาประมาณ 3 ชั่วโมง โดยเริ่มจากการร้องเพลงสวัสดีทักทายตอนเช้า เพลงตามฤดูกาลสภาพอากาศ มีการจับกลุ่มพูดคุยเป็นวงใหญ่ และต่อจากนั้นครูผู้สอนจะเป็นผู้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวัสดุประกอบการเรียนการสอนเป็นเวลา 30-40 นาที ให้เด็กฝึกหัดและเล่นวัตถุนั้นเป็นเวลา 45 นาที กิจกรรมอื่นๆจะใช้เวลาประมาณ 30 นาทีในการสร้างสรรค์ และ 10 นาทีสุดท้ายจึงเป็นการร้องเพลงลาก่อนกลับในแต่ละวัน

ซึ่งทั้งนี้ของเล่นที่ฟร็อบเอลได้ออกแบบนั้น สามารถสรุปองค์ความรู้จากการเล่นได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. การเรียนรู้รูปทรงที่สัมพันธ์กับความรู้อ หรือ รูปทรงเรขาคณิต เราสามารถสอดแทรกความรู้ทางคณิตศาสตร์ให้เด็กได้เรียนรู้ในเรื่องราวของ การนับจำนวน พื้นระนาบ ของ มุม ตำแหน่ง ฯลฯ
2. การเรียนรู้รูปทรงที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน เด็กสามารถเปรียบเทียบรูปทรงของเล่นแต่ละชิ้นเข้ากับสิ่งต่างๆรอบตัวเด็กได้
3. การเรียนรู้รูปทรงที่สัมพันธ์กับความงาม การเล่นประกอบต่อเติมชิ้นส่วนต่างๆ เข้าด้วยกันการสร้างสิ่งต่างๆจากความคิดสร้างสรรค์นั้น เป็นการนำพาให้เด็กได้เกิดประสบการณ์การรับรู้ในเรื่องของความงาม (Froebel Foundation, 2008)

เช่นเดียวกับแนวคิดของเพียเจต์ (Piaget and Inhelder, 1969) ที่อธิบายเรื่องการเรียนรู้และพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กว่า สติปัญญาต้องประกอบด้วย ความเข้าใจและความรู้ที่เกิดจากการกระทำ อันนำไปสู่การเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้เรื่องวัตถุ จะต้องมีกรกระทำต่อวัตถุ การหยิบจับ สัมผัส หรือมีประสบการณ์ตรงกับวัตถุนั้น และจากหลักสูตรไฮสโคปที่เน้นความสำคัญของการเรียนรู้แบบลงมือกระทำผ่านมุมประสบการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้ที่หลากหลายด้วยวัสดุอุปกรณ์และกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก ส่งเสริมการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ ซึ่งสะท้อนบริบทของการตอบสนองความสนใจของเด็ก ให้เด็กเรียนรู้อย่างสนุกสนาน เพลิดเพลินด้วยสื่อการสอนที่หลากหลาย โดยที่สื่อเหล่านี้เปิดโอกาสให้เด็กกระทำ ลงมือปฏิบัติ สัมผัส เล่นและควบคุม เด็กมีการเลือกและตัดสินใจ ตลอดจนใช้ภาษาในการสื่อความหมายภายใต้การสนับสนุนจากผู้ใหญ่ จากหลักทฤษฎีของมอนเตสซอรี และ เปสตาลอสซี ที่ว่าเด็ก ๆ จะต้องการเลียนแบบบุคลิกภาพของผู้ใหญ่ในบางเรื่อง และต้องการเป็นอิสระจากอิทธิพลของผู้ใหญ่ในบางเรื่องเช่นกัน

จากทฤษฎีต่างๆในการจัดการศึกษาปฐมวัยข้างต้น แสดงให้เห็นได้ว่าเด็กทุกคนมีศักยภาพในการสร้างองค์ความรู้โดยอาศัยสภาพจริงที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรมของเด็ก ดังนั้นการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยนี้ควรมุ่งเน้นให้มีการจัดประสบการณ์และการเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก โดยมีการบูรณาการเนื้อหา สื่อวัสดุประกอบการเรียนรู้ กิจกรรมและทักษะการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงพื้นฐานประสบการณ์ของเด็ก และขยายความคิดอย่างต่อเนื่องค่อยเป็นค่อยไป มีความหมายและมีความสัมพันธ์กัน ให้โอกาสเด็กสัมผัส ปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครู โดยทำงานร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิด และได้ปรับตัวทางสังคม ให้เด็กมีโอกาสเลือก คิด ตัดสินใจในการทำกิจกรรม โดยมีผู้ใหญ่ให้กำลังใจ สนับสนุน ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดอิสระ และสนับสนุนความคิดริเริ่ม สร้างเสริมความรู้สึกรักภูมิใจในการทำกิจกรรม และความรู้สึที่ดีต่อตนเอง ทั้งนี้ควรปรับเปลี่ยนบทบาทครูในฐานะผู้สอนมาเป็นผู้สังเกต ผู้เรียนรู้ และผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับบทบาทของพ่อแม่และสถาบันครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็ก

การจัดประสบการณ์และการเรียนรู้ในช่วงอนุบาลนั้น ถือว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่มีความสำคัญและมีคุณค่าความหมายอย่างยิ่ง ในการเป็นพื้นฐานการเจริญเติบโตของเด็กต่อไป จากทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของเพียเจต์ จะเห็นได้ว่ามนุษย์เริ่มมีการรับรู้ตั้งแต่แรกเกิด และเปลี่ยนพฤติกรรมทางกลไกการรับรู้ไปตามวัยที่สูงขึ้น ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ใดๆ ก็มีพื้นฐานมาจากการรับรู้ โดยผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 การซึมซับอย่างต่อเนื่องของเด็กในการรับรู้ความรู้ใหม่ๆ จะผสมผสานบูรณาการเข้ากันกับความคิดรวบยอดที่มีอยู่ก่อน สิ่งเหล่านี้จะ

บ่อยๆ ชิมจับคิดตัวเด็ก และทำให้เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจใหม่ (Piaget and Inhelder, 1969) การรับรู้จึงมีความสำคัญ เนื่องจากการรับรู้จะต้องเกิดขึ้นก่อนจึงจะสามารถเกิดการเรียนรู้ความเข้าใจขึ้นได้

1.3 การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอนุบาล

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอนุบาลดังต่อไปนี้

ประภาพรรณ สุวรรณสุข (2537) ได้อธิบายว่า การจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลเป็นการจัดเนื้อหาสาระให้กับเด็กในรูปของกิจกรรมต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมในการที่จะเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไปเท่านั้น ไม่ใช่การจัดเนื้อหาวิชาการต่างๆ ให้เด็ก จึงควรจัดในรูปของประสบการณ์มากกว่าจะเน้นวิชาการ

เยาวพา เดชะคุปต์ (2528) ได้ให้ความหมายว่า การจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย หรือการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัย เป็นศิลปะอย่างหนึ่งและเป็นศาสตร์ทางพฤติกรรมแขนงหนึ่ง การสอนเด็กระดับนี้คือ การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง

ลัดดา ลีตระกูล (2531) ได้อธิบายว่า การจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กปฐมวัยเป็นการจัดในรูปกิจกรรม เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง มิได้มุ่งหวังอ่านเขียน คิดเลขเป็น

คณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2546) ให้ความหมายของการจัดประสบการณ์ว่าหมายถึง ขอบข่ายที่ครูจะต้องจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กได้พัฒนาตามวัยครบทั้ง 4 ด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา โดยมีชั่วโมงให้อ่านเขียนได้ดังเช่นในระดับประถมศึกษา แต่เป็นการปูพื้นฐานหรือพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เช่น ทักษะในการสังเกตโดยผ่านประสาทสัมผัส

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้ให้ความหมายของการจัดประสบการณ์ว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์และการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้กับเด็กปฐมวัย โดยให้ได้รับประสบการณ์ตรงจากการเล่น การลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีและเพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้ครบทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยมีชั่วโมงให้อ่านออกเขียนได้เช่นระดับประถม แต่เป็นการปูพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต

ซึ่งจากความหมายของการจัดประสบการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยนี้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดหาสื่อวัสดุประกอบการเรียนรู้ ตลอดจนการจัดเตรียมสภาพแวดล้อม ที่มีลักษณะและคุณสมบัติเหมาะสมสำหรับกิจกรรม ประสบการณ์นั้นๆ โดยมุ่งให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงจากการเล่น การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ผ่านประสาทสัมผัส ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้เกิดการพัฒนาตามวัยและตามศักยภาพของแต่ละบุคคล และเป็นการปูพื้นฐานต่อไปในอนาคต

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้กำหนดแนวการจัดประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษาชั้นเด็กเล็กไว้ ดังนี้

การศึกษาชั้นเด็กเล็กเป็นการศึกษาที่มุ่งเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กอายุระหว่าง 5-6 ปี ให้ความพร้อมทุกด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมไทย เพื่อให้เด็กมีคุณภาพและพร้อมที่จะเรียนในระดับประถมศึกษาต่อไป

1.3.1 รูปแบบการจัดประสบการณ์

รูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย (ลัดดา นีละวงษ์, 2531) แบ่งเป็น 2 ระบบ คือ

1. การเตรียมสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตบูรณาการ ได้จัดเป็นหน่วยการสอนประจำสัปดาห์ตลอดปีการศึกษา โดยควบคุมเนื้อหาที่ 4 กลุ่มประสบการณ์ หากแยกรายวิชาแล้วจะได้ 10 วิชา คือ วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาสังคมศึกษา วิชาสุขศึกษา วิชาศิลปะ เกมการเล่น และเครื่องเล่นพัฒนา ฝึกประสาทสัมผัส วิชาเพลง ดนตรี จังหวะลีลาการเคลื่อนไหว นันทนาการ

ฉะนั้นหน่วยการสอนบูรณาการประจำสัปดาห์ จึงประกอบด้วยวิชาดังกล่าว โดยวิธีนำเอาวิชาต่างๆ เหล่านี้มาผนวก ผสมผสานให้สัมพันธ์เป็นกระบวนการเดียวกัน ช่วยให้เกิดผลดีเวลาสร้างเสริมบุคลิกภาพของเด็ก ช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทั้งทางร่างกาย และจิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคมได้ครบถ้วนไปพร้อมๆ กัน เป็นวิธีการช่วยฝึกเด็กให้ฟังเป็น สังเกตเป็น คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็นในเบื้องต้นที่เหมาะสมกับวัย

2. การเตรียมสร้างเสริมประสบการณ์ความพร้อมในศูนย์การเรียนรู้กิจกรรมเสรี ซึ่งประกอบด้วยศูนย์กิจกรรมการศึกษาต่างๆ หลายรูปแบบให้เด็กเลือกศึกษาได้ตามใจชอบ ช่วยให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง ด้วยการประกอบกิจกรรมที่สอดคล้องกับธรรมชาติและสนองความต้องการของเด็กทางการเล่น ซึ่งแฝงไว้ในการศึกษา เด็กทุกคนจะเข้าไปเลือกเล่นในศูนย์เรียนรู้กิจกรรมเสรี ประกอบไปด้วยศูนย์กิจกรรมต่างๆ ดังนี้ ศูนย์บ้าน ศูนย์หนังสือ ศูนย์ดนตรี ศูนย์ไม้บล็อก ศูนย์วาดรูปสีเทียน ศูนย์งานกระดาษ หรือศูนย์กิจกรรมพิเศษ ศูนย์งานปั้น ศูนย์วาดรูปสีน้ำ-ฟู่กัน ศูนย์เครื่องเล่นสัมผัส ศูนย์เครื่องเล่นพัฒนา ศูนย์ทักษะ ศูนย์เล่นกับน้ำ ศูนย์เล่นกับทราย ศูนย์เลี้ยงนกในอากาศ ศูนย์เครื่องเล่นสนาม

จากตัวอย่างการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กก่อนวัยเรียนจะเห็นได้ว่า มีการจัดรวมกันเป็นหน่วยการสอน และประมวลทักษะต่างๆ ให้เด็กได้เรียนรู้ในการบูรณาการ การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กระดับก่อนวัยเรียนนั้น มีหลักที่ควรยึดถือดังนี้

1. ยึดเด็กเป็นหลัก เน้นการจัดประสบการณ์ ควรเน้นเรื่องที่เด็กสนใจและใกล้ตัวเด็ก เช่น สัตว์เลี้ยง บ้านของเรา โรงเรียนของเรา ฯลฯ นอกจากนี้การจัดกิจกรรมให้บรรลุผลตามแนวการจัด

ประสบการณ์ ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกทำกิจกรรมตามความสนใจของเด็ก ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมที่ทำเดี่ยวหรือกิจกรรมกลุ่มก็ได้

2. สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก ในแต่ละห้องเรียนมีเด็กหลายคน ซึ่งอาจจะมีความสามารถไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นควรจัดกิจกรรมที่มีความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของเด็ก และควรมีปะปนกันอยู่ ถ้าเป็นไปได้ควรจัดกิจกรรมที่เปิดกว้าง เช่น กิจกรรมการเล่นน้ำ การเล่นบล็อก และการวาดภาพ ฯลฯ ซึ่งเป็นโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมตามความสามารถของตน และให้มีเวลานานเท่าที่เด็กต้องการ

3. ให้เด็กได้เรียนรู้ทักษะจากกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง การจัดประสบการณ์เด็กก่อนวัยเรียน สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะที่นักเรียนต้องการ การสอนที่ใช้วิธีบรรยายเพียงอย่างเดียว หรือใช้มากกว่าวิธีอื่นๆ ทำให้นักเรียนมีโอกาสฝึกฝนทักษะน้อยมาก ดังนั้นการสอนของครูจึงควรประกอบด้วย วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนหลายแบบคือ การเล่า การแก้ปัญหา การสาธิตและการทดลอง การแสดง การเล่นเกม การสร้างสถานการณ์จำลอง การศึกษานอกสถานที่ ตลอดจนการใช้แหล่งวิทยาการต่างๆ ในท้องถิ่น ในการส่งเสริมเด็กให้มี

พัฒนาการและการเรียนรู้ ซึ่งจำเป็นจะต้องยึดการเล่นเป็นตัวนำ ครูควรยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง นึกถึงความต้องการของเด็ก เนื่องจากเด็กนั้นชอบการเล่น เด็กจึงเรียนรู้จากการเล่นไปด้วย

1.3.2 หลักและวิธีการจัดประสบการณ์เด็กอนุบาล

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยควรคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ กล่าวคือจะต้องจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก ซึ่งจะมีวิธีการแตกต่างจากการสอนในระดับอื่น เพราะเด็กวัยนี้มีพัฒนาการด้านการเรียนรู้แตกต่างจากเด็กวัยสูงขึ้น ดังนี้

1. เป็นวัยที่มีความอยากรู้อยากเห็น สนใจในสิ่งแวดล้อม ชอบสำรวจตรวจสอบ แสดงออกด้วยการหยิบโน้นฉวยนี้ ชักถามในสิ่งที่ตนเองสงสัยอยู่เสมอ
2. เป็นวัยที่ไม่ชอบอยู่นิ่ง มักชอบเคลื่อนไหวร่างกายอยู่เสมอ เด็กวัยนี้จึงชอบวิ่ง กระโดด เดิน คลาน และมักจะรู้สึกคับข้องใจเมื่อถูกบังคับให้อยู่นิ่งๆ
3. เป็นวัยที่ชอบการเลียนแบบ เด็กวัยนี้จะเลียนแบบในสิ่งที่ตนชื่นชอบ ทั้งท่าทางการพูด การแต่งกาย เราจึงสามารถเห็นพฤติกรรมต่างๆ ของเด็กวัยนี้ได้อย่างมาก
4. เป็นวัยที่สามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้เร็วเนื่องจากอัตราของพัฒนาการทางร่างกายและสติปัญญา เจริญเร็วกว่าวัยอื่น
5. เป็นวัยที่ชอบแสดงความรู้สึกอย่างตรงไปตรงมา เด็กวัยนี้จึงไม่สามารถเก็บความรู้สึกได้ เมื่อดีใจก็จะหัวเราะ ยิ้ม หรือกระโดดโลดเต้น เมื่อเสียใจก็จะร้องไห้ หรือแสดงความไม่พอใจ เราจึงสามารถสังเกตความรู้สึกหรืออารมณ์ของเด็กได้ไม่ยากนัก
6. เป็นวัยที่มีความสนใจสั้น
7. เป็นวัยที่สามารถใช้คำศัพท์ได้เพียงเล็กน้อย การนำคำศัพท์มาเรียงเป็นประโยคที่จะใช้สื่อความหมายกับผู้อื่นยังอยู่ในระยะฝึกหัด มีความสับสน
8. เป็นวัยที่มีปัญหาที่จะเข้าใจในสิ่งที่เป็นนามธรรม

จากลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้มีผู้เสนอหลักการจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมสำหรับเด็กอนุบาล สรุปได้ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์แก่เด็กในระดับอนุบาลศึกษา ไว้ดังนี้

1. การเรียนการสอน ในระดับปฐมวัยเน้นการอบรมเลี้ยงดู ให้มีความพร้อมแทนการสอนเฉพาะในหนังสือ
2. การจัดกิจกรรมควรยึดแนวการจัดประสบการณ์เป็นหลัก

3. ภาคเข้าควรวัดกิจกรรมตามแผน ภาคบ่ายเป็นการพักผ่อนและกิจกรรมเสริม

4. กิจกรรมต่างๆ ควรวัดหมุนเวียนกันไป กิจกรรมที่ควรวัดให้เด็ก ได้แก่ การสนทนา ร้องเพลง ดนตรี และการเคลื่อนไหวตามจังหวะ การฟังนิทานหรือเรื่องราว การเล่นเกมกลางแจ้ง ศิลปะและกิจกรรมสร้างสรรค์ การเล่นอิสระและเกมการศึกษา

กรมสามัญศึกษา เสนอวิธีการจัดประสบการณ์และกิจกรรมในโรงเรียนอนุบาลไว้ว่า การจัดควรวัดจนถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ การจัดกิจกรรมโดยเปิดโอกาสหลายๆ ทางให้เด็กได้คิดค้นด้วยตนเอง ปล่อยให้เด็กได้ใช้ความคิดอย่างเต็มที่ไม่ว่าเด็ก ปล่อยให้เด็กได้ตัดสินใจเอง จะช่วยเหลือเด็กเมื่อจำเป็นจริงๆ และจัดกิจกรรมให้เด็กทำตามความสามารถที่จะทำกิจกรรมนั้นๆ สำเร็จ เพื่อไม่ให้เกิดความท้อแท้ ควรวัดสนใจในการกระทำของเด็ก เลือกว่าที่ชมเชย คอยซักถามดูแลให้กำลังใจ ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก ควรวัดหลีกเลี่ยงการเปรียบเทียบ และยกย่องชมเชยผลงานเด็กตามความเหมาะสม ครูไม่ควรเข้าไปขัดจังหวะในกิจกรรมที่เด็กกำลังทำอยู่โดยไม่จำเป็น และปล่อยให้เด็กใช้ความพยายามของตนเอง เพื่อหาวิธีที่ดีที่สุดที่จะแก้ปัญหา ให้เด็กได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่ ครูเป็นผู้แนะนำเพียงเล็กน้อย แต่ต้องคอยดูแลเด็กตลอดเวลา และเพิ่มความรู้ให้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ สนับสนุนให้เด็กได้พูดแสดงออก คอยตั้งคำถามให้เด็กพูด คิด โดยครูพูดให้น้อย ควรวัดเล่นกับเด็ก แต่ไม่เล่นจนเด็กเหนื่อย พยายามเก็บสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อเด็ก เพื่อจะได้ไม่ต้องคอยห้ามเด็กอยู่ตลอดเวลา เด็กจะได้สามารถเล่น ทำงาน และทดลองโดยไม่มีอันตราย ตัวครูเองไม่กังวลใจและห่วงใยเด็กจนเกินไป การจัดกิจกรรมต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสามารถ ระยะเวลา ความสนใจของเด็ก การวางแผนควรวัดจะต้องคำนึงถึงเด็กทั้งชั้นและเป็นรายบุคคล จัดสิ่งแวดล้อม เพื่อสามารถจะเลือกประสบการณ์ตามความต้องการ เด็กจะได้เจริญเติบโตอย่างเต็มที่ ช่วยให้เด็กมีความคิดริเริ่มและได้ผจญภัย ส่วนห้องเรียนสำหรับเด็กจะต้องเป็นห้องทำงานด้วย จัดสื่อการเรียนไว้ให้พร้อม เด็กอาจจะตอกตะปู เลื่อยไม้ ปั่นดินเหนียว ระบายสี เย็บผ้า ทำกับข้าวและสร้างบล็อก ซึ่งอาจจะมิกล่องหรือเศษวัสดุต่างๆ เตรียมไว้ สื่อการเรียนเหล่านี้ จะช่วยให้เด็กได้ค้นคว้า ทดลอง ทำให้ได้ประสบการณ์กว้างขวางยิ่งขึ้น มีพื้นฐานดี ทำให้เด็กอิสระไม่กลัวโรงเรียน เป็นคนกล้าพูด กล้าแสดงออก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2546) ได้กำหนดลักษณะของประสบการณ์และกิจกรรมที่ควรวัดในโรงเรียนไว้ ดังนี้

1. เนื่องจากเด็กมีความสามารถไม่เท่าเทียมกันทุกคน จึงควรวัดกิจกรรมที่เปิดกว้างให้เด็กได้ทำตามความสามารถและความสนใจของตนเอง เช่น การวาดภาพ การปั้น การฉีก การตัด การปะ เป็นต้น
2. กิจกรรมควรมีหลายรูปแบบ เช่น การทดลอง การพาไปทัศนศึกษา การศึกษาด้วยตนเอง เป็นต้น

3. กิจกรรมควรจัดให้มีความสมดุล เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็ก จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมในพัฒนาการด้านต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน

วรนาท รักสกุลไทย (2531) ได้กล่าวว่า กิจกรรมที่จะทำให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้สูงสุดนั้น จะต้องจัดกิจกรรมที่เด็กสนใจ ลงมือกระทำด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประสบการณ์ตรงจากการเล่น ซึ่งเด็กจะได้ปฏิบัติจริงและมีการกระทำร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน ทั้งนี้ครูจะเป็นผู้ชี้แนะและสนับสนุน ในขณะที่เด็กทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย กิจกรรมที่จัดจะต้องสอดคล้องกับพัฒนาการทุกด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้กำหนดหลักการจัดประสบการณ์ไว้ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ไว้ดังนี้

- (1) จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กเป็นองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
- (2) เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
- (3) จัดให้เด็กได้รับพัฒนาการ โดยให้ความสำคัญทั้งกระบวนการและผลผลิต
- (4) จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์
- (5) ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

จากการรวบรวมหลักและวิธีการข้างต้น กล่าวสรุปได้ว่า จัดประสบการณ์ให้แก่เด็กนั้น ควรมุ่งส่งเสริมให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัส อันเป็นวิถีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง โดยการเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสด้านต่างๆ ในการสำรวจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันจะส่งผลให้เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจและมีความละเอียดลออกับการใช้ประสาทสัมผัสแต่ละด้าน โดยมุ่งเน้นจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมตามวัยเป็นสำคัญ กล่าวคือ การจัดประสบการณ์แบบเรียนปนเล่น ซึ่งเป็นวิถีทางการเรียนรู้ตามธรรมชาติของเด็ก โดยเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของเด็กในทุกๆ ด้าน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจความคิด ความรู้สึก การแก้ปัญหา และทดลองสิ่งต่างๆ ผ่านการวางแผน การจัดระบบ การจินตนาการ การสร้างสรรค์ (วรวรรณ เหมชะญาติ, 2536) เด็กใช้การเล่นเพื่อทดสอบความคิด ดังนั้นการพัฒนาความคิด ประสาทสัมผัส และทักษะที่จำเป็นต่างๆ จึงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาขณะเล่น และยังส่งเสริมให้เด็กมีสมาธิความมุ่งมั่นอยู่กับงานที่ทำนานยิ่งขึ้น อันเป็นความสามารถพื้นฐานของการเรียนในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

2. ศิลปศึกษาสำหรับเด็กอนุบาล

ศิลปศึกษา เป็นสาขาวิชาที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะ นักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาได้แสดงความคิดเห็นและให้ความคิดเห็นและให้ความหมายของศิลปศึกษาไว้ดังนี้ นิรมล (ติรณสาร) สวัสดิบุตร (2525) กล่าวไว้ว่า ศิลปศึกษาหมายถึงการศึกษาเรื่องของศิลปะหรือ การสร้างสิ่งใหม่ที่สวยงาม โดยใช้ประสบการณ์ การรับรู้ เหตุผล อารมณ์ และความคิดริเริ่มเป็น เครื่องช่วยในการสร้าง

ชะลอ พงษ์สามารถ (2526) ได้ให้ความหมายว่าศิลปศึกษา คือการเรียนการสอนที่ ส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ประสบการณ์ จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ แสดงออกเป็นผลงาน ด้านต่าง ๆ เช่น การเขียนภาพระบายสี การปั้น การแกะสลัก การพิมพ์ การประดิษฐ์วัสดุต่าง ๆ การแสดงออกนี้ครูต้องคอยให้โอกาสเด็กได้แสดงออกอย่างอิสระเสรีและอยู่ในขอบเขตครูผู้สอน จะต้องวางโครงการสอนเป็นระยะยาว โดยวางแผนการเรียนการสอน จัดเนื้อหา วัสดุ วิธีการ อย่างกว้างขวาง เพื่อให้สอดคล้องกับวุฒิภาวะตามวัยของเด็ก

เลิศ อานันตะ (2526) กล่าวว่า ศิลปศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่มีกิจกรรมอยู่มากมายที่สามารถ ตอบสนองการแสดงออกของเยาวชนได้กว้างขวาง เพื่อส่งเสริมให้มีสุนทรียภาพและพุทธิปัญญา มีกนิษฐ์หมั่นเพียร รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม สามารถดัดแปลงแก้ไข สิ่งแวดล้อมให้สวยงาม สะอาด เรียบร้อย มีระเบียบแบบแผนและดำรงชีวิตเป็นพลเมืองที่ดีอยู่ใน สังคมอย่างปกติสุข แนวทางศิลปศึกษาในปัจจุบันจึงควรเน้นหนักไปในทางส่งเสริมให้มีการ แสดงออกตามความถนัดตามธรรมชาติของแต่ละบุคคล

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวถึง ความหมายของศิลปศึกษาว่า เป็นการศึกษาศิลปะเด็ก โดยการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียนซึ่งมีเป้าหมายเพื่อ พัฒนาศิลปะนิสัยผู้เรียน ให้มีความรู้ ทักษะ และความคิดที่ดีต่อศิลปะ

พิระพงษ์ กุลพิศาล (2531) ได้กล่าวว่า ศิลปศึกษาทางด้านการศึกษาศิลปะ ซึ่งจัดไว้ใน หลักสูตรเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่เด็กโดยมิได้มุ่งหวังให้เด็กเป็นศิลปิน แต่มุ่งหวังให้เด็กมี ความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก และมีพัฒนาการทางสุนทรียภาพ(พัฒนาการทางอารมณ์) เพื่อ การมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

Gaitskell (1979) เด็กปฐมวัยนั้นมีการแสดงออกทางความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ผ่านกิจกรรมศิลปะเป็นส่วนใหญ่ การเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระ จะช่วยให้เด็กได้ เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ ตลอดจนสร้างนิสัยที่ดีต่อไปในอนาคต

ดังนั้นจากที่กล่าวมาข้างต้นจึงสามารถสรุปได้ว่า ศิลปศึกษา หมายถึง สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนทางด้านศิลปะแก่เด็ก ที่ส่งเสริมให้เด็กใช้ประสบการณ์แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ ออกมาเป็นผลงานศิลปะประเภทต่าง ๆ เช่น การเขียนภาพ ระบายสี การปั้น การพิมพ์ภาพ การประดิษฐ์เศษวัสดุ โดยครูเป็นผู้จัดประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน และสอดคล้องกับพัฒนาการด้านต่าง ๆ เพื่อให้เด็กมีความสมบูรณ์ในทุกด้าน และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1 การจัดการเรียนรู้ศิลปศึกษา

ไทเลอร์ ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการบรรจุวิชาศิลปศึกษาไว้ในหลักสูตรโรงเรียนว่า วิชาศิลปศึกษา มีความสำคัญ 5 ประการคือ (Tyler, 1971)

1. วิชาศิลปศึกษาช่วยขยายขอบเขตของการรับรู้ของผู้เรียนทางด้านการใช้ประสาทสัมผัส โดยศิลปศึกษาช่วยให้คนเรามองเห็นสิ่งต่างๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะเป็นการมองด้วยการสังเกต พึ่งพิจารณา เปรียบเหมือนศิลปินมองสิ่งที่เห็น และเก็บรายละเอียดจากสิ่งที่เห็นมาถ่ายทอดด้วยงานศิลปะ
2. ศิลปศึกษาสามารถทำให้ความคิดและความรู้สึกกระฉ่างแจ่มชัดออกมา โดยอาศัยสื่ออย่างอื่นเพิ่มเติมนอกเหนือจากคำพูด จะเห็นได้ว่ามีนักเรียนเป็นจำนวนไม่น้อยที่สามารถแสดงออกทางศิลปะได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการเขียน หรือการพูด
3. ศิลปศึกษาช่วยทำให้คนมีความเป็นคนสมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น กล่าวคือ ศิลปะช่วยให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลายความเครียดต่างๆ ทางอารมณ์ที่สะสมอยู่ โดยอาศัยการแสดงออกด้วยการทำกิจกรรมศิลปะต่างๆ เช่น การสร้างงานศิลปะในสตูดิโอ การทำงานศิลปะแล้วนำไปใช้ในวิถีประจำวันให้เกิดประโยชน์ใช้สอย เช่น การตกแต่งหรือแม้แต่การแสดงออกทางารร้องเพลง เต้นรำ เล่นดนตรี สิ่งต่างๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนเราได้แสดงออก ทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และผ่อนคลายความเครียด เป็นการช่วยส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเป็นคนที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
4. ศิลปศึกษาช่วยพัฒนาความสนใจและถนัดต่างๆ ของเด็กและเยาวชน การแสดงออกทางศิลปะในรูปแบบต่างๆ ถือว่าเป็นพื้นฐานที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและช่วยพัฒนาความเข้าใจในศิลปะต่างๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
5. ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่ช่วยพัฒนาความสามารถทางเทคนิคได้ เช่น กระบวนการที่จะทำให้เกิดทักษะในการระบายสี การวาดภาพ การเล่นเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ เป็นต้น

เบทส (Bates, 2000) ได้แบ่งรูปแบบการสอนศิลปะปฏิบัติออกเป็น 2 รูปแบบ โดยพัฒนามาจากการสอนของ Taylor ดังนี้

1. รูปแบบการสอนแบบเน้นตัวผลงาน (The Product – Oriented Teaching Model) เป็นการเตรียมโครงสร้างในการลำดับประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อที่จะนำไปสู่การสร้างผลงานขั้นสุดท้าย รูปแบบการสอนในลักษณะนี้จะมุ่งเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติ รวมถึงการรับรู้ข้อมูลโดยผ่านประสาทสัมผัสจากการเห็น การสัมผัส การควบคุมความสามารถเชิงปฏิบัติ การคิด และทักษะในการแก้ปัญหาเหมาะกับเด็กทุกระดับยกเว้นเด็กอายุ 4 – 6 ปี เนื่องจากยังมีประสบการณ์ไม่เพียงพอ

2. รูปแบบการสอนแบบเน้นกระบวนการ (The Process – Oriented Teaching Model) เป็นการเตรียมโครงสร้างสำหรับในการลำดับประสบการณ์ทางด้านศิลปะ ซึ่งประสบการณ์จะถูกนำไปใช้สอนเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์ สื่อ และเทคนิคต่าง ๆ เพื่อสร้างทักษะ พัฒนาความสามารถในการสร้างสรรค์ และสำรวจแนวคิดต่างๆ ทางศิลปะ ซึ่งผลของตัวกิจกรรมนี้จะไม่พิจารณาที่ตัวผลงาน แต่จะดูจากกระบวนการที่นักเรียนปฏิบัติ การสอนลักษณะนี้เหมาะสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา

คอสเตอร์ (Koster, 2001) ได้กล่าวถึงหลักการสอนศิลปะแก่เด็กเล็กไว้ดังนี้

1. เด็กควรมีโอกาสใช้สายตาในการสังเกตและมองเห็นคุณค่าของงานศิลปะ
2. เด็กได้ผลิตผลงานทางศิลปะ
3. เด็กได้ศึกษาผลงานศิลปะ
4. เด็กได้ประเมินผลงานศิลปะอย่างมีวิจารณญาณ

สอดคล้องกับ หลักสูตรการจัดการเรียนการสอนของ อังกฤษ (National Curriculum in Action, 2008) ซึ่งได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ศิลปะสำหรับเด็ก ที่สนับสนุนให้เด็กได้ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย ในการสร้างสรรค์งานตามจินตนาการ โดยได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ ดังนี้

1. จัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสำรวจและพัฒนาความคิด
2. จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ และศิลปะประดิษฐ์
3. จัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดการรับรู้ซึ่งคุณค่าทางศิลปะ

2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางศิลปศึกษา

กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่สำคัญในชั้นเรียนอนุบาลและช่วยส่งเสริมพัฒนาการในทุกด้าน การศึกษาทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติทางด้านศิลปะจะช่วยให้ครูจัดประสบการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการวิจัยเพื่อศึกษาและวิเคราะห์การทำกิจกรรมศิลปะของเด็กอนุบาล สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้คือ

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis Theory)

พื้นฐานความคิดของทฤษฎีนี้ คือ ผลงานศิลปะของเด็กสะท้อนให้เห็นอารมณ์ของเด็กมากกว่าความรู้ สติปัญญา หรือพัฒนาการโดยทั่วไป ผู้มีอิทธิพลต่อแนวความคิดนี้คือ เมอร์ฟีและรีด ทั้งสองได้เขียนบทความและหนังสือเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังได้จัดเสนอกิจกรรมต่างๆ มากมาย ซึ่งกิจกรรมที่ได้รับการยกย่องอย่างแพร่หลายคือ การใช้วัสดุประเภทที่มีการเคลื่อนไหว เช่น การระบายสีด้วยนิ้วมือ และการปั้นดินเหนียว สื่อทั้งสองชนิดจะช่วยให้เด็กระบายความรู้สึกและประสบการณ์ทางด้านอารมณ์หลาย ๆ อย่าง ออกมาในขณะที่ระบายสีและปั้นดิน

ทฤษฎีนี้อธิบายงานศิลปะของเด็กโดยเน้นจิตใต้สำนึก เด็กวาดภาพสัญลักษณ์ที่สัมพันธ์กับความรู้สึกและภาพภายในความคิดของเด็กมากกว่าความพยายามที่จะแสดงความเป็นจริงของสิ่งภายนอกตัว การทำงานศิลปะเป็นวิธีที่เด็กจะได้ระบายอารมณ์ ความกดดัน ความต้องการของจิตใต้สำนึก หรือความต้องการสร้างสิ่งที่ตัวเองปรารถนา ครูมีบทบาทในการช่วยให้เด็กได้บำบัดทางด้านอารมณ์ พอ ๆ กับความต้องการในการฝึกหัดทักษะงานศิลปะ ตัวอย่างการวิเคราะห์งานศิลปะตามแนวทฤษฎีนี้ เช่น เด็กที่วาดภาพน้องเป็นรูปใหญ่และวาดภาพสมาชิกในครอบครัวคนอื่น ๆ ตัวเล็ก แสดงว่าเด็กคนนี้มีความรู้สึกต่องานว่าเป็นจุดศูนย์กลางของความสนใจของบ้าน อย่างไรก็ตาม นักวิจัยได้กล่าวเตือนครูที่ใช้ผลงานศิลปะของเด็กในการแปลผลพฤติกรรมของเด็กว่า ประสบการณ์ทางศิลปะเป็นประสบการณ์ที่มีค่าการแปลผลงานของเด็กเพื่ออธิบายบุคลิกภาพหรือพฤติกรรมทางสังคมนั้น ไม่ควรกระทำโดยผู้ที่ไม่มีความรู้ หรือมีความเชี่ยวชาญพิเศษจริง ๆ

ทฤษฎีสติปัญญา-พัฒนาการ (Cognitive Theory)

ผลงานทดลองของเพียเจต์ เกี่ยวกับการเจริญเติบโตและพัฒนาการเด็ก เป็นทฤษฎีหนึ่งที่อธิบายว่าทำไมเด็กจึงวาดภาพ เด็กวาดภาพอะไรและวาดภาพอย่างไร เพียเจต์เชื่อมโยงผลงานศิลปะของเด็กกับความสามารถในการเข้าใจความถาวรของวัตถุ เขาเชื่อว่า นอกเสียจากเด็กจะเข้าใจความคงที่ของวัตถุ เด็กจะไม่มีจินตนาการที่จะระลึกอดีตหรือคาดการณ์อนาคตในเรื่องการหายไปของวัตถุจริง การแสดงออกเช่นนี้เป็นวิธีที่เด็กรวบรวมประสบการณ์ เพื่อทำความเข้าใจสิ่งแวดล้อมเด็ก ต้องการประสบการณ์รูปธรรมหรือสัญลักษณ์ทางภาษาพูด จินตนาการจะสร้างสัญลักษณ์รูปธรรมและภาษาสร้างสัญลักษณ์ทางวาจา

เพียเจต์ ได้กำหนดขั้นตอน 3 ขั้นตอนในการที่เด็กจะเข้าใจมิติของรูปภาพ ดังนี้

1. ขาดความสามารถในการสังเคราะห์ (Synthetic Incapacity) คือ จินตนาการของเด็กจะยังไม่สมบูรณ์ เป็นเพียงส่วนย่อย หรือเป็นการตัดต่อ
2. ความเจริญทางด้านสติปัญญา (Intellectual Realism) เด็กวาดจากสิ่งที่เขาไม่รู้ไม่ใช้ วาดจากสิ่งที่เขาเห็น

3. ความเจริญทางการรับรู้ภาพ (Visual Realism) เกิดขึ้นเมื่ออายุประมาณ 9 ปี เป็นการแสดงให้เห็นว่า เด็กเข้าใจความสัมพันธ์ของวัตถุกับพื้นที่

ทฤษฎีเกสทอลท์ (Gestalt Theory)

ทฤษฎีนี้เน้นซึ่งความสำคัญของการรับรู้โดยภาพรวม ตาไม่ใช่กล้องถ่ายรูปที่จะถ่ายสิ่งที่เห็น สมองไม่ใช่ผ้าขาวที่จะบันทึกรายละเอียดของความจริงภายนอก ศิลปะคือวิธีที่เด็กสร้างภาพพจน์ที่สอดคล้องกับโครงสร้างโดยที่เด็กได้รับ เด็กไม่คิดถึงรายละเอียด แต่จะพยายามจัดหมวดหมู่องค์ประกอบและสร้างแบบแผนภาพรวมของสิ่งที่มองเห็น

ทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์

วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ เป็นนักการศึกษาทางศิลปะที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก ในวงการศิลปะศึกษา ว่าท่านเป็นผู้คิดค้น และวางทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะเด็กในช่วงตั้งแต่เริ่มแรกของการแสดงออกคือ 2 ปี ไปจนถึงช่วงวัยรุ่นตอนปลาย คือ 17 ปี การศึกษาพัฒนาการทางศิลปะเด็กของโลเวนเฟลด์ได้อิงทฤษฎีพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมของเด็ก โดยตลอด ทั้งยังศึกษาจากเด็กเป็นจำนวนมากที่มีเชื้อชาติแตกต่างกันออกไป จึงไม่เป็นที่น่าสงสัยเลยว่า ทำไมทฤษฎีของโลเวนเฟลด์ ถึงเป็นที่ยอมรับในสากล และได้รับการเผยแพร่ แปลเป็นภาษาต่าง ๆ ทั่วโลก จึงเชื่อได้ว่าทฤษฎีดังกล่าวสามารถที่จะนำมาเทียบเคียงกับพัฒนาการของเด็กไทยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กปฐมวัย (3 ½ - 6 ปี) ได้เป็นอย่างดี แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงพัฒนาการทางศิลปะของเด็กปฐมวัยเท่านั้น

โลเวนเฟลด์ ได้เน้นการอธิบายพัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ และการส่งเสริมความเจริญงอกงามทางด้านจิตใจของเด็กเป็นหลักสำคัญ ในการอธิบายพัฒนาการของเด็กในแต่ละด้าน ซึ่งพอจะสรุปความมุ่งหมายในประเด็นสำคัญๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. ความแตกต่างระหว่างอายุของเด็ก จะมีความสัมพันธ์อย่างนัยสำคัญต่อผลงานทางศิลปะของเด็กหรือไม่ ไม่ใช่สิ่งสำคัญ สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการศึกษาก็คือ การแสวงหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวเด็กเองกับงานศิลปะ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจของผู้ใหญ่ ที่มีต่อความรู้สึกนึกคิด และสร้างสรรค์ของเด็กเอง
2. เพื่อเสนอแนะให้ครู ได้มีความรับผิดชอบ ต่อการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมให้กับเด็ก เพื่อเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ และการไฝห่าประสบการณ์ของเด็ก
3. การสรุปพัฒนาการและขอบเขตความสามารถของเด็ก ไม่ใช่ข้อกำหนดตายตัวที่ระบุถึงขีดความสามารถของเด็กในแต่ละวัย แต่ละระดับ หากแต่ว่าเป็นเพียงคำอธิบายที่ตอบคำถามว่า เด็กในวัยเดียวที่มีอายุเฉลี่ยในช่วงระดับเดียวกันนั้น เขาวาดภาพอะไรกันบ้าง หรือวาดภาพอย่างไร

4. เพื่อจะอธิบายว่า เด็กทุกคนอาจจะมี ความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านต่างๆ ทำให้ไม่สามารถจะกำหนดตายตัวลงไปได้ว่า พัฒนาการของเด็กทุกคนที่อยู่ในวัยเดียวกัน จะถอดแบบออกมาเหมือนกันไปหมดเสียทุกอย่าง ฉะนั้นการศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของโลเวนเฟลด์ จึงเป็นเพียงส่วนที่เสนอแนะให้พิจารณาในมุมกว้าง ในลักษณะที่เป็นกลาง ยืดหยุ่นได้ไม่ตายตัว

จากการศึกษาทฤษฎีการรับรู้ของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ จะเริ่มต้นจากการรับรู้ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างโลกภายนอกสู่โลกภายในของมนุษย์ โดยผ่านประสาทสัมผัสต่างๆ อันได้แก่ ตา หู ลิ้น จมูก และผิวหนัง ต่อเมื่อเราเปิดการสัมผัสเหล่านี้ จึงเกิดการรับรู้ในรูปของการเห็นการได้ยิน การรู้รส การได้กลิ่น และการรู้สึกต่อพื้นผิว (ฮาไพร์ ตีรณสาร, 2534) ดังนั้น การรับรู้ จึงจัดเป็นสื่อกลางที่สำคัญที่ทำให้เด็กเกิดประสบการณ์ และเป็นเครื่องนำความรู้เข้าสู่สมอง เพื่อให้สมองเก็บรวบรวมและจดจำสิ่งต่างๆ เหล่านั้นไว้ สำหรับเป็นพื้นฐานในการสร้างความคิดรวบยอดและใช้ความคิดรวบยอดนั้น ในการค้นหาความรู้อื่นๆ ต่อไป นอกจากนี้ การที่บุคคลรับรู้สิ่งต่างๆ และสามารถตัดสินใจได้ว่าสิ่งที่ตนรับรู้คืออะไร ยังขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าภายนอก ภูมิภาวะ ประสบการณ์เดิม และผลจากการฝึก บรูเนอร์ (Bruner, 1996) เชื่อว่าการให้การศึกษาแก่เด็กจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านรับรู้ได้ดีขึ้น ถ้าใช้วิธีการสื่อความหมายตามความคิดที่เหมาะสม จะมีผลต่อพัฒนาการด้านการรับรู้

ทฤษฎีการรับรู้ทางศิลปะ (Theory of Perception)

ทฤษฎีการรับรู้เป็นแนวคิดของอาร์นแฮม (Arnheim, 1974) ได้เสนอแนะว่าเด็กจะไม่วาดภาพสิ่งที่เด็กเห็น แต่จะวาดในสิ่งที่เด็กรับรู้ อาร์นแฮมได้รวมทฤษฎีศิลปะของเด็กหลายทฤษฎีเข้าด้วยกัน โดยยึดทฤษฎีของเพียเจต์เป็นหลักผสมกับทฤษฎีเกสโตลท์และทฤษฎีของเขาเอง จากการศึกษาพัฒนาการของความซับซ้อนของรูปทรงทางด้านศิลปะ เขาเชื่อว่าพัฒนาการของเด็กจะเป็นไปในลักษณะคู่ขนานกันระหว่างความซับซ้อนของรูปทรงและความสามารถในการรับรู้และการเข้าใจความซับซ้อนของงานศิลปะ ซึ่งจะสัมพันธ์กับทักษะการจำแนกเรื่องเวลาและมิติ

อาร์นแฮม (Arnheim, 1974) กล่าวว่าทั้งเด็กและผู้ใหญ่พยายามที่จะแสดงโครงสร้างของวัตถุในลักษณะสื่อของวัตถุนั้น ไม่ใช่ลักษณะภาพจากกล้องถ่ายรูป การเจริญงอกงามจะมีกฎของตัวเอง คือจากรูปแบบง่าย ๆ ไปสู่รูปแบบที่ซับซ้อนขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะการรับรู้ของเด็กแต่ละคน

การเรียนรู้ทางศิลปะศึกษานั้น จะเกิดขึ้นต่อเมื่อเด็กได้เกิดการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส การสะสมซึ่งการรับรู้ทางศิลปะศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ที่จะส่งผลให้เด็กได้เกิดเรียนรู้ ความคิด ความ

เข้าใจ อันจะพัฒนาไปสู่ความคิดรวบยอดและพัฒนาการในด้านต่างๆ ต่อไป (Barbara, 1997)

สุนทรียภาพ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการรับสัมผัสเฉพาะบุคคล โดยมีสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่สร้างให้คนรับผ่านประสาทสัมผัส และเชื่อมโยงเข้าสู่จินตนาการ (Mayesky, 1995)

Eglinton (2003) กล่าวว่า เด็กทุกคนนั้นไม่ได้เกิดมาพร้อมกับความรู้เรื่องความสวยงาม แต่เกิดมาพร้อมกับความสามารถในการรับประสาทสัมผัส ดังนั้นการสำรวจจึงนำมาซึ่งการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เรื่องความงาม อันนำมาซึ่งสุนทรียะ

อุบล ตูจินดา (2532) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะจะช่วยพัฒนาการทางการรับรู้ได้สองทางคือ การรับรู้ทางด้านวัตถุ จากสิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น สี แสง เงา ตำแหน่ง สัดส่วน ความเคลื่อนไหว และการสัมผัส ซึ่งจะเป็นสิ่งคล้อย ในการสร้างสรรค์รูปแบบทางศิลปะการปฏิบัติศิลปะที่เกี่ยวข้องกับ สี รูปทรง ปริมาตร พื้นผิว บริเวณว่าง ซึ่งเป็นการฝึกฝนที่จะสะสมประสบการณ์ต่อการรับรู้ต่อวัตถุอย่างสำคัญอีกทางหนึ่ง ประสาทสัมผัสที่เกิดจากการเรียนรู้ทางศิลปะจะทำให้เกิดความฉับไวในการรับรู้ และนำไปสู่การคิดและการวิเคราะห์ต่อไป การรับรู้ทางการความคิดและจินตนาการ เป็นผลที่เกิดจากการรับรู้สิ่งต่าง ๆ แล้วนำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะขึ้น หรือเกิดจากความคิดในเชิงจินตนาการทางใจนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานแตกต่างไปจากสิ่งที่เคยรับรู้มาก่อน

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2533) ได้ให้ความหมายของการรับรู้ทางศิลปะว่า การรับรู้ทางศิลปะ โดยเฉพาะทางทัศนศิลป์ หมายถึงการมองเห็นรูปทรงที่เป็นศิลปะและพยายามทำความเข้าใจกับรูปทรงที่มองเห็นนั้น ๆ เป็นอาการที่ลึกซึ้งกว่ากระบวนการการใช้สายตาตามปกติธรรมดา และยังเกี่ยวข้องไปถึงการทำงานของสมองและระบบประสาทของผู้ดู ซึ่งกำลังรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ จากประสาทสัมผัสอีกด้วย การรับรู้ทางศิลปะเป็นการรับรู้ปริมาณหนึ่ง ที่ผู้ดูมีต่อรูปทรงที่มองเห็นด้วยความมีชีวิตชีวาตามที่โอกาสจะอำนวย เมื่อได้รับรู้แล้ว การรับรู้ต่างๆ จะรวมตัวกันเป็นการรับรู้สะสม และจะกลายเป็นประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ ก็ต่อเมื่อมีการรวมคุณค่าของรูปทรงที่มองเห็น ให้เป็นเอกภาพเดียวกัน หรืออาจกล่าวได้ว่า การรับรู้เป็นกระบวนการเชิงสร้างสรรค์ และเป็นกระบวนการของการค้นคว้าทางการสัมผัส และการสร้างความปรารถนาทางจิตใจซึ่งถูกปลุกเร้าให้เกิดขึ้น ภายในตัวผู้ดูและส่วนประกอบต่าง ๆ ที่รวมกันอยู่เป็นรูปทรงที่มองเห็นที่เราเรียกว่า ส่วนประกอบที่มองเห็น เป็นส่วนประกอบที่ก่อให้เกิดคุณค่าและความสัมพันธ์กันในส่วนรวม ได้แก่ เส้น รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว สี เป็นต้น (Hasselschwert, 2001)

Eglinton (2003) กล่าวถึงการส่งเสริมให้เด็กเกิดสุนทรียะว่า เราสามารถช่วยให้เด็กเกิดความซาบซึ้งในสุนทรียภาพได้ จากการองค์ประกอบทางสุนทรียะในผลงานศิลปะ โดยการพัฒนาประสาทสัมผัสในเรื่องขององค์ประกอบทางศิลปะ ซึ่งผู้ใหญ่สามารถจัดเตรียมประสบการณ์เพื่อ

กระตุ้นประสาทสัมผัส ทั้งนี้จุดมุ่งหมายคือ การช่วยให้เด็กเจริญเติบโต รักสิ่งสวยงาม และเห็นคุณค่าของศิลปะ ตลอดจนสามารถค้นพบความมหัศจรรย์ในความงามของโลกได้

Barbara (1997) กล่าวว่าองค์ประกอบทางศิลปะนั้น เป็นส่วนประกอบพื้นฐานในการสร้างงานศิลปะ ซึ่งได้แก่ เส้น รูปร่าง รูปทรง สี น้ำหนัก และพื้นผิว ซึ่งโรงเรียนการออกแบบในประเทศเยอรมัน หรือที่เรียกว่า Bauhaus ก็มุ่งเน้นการเข้าใจ และการสร้างผลงานโดยใช้ องค์ประกอบทางศิลปะ ซึ่งทั้งนี้ ผลงานศิลปะหรืองานประดิษฐ์ชั้นเลิศ ก็ล้วนแต่ให้ความสำคัญกับพื้นฐานองค์ประกอบทางศิลปะทั้งสิ้น

ทั้งนี้ส่วนประกอบหรือทัศนธาตุทางศิลปะ คือสิ่งที่ศิลปินสร้างขึ้น เส้น รูปร่าง สี รูปแบบ รูปทรง และที่ว่าง สามารถพบได้ในผลงานศิลปะและในธรรมชาติ โดยเด็กนั้นจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ในรายละเอียดขององค์ประกอบ ซึ่งจะช่วยให้เด็กสามารถพูดคุย เข้าใจ และพิจารณาสุนทรียะได้

อารี สุทธิพันธ์ (2532) กล่าวว่า การรับรู้ทางตานั้น มีระดับแตกต่างกันตามความสนใจ ความเข้าใจ และความคิดในการพินิจพิเคราะห์สิ่งที่เห็น มนุษย์จึงมองเห็นวัตถุต่าง ๆ รอบตัวไม่เหมือนกัน อย่างไรก็ตามการรับรู้ผลงานศิลปะที่มองเห็นนั้นมีข้อตกลงร่วมกัน คือมนุษย์จะตอบสนองผลงานศิลปะที่มองเห็นเป็นความรู้สึกตามปริมาณของรูปร่างระนาบผิว และมวลที่ปรากฏให้เห็น โดยรูปร่างระนาบผิวและมวลที่ได้ รับการจัดอย่างเหมาะสมนั้น จะให้ความรู้สึกเบิกบานพอใจ หรือความรู้สึกถึงความงามที่เกิดจากการรับรู้ตามคุณสมบัติของศิลปะที่มองเห็นนั้น เช่นมี น้ำหนักจริงหรือให้ความรู้สึกหนัก มีสัดส่วนขนาดที่แน่นอน หรือสัดส่วนขนาดตามความรู้สึก มีความเคลื่อนไหวจริง หรือความเคลื่อนไหวตามความรู้สึก เป็นต้น ดังนั้นการรับรู้ผลงานทางศิลปะสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. รูปแบบทางกายภาพ (Physical Configuration)
2. ลักษณะส่วนรวม (The Whole)
3. รูปทรงและเรื่องราว (Form and Content)
4. วัสดุและวิธีการ (Materials and Techniques)
5. เวลาและบริเวณว่าง (Time and Space)

นอกจากนั้น อ้าไพ ตีรณสาร (2534) ได้กล่าวถึงการรับรู้ทางศิลปะศึกษาไว้ว่า ในการเรียนศิลปะโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับการรับรู้ทางศิลปะศึกษาแล้ว การรับรู้ที่เป็นหลักพื้นฐาน คือ การรับรู้ทางตา ซึ่งได้แก่การมองเห็น ทั้งนี้อ้าไพ ตีรณสาร ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การมองเห็นเป็นคำควบกันระหว่างการมองและการเห็น สำหรับการมองหรือการดูสามารถจัดว่าเป็นจุดเริ่มต้น ด้วยการส่งสายตาไปสู่จุดใดจุดหนึ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การเห็น การเห็นจึงเป็นจุดหมายปลายทางของการรับรู้ การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางศิลปะศึกษา ย่อมมาจากการรับรู้

ต่าง ๆ จะมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ก็ต้องอาศัยการคิด ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการกับสิ่งที่รับรู้มาจาก โลกภายนอก เป็นขั้นตอนเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้เดิมกับประสบการณ์ใหม่ ฉะนั้นในการเรียนรู้ ทางศิลปะศึกษา ผู้สอนจะต้องจัดประสบการณ์การเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่จะเพิ่มพูนขึ้นใน ตัวผู้เรียน สำหรับการเห็นนั้นอยู่ในขั้นตอน เบื้องต้นของการเรียนรู้จากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส ทางตา โดยมีการรับรู้รูปแบบอื่น ๆ มาเป็นส่วนประกอบเพื่อให้การเรียนรู้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ทั้งนี้การส่งเสริมให้เด็กได้สร้างสรรค์งานศิลปะ จึงส่งผลให้เด็กเกิดการรับรู้ทางศิลปะ เป็น การนำมาซึ่งการสะสมในเรื่องของสุนทรียะ (Eglinton, 2003) ซึ่งการจะตัดสินว่าถึงใดสวยงามนั้น เป็นผลที่เกิดจากประสาทสัมผัส การดู การสัมผัส การรับรส การดมกลิ่นและ การได้ยิน ซึ่งเป็น เรื่องของสุนทรียะ ทั้งนี้จะแตกต่างกันในแต่ละบุคคลซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความรู้ และ ประสบการณ์

ดังนั้นสุนทรียภาพจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการรับสัมผัสเฉพาะบุคคล สิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งสร้างให้คนรับผ่านประสาทสัมผัส เชื่อมโยงเข้าสู่จินตนาการ (Chapman, 1978)

จากข้อมูลข้างต้นกล่าวได้ว่า การรับรู้ทางศิลปะศึกษา คือ การมองเห็นรูปทรงที่เป็น ศิลปะและพยายามทำความเข้าใจกับรูปทรงที่มองเห็นนั้น ๆ ลึกซึ้งกว่ากระบวนการใช้สายตาตาม ปกติธรรมดา และยังเกี่ยวข้องไปถึงการทำงานของสมองและระบบประสาทของผู้ดู ซึ่งกำลังรับรู้ ข้อมูลต่าง ๆ จากประสาทสัมผัส การรับรู้ทางการเห็นจึงเป็นศักยภาพของประสาทสัมผัสเบื้องต้นทาง หนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ทางด้านศิลปะ ช่วยขยายขอบเขตของการรับรู้ของผู้เรียนทางด้าน การใช้ประสาทสัมผัส ทำให้คนเราสามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะเป็นการมอง ด้วยการสังเกต พึ่งพิงพิจารณา เหมือนศิลปินมองเห็นและเก็บรายละเอียดจากสิ่งที่เห็นมาถ่ายทอด เป็นงานศิลปะ ประสาทสัมผัสที่เกิดจากการเรียนรู้ทางศิลปะจะทำให้เกิดความฉับไวในการรับรู้ และนำไปสู่การคิดการวิเคราะห์และการสะสมซึ่งสุนทรียะต่อไป

พัฒนาการรับรู้ทางศิลปะของเด็กอนุบาล

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้พบว่า เด็กอนุบาลมีพัฒนาการรับรู้ด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นพื้นฐานการรับรู้ทางศิลปะ มีสาระสำคัญดังนี้คือ

พัฒนาการรับรู้ทางสายตา การรับรู้ทางสายตานั้นมีพัฒนาการตั้งแต่แรกเกิด เด็กทารกใน ตอนแรก ๆ จะสามารถรับรู้ถึงสิ่งที่กำลังเคลื่อนไหวได้หลังจากที่เขาเกิดไม่นานและการรับรู้ทาง สายตาไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว ถึงแม้ว่าเด็กจะยังไม่สามารถ วาดรูปทรงเรขาคณิตได้ แต่เขาสามารถจะรับรู้ความแตกต่างระหว่างรูปทรงสามเหลี่ยม และรูปทรง เรขาคณิตอื่นได้ เมื่อเด็กโตขึ้นพัฒนาการทางการรับรู้ทางสายตาจะเพิ่มขึ้นจากการวิจัยของเพียเจต์

และ อินเฮลเดอร์ (Piaget and Inhelder, 1969) พบว่าการมองเห็นภาพตามสัดส่วนและระยะทางเท่าที่ตามองเห็นของเด็กยังไม่สมบูรณ์จนกว่าจะมีอายุประมาณ 8 ปี (Vernon, 1976) พัฒนาการด้านการรับรู้ทางสายตาที่พัฒนาขึ้นตามอายุนั้น ได้มีผู้ศึกษาไว้หลายด้าน มีดังนี้

1) พัฒนาการรับรู้ทางสายตาที่เกี่ยวกับรูปร่าง (Form) การรับรู้รูปร่างของเด็กอายุ 6 เดือน พบว่าเด็กสามารถแยกรูปทรงเรขาคณิต ซึ่งได้แก่ รูปทรงที่มีลักษณะเป็นวงกลม รูปรี รูปสามเหลี่ยมและรูปสี่เหลี่ยม การเรียนรู้ของเด็กในระยะแรกๆ จะเป็นไปได้ช้ามากแต่เมื่อเด็กอายุได้ 1 ปี ถึง 2 ปี เด็กจะสามารถแยกแยะรูปทรงต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว แสดงว่า พัฒนาการทางด้านการรับรู้ในระยะนี้เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว และพบว่าเด็กสามารถแยกสิ่งของที่ต่างกันได้ดีตั้งแต่อายุ 6 เดือนถึง 15 เดือน และหลังจากระดับอายุนี้ไปแล้ว เด็กจึงจะรู้จักเลือกเฉพาะสิ่งที่ตนต้องการออกมาจากสิ่งทีวางรวมรวมกันไว้มากๆ

2) พัฒนาการรับรู้ทางสายตาเกี่ยวกับสี (Colour) การรับรู้ทางสายตาเกี่ยวกับสีนั้น จะพัฒนาขึ้นหลังจากรับรู้เกี่ยวกับรูปร่างจากการศึกษาได้ทดลองให้เด็กจับคู่สิ่งของโดยให้เลือกระหว่างสีกับรูปร่าง พบว่าเด็กอายุ 2 ปีถึง 3 ปี จะสามารถจับคู่สิ่งของโดยอาศัยสีเป็นเกณฑ์ แต่หลังจากเด็กอายุ 6 ปีไปแล้ว เด็กจะกลับมาใช้การรับรู้เรื่องรูปร่างเป็นเกณฑ์อีก

3) พัฒนาการรับรู้ทางสายตาเกี่ยวกับการรับรู้ส่วนย่อย (Part Perception) และการรับรู้ส่วนรวม (Whole Perception) เอลโคลน์ และคณะ ได้ทำการทดลองให้เด็กดูภาพ 2 มิติเป็นภาพของวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยส่วนย่อยต่าง ๆ เช่นรูปหัวใจที่ประกอบขึ้นจากคอร์ดีราฟ 2 ตัวมาโค้งเป็นรูปหัวใจ รูปคนที่ประกอบขึ้นจากผัก รูปคนที่ประกอบขึ้นจากผัก รูปคนที่ประกอบขึ้นจากโทรศัพท์ เป็นต้น จากการทดลองพบว่า เด็กอายุ 7 ปีถึง 9 ปี จะสามารถบอกได้ว่าภาพที่เขาเห็นเป็นรูปอะไรและประกอบขึ้นจากชิ้นส่วนต่าง ๆ อะไรบ้าง และการทดลองบอกความแตกต่างระหว่างขนาดของรูปทรงเรขาคณิตที่มีหลายรูป จากผู้รับการทดลองจำนวน 125 คน ระดับอายุตั้งแต่ 4 ปี จนถึง 7 ปี ผลจากการทดลองปรากฏว่า เด็กอายุน้อยจะรู้สึกลำบากในการที่จะตัดสินใจว่าขนาดรูปสามเหลี่ยม 2 รูป รูปไหนใหญ่กว่ากันและเมื่อเอารูปทรงเรขาคณิตมาวางไว้ด้วยกันหลาย ๆ รูปมาวางซ้อนกัน พบว่า เด็กอายุ 5 ถึง 6 ปี ที่ฉลาดบางคนจะสามารถแยกรูปต่าง ๆ ที่วางซ้อนกันอยู่ได้ และนอกจากนี้ยังพบว่า เด็กที่มีอายุมากคือเด็กอายุ 10 ปีถึง 13 ปี จะสามารถทำได้ถูกต้องมากกว่าแสดงให้เห็นว่าเด็กจะมีพัฒนาการด้านการรับรู้สูงขึ้นเรื่อยๆ (เสาวนีย์ บุญยะฤทธิ์, 2539)

4) พัฒนาการรับรู้ทางสายตาเกี่ยวกับพื้นที่ (Space) การรับรู้ของเด็กทารกมีการตัดสินใจเกี่ยวกับขนาดและพื้นที่ของวัตถุ จะมีความสัมพันธ์กันแต่ยังไม่มีการศึกษาว่า การตัดสินใจเกี่ยวกับความซับซ้อนของการมองเห็นเรื่องพื้นที่ (Visual Space) นั้นเกิดขึ้นอย่างไร ในเด็กแรกเกิดนั้น ระยะทางในการมองเห็นของเด็กจะยังถูกจำกัดอยู่ แต่ต่อมาไม่กี่สัปดาห์เด็กสามารถแยกหรือปรับระยะที่มองเห็นวัตถุว่าอยู่ใกล้หรือไกลได้

5) พัฒนาการรับรู้ทางสายตาเกี่ยวกับภาพ (Picture) วัตสัน ได้ประเมินความสามารถของเด็กทารกอายุ 15 ถึง 20 สัปดาห์ ในการแยกภาพหน้าหน้าคน 4 แบบ โดยดูจากการยิ้มของเด็กทารกเป็นเกณฑ์ พบว่าภาพหน้าตรงได้รับการตอบสนองมากที่สุด เด็กอายุ 2 ปี จะชอบดูสิ่งที่เป็นรูปภาพ รูปร่างที่วางตำแหน่งจากแนวตั้ง เด็กอายุ 3 ปีถึง 4 ปี จะสามารถรับรู้ภาพที่อยู่ในตำแหน่งตามแนวฮันและแนวนอน เด็กอายุ 6 ปีขึ้นไปจึงสามารถแยกภาพได้ทั้งตามตำแหน่ง แนวตั้ง แนวนอนและแนวเอียงลาด จากการศึกษาเรื่องการรับรู้ทางสายตานั้นพัฒนาขึ้นตามอายุหรือวุฒิภาวะเมื่ออายุมากขึ้นประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้น และเมื่อเด็กมีความพร้อมจะเกิดการพัฒนาด้านการรับรู้ทางสายตาเกิดขึ้น (เสาวลักษณ์ อนุติชัย, 2542)

2.3 พื้นฐานในการเรียนรู้ทางศิลปะ

เด็กทุกคนนั้นไม่ได้เกิดมาพร้อมกับความรู้เรื่องความสวยงาม แต่เกิดมาพร้อมกับความสามารถในการรับประสาทสัมผัส การสำรวจจึงนำมาซึ่งการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เรื่องความสวยงาม บุคคลรอบข้างจึงมีความสำคัญยิ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องความงาม โดยที่เด็กนั้นจะเติบโตขึ้นและได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว ความคุ้นเคย ความสบาย ความตื่นเต้นจึงนำมาซึ่งความเชื่อของสุนทรียะว่าสิ่งใดสวยงาม ทั้งนี้เราสามารถช่วยให้เด็กเกิดความซาบซึ้งในสุนทรียภาพได้โดยองค์ประกอบทางสุนทรียะในผลงานศิลปะแต่ละชิ้น ซึ่งเป็นการพัฒนาประสาทสัมผัสในเรื่องขององค์ประกอบทางศิลปะรอบๆตัวเด็ก ได้ดังนี้

1. ผู้ใหญ่สามารถส่งผลต่อการรับรู้สุนทรียะของเด็กได้ โดยการสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมอย่างคัลตวร
2. การจัดเตรียมประสบการณ์ เพื่อกระตุ้นประสาทสัมผัส ทั้งนี้จุดมุ่งหมายคือการช่วยให้เด็กเจริญเติบโต รักสิ่งสวยงาม เห็นคุณค่าศิลปะ และสามารถค้นพบความมหัศจรรย์ในความงามของโลกได้

การที่มนุษย์มีการรับรู้ต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมหรือประสบการณ์แตกต่างกันไปตามภูมิหลัง การรับรู้ของคนเราเกิดจากจักขุสัมผัส ถึงร้อยละ 75 (สุชาติ เกาทอง, 2538) การเห็นเป็นศักยภาพของประสาทสัมผัสเบื้องต้นทางหนึ่งที่น่ามาสู่ความรู้สึกทางการรับรู้ การรับรู้ทางการเห็นจึงมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ทางทัศนศิลป์ เพราะการเรียนรู้ทางการเห็นเป็นสื่อและตัวแปลความหมายของการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ทางการเห็นมีความหมายว่าเป็นกระบวนการของการเห็นได้เลือกสรรสิ่งที่เห็นเป็นข้อมูลของการรับรู้ แล้วป้อนเข้าสู่ความรู้สึกนึกคิดทางสมองและจิตใจเป็นตัวแปลออกมาเป็นความหมายจากสิ่งที่เห็นว่าเป็นอะไร หรือหมายถึงอะไรชั่วขณะที่เห็น (สุชาติ สุทธิ, 2535) เพราะปรากฏการณ์ของภาพลักษณะรอบตัวเราที่สะท้อนเข้าสู่การรับรู้ทางการเห็นของเรามีหลากหลาย การเห็นจึงต้องเลือกเอาเฉพาะสิ่งที่มีความหมายและต้องการในชั่วขณะที่เห็น เพราะ

เหตุว่าเป็นธรรมชาติของการเห็นที่ว่า”เราเห็นทุกอย่างที่ปรากฏ แต่ไม่สามารถรับรู้ทุกอย่างที่ปรากฏพร้อมกันได้”

การรับรู้ทางการเห็นจึงมีอยู่ 2 แบบ คือ

1. การรับรู้ทางการเห็นแบบตั้งใจ ซึ่งเป็นการรับรู้แบบปกติที่เกิดขึ้นกับตัวเราโดยสัญชาตญาณที่ใช้เพื่อความอยู่รอดของชีวิตที่มีคิดตัวอยู่แล้ว โดยไม่ต้องฝึกฝน
2. การรับรู้ทางการเห็นแบบไม่ตั้งใจ หรือการรับรู้ที่เป็นประสบการณ์สุนทรียะ ที่ไม่ใช่เพื่อความอยู่รอดของชีวิตและมีได้มีคิดตัวมา จึงต้องฝึกฝนไว้เป็นประสบการณ์

แม้ว่าเราจะทราบว่าการรับรู้ทำหน้าที่เป็นตัวแปลความหมายหรือสื่อข้อมูล จากการเห็นให้เป็นความหมายที่เข้าใจได้ การที่เราจะเข้าใจในความหมายจากการเห็นได้มากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับศักยภาพในการรับรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ทางการเห็นของเราเองเป็นหลัก นั่นคือ แม้เราจะเห็นสิ่งเดียวกันแต่การรับรู้จะแปลความหมายออกมาไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพและประสบการณ์ของการรับรู้ของแต่ละคนซึ่งมีไม่เท่ากัน (สุชาติ สุทธิ, 2535)

การ์คเนอร์ (Gardner, 1974) ได้ค้นคว้าถึงปัจจัยของส่วนประกอบทางทัศนว่า ส่วนประกอบใดมีผลต่อการรับรู้ทางทัศนศิลป์มากที่สุด ผลการทดลองพบว่า ส่วนประกอบสองประเภทคือ พื้นผิว และสี มีอิทธิพลต่อการรับรู้ทางทัศนศิลป์มากที่สุด การลดระดับของความสว่างจากส่วนประกอบของการเห็นประเภทหนึ่งคือแสง/เงา ของภาพ ไม่มีผลที่แสดงนัยความสำคัญทางสถิติ แต่การนำเอาคุณสมบัติของสี และพื้นผิวออกจากคุณสมบัติที่ชี้แนะทางทัศน มีผลต่อการรับรู้ของเด็ก การ์คเนอร์ยังระบุอีกว่า สีและความสว่างของภาพนั้นเป็นส่วนประกอบใช้ทดลองที่ได้ผลอย่างตรงไปตรงมา แต่พื้นผิวมีกระบวนการที่ซับซ้อนกว่า พื้นผิวที่แตกต่างยังส่งผลกระทบต่อคุณสมบัติของส่วนประกอบทางการเห็นอื่นๆ เช่น เส้น รูปร่าง รูปทรง การ์คเนอร์แนะนำว่าเรื่องของพื้นผิวจำเป็นต้องค้นคว้าต่อเนื่องไปอีก จึงจะเข้าใจตัวแปรนี้ได้กระจ่างขึ้น

เช่นเดียวกับความคิดของ โรเบิร์ต สกิมมาเซอร์ (1993) ที่กล่าวว่า การที่เรามองดูศิลปะที่สวยงามหรือความมหัศจรรย์ของธรรมชาติ เราจะรู้สึกอึ้งอับใจจากผลรวมของผลกระทบนั้นๆ แต่การกล่าวถึงประสบการณ์นั้นอีกครั้งให้ผู้อื่นฟัง โดยที่บุคคลนั้นไม่เคยเห็นสิ่งนั้นๆ เราต้องอธิบายถึงรายละเอียดส่วนประกอบสุนทรียะ ขึ้นมาประกอบกัน ซึ่งส่วนประกอบหรือทัศนธาตุทางศิลปะคือสิ่งที่ศิลปินสร้างขึ้น เส้น สี รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก สามารถพบได้หลายระดับในงานศิลปะตลอดจนในธรรมชาติ การสร้างงานศิลปะจึงเป็นกระบวนการสร้างสรรค์องค์ประกอบและแนวทางในการสร้างความหมายทางสุนทรียะ ซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กทำ เมื่อได้สำรวจวัสดุ สื่อศิลปะต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม เด็กนั้นจำเป็นต้องเรียนรู้ในรายละเอียดขององค์ประกอบ ซึ่งจะช่วยให้สามารถพูดคุยเข้าใจ และพิจารณาสุนทรียะ เกี่ยวกับงานศิลปะได้ ซึ่งทัศนธาตุทางศิลปะสำหรับเด็กนั้นสามารถกล่าวได้ดังนี้

1. เส้น เส้นคือ รอยขีดที่เกิดจากการเคลื่อนหรือลากพื้นผิว สามารถโค้งหรือตรงได้ ชิด แฉกหรือคดเคี้ยว เส้นสามารถมีความหนาหรือบาง สั้นหรือยาว เส้นเป็นสิ่งที่ศิลปินให้สร้างรูปร่าง และสัญลักษณ์ อีกทั้งเส้นยังใช้ในการสร้างตัวอักษรและตัวเลข เส้นสามารถแสดงทิศทางตั้ง นอน เฉียง เส้นปรากฏในงานศิลปะทุกประเภทและในสิ่งแวดล้อมก็เช่นกัน ซึ่งเส้นจะเชื่อมโยงการวาดของเด็กไปสู่องค์ประกอบสำคัญอื่นๆ ทางศิลปะ

2. รูปร่าง ทุกๆสิ่งในโลกล้วนมีรูปร่าง รูปร่างนั้นเป็น 2 มิติมีความกว้างและความยาวซึ่ง อาจเป็นรูปร่างเรขาคณิต ธรรมชาติ สัญลักษณ์หรือรูปร่างอิสระ ซึ่งรูปร่างนี้จะมีพื้นที่ภายใน มี สัดส่วน รูปร่างสามารถเห็นได้ในงานศิลปะของเด็ก ห้องเรียน หรือในสิ่งแวดล้อมก็ตาม

3. รูปทรง รูปทรงนั้นมีความเป็น 3 มิติ มีความกว้าง ยาว ลึก เช่น ลูกบาศก์ พีระมิด เด็กจำเป็นต้องเรียนรู้ความหลากหลายของรูปทรง เพราะวัตถุในโลกล้วนเป็น 3 มิติ

4. สี โลกและธรรมชาตินั้นเต็มไปด้วยสี แสงสว่างจากดวงอาทิตย์เกิดจากสเปกตรัมของสี เมื่อแสงมากระทบวัตถุที่มีสีต่างกัน บางสีจะถูกดูดกลืนและบางสีจะสะท้อนเข้าสู่ตา เมื่อไม่มีแสงก็ ไม่มีสี เด็กสามารถรู้จักสีได้ตั้งแต่ยังเล็กๆ ซึ่งสีที่สดสว่างจะดึงดูดความสนใจของเด็ก เราสามารถ ให้เด็กสังเกตสีในสิ่งแวดล้อม พูดคุยเกี่ยวกับสีรอบๆตัวโดยการเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ การผสมสีให้ เกิดสีใหม่จึงทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทางประสาทสัมผัส

5. น้ำหนัก น้ำหนักคือค่าของความเข้ม ความอ่อนของสี สีหนึ่งสีสามารถมีค่าสีได้หลาย น้ำหนัก ซึ่งทำให้เกิดค่าความแตกต่างระหว่างกัน ทั้งนี้เด็กสามารถสังเกตค่าน้ำหนักความเข้มอ่อน ของสีได้จากการเปรียบเทียบสีในสิ่งรอบๆตัวได้

6. พื้นผิว พื้นผิวเป็นสิ่งที่ทำให้เรารู้สึกถึงการสัมผัส ผิวหน้าของสิ่งต่างๆ สามารถแข็ง นุ่ม หรือขรุขระ เราสามารถสร้างพื้นผิวในงานศิลปะได้ และเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สร้างความพิเศษ ให้เกิดขึ้นในผลงาน

ดังนั้นจากข้อความรู้ต่างๆข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเด็กนั้นจำเป็นต้องได้รับประสบการณ์ ในการปฏิบัติกิจกรรมประสาทสัมผัส ซึ่งนอกจากการเรียนรู้สุนทรียะจากสิ่งต่างๆ รอบตัวแล้ว การ จัดเตรียมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตทางสุนทรียะของเด็กเล็กนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญ เช่นกัน โดยควรการจัดเตรียมการเรียนรู้ให้เด็กได้รับประสบการณ์ด้วยตนเอง จากกิจกรรมที่กระตุ้น ประสาทสัมผัส เช่น การดูรูปร่างรูปทรง การสังเกต การฟัง การเล่น ตลอดจนการปฏิบัติกิจกรรม ต่างๆ ที่ผ่านการวางแผนและโครงสร้าง มีวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถนำกลับมาใช้กระตุ้นประสาท สัมผัสได้หลายครั้ง ทั้งนี้ไม่เพียงแต่เป็นการเสริมสร้างทางสุนทรียะเท่านั้น แต่เป็นการปลูกฝังการ เรียนรู้ทางภาษา เหตุผล คณิตศาสตร์ การเคลื่อนไหว และความสามารถทางด้านอื่นๆอีกด้วย

3. การจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา สำหรับเด็กอนุบาล

3.1 ความหมายของการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้และการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา สำหรับเด็กอนุบาล ดังนี้

สำหรับกิจกรรมศิลปะศึกษาในระดับอนุบาลนั้น ตามแนวการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ใช้คำว่า“กิจกรรมสร้างสรรค์” ในความหมายว่า “กิจกรรมศิลปะศึกษา” ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

จันทวรรณ เทวรักษ์ (2526) ได้กล่าวว่า กิจกรรมสร้างสรรค์หรือกิจกรรมศิลปะศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่เด็ก 3-5 ขวบ ได้แสดงความสามารถทางด้านความคิดสร้างสรรค์ให้ปรากฏออกมาในงานศิลปะด้านต่างๆ

วราภรณ์ รักวิจัย (2533) ได้กล่าวว่า กิจกรรมสร้างสรรค์นั้น หมายถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามารถด้านการใช้กล้ามเนื้อเล็ก ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อและสายตาให้สัมพันธ์กันเพื่อเตรียมความพร้อมด้านการเขียน

สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544) ที่ได้ให้ความหมายว่า กิจกรรมสร้างสรรค์หรือกิจกรรมศิลปะศึกษา หมายถึง กิจกรรมศิลปะที่ช่วยให้เด็กได้แสดงออกถึงความรู้สึกที่เป็นนามธรรม สามารถฝึกเด็กให้รู้จักสังเกต หาเหตุผล รู้จักสร้างสรรค์ลักษณะนิสัยที่ดี และมีความพร้อมในการเรียน

นอกจากนี้ พิระพงษ์ กุลพิศาล (2533) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กเล็กว่า เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมประสบการณ์ทางความรู้สึกสัมผัส มากกว่าประสบการณ์ที่ใช้เหตุผล เป็นกิจกรรมที่จะกระตุ้นให้เด็กเกิดจินตนาการ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นนักคิดนักสร้างสรรค์ในโอกาสต่อไป

ดังนั้นจึงสามารถกล่าวสรุปได้ว่า กิจกรรมศิลปะศึกษา หมายถึง ประสบการณ์ที่จัดขึ้นเพื่อให้ นักเรียนแสดงออกทางความคิด และจินตนาการอย่างอิสระจากประสบการณ์ของตนเอง ผ่านการทำกิจกรรมศิลปะ เช่น การวาดภาพ ระบายสี การปั้น การพิมพ์ภาพ การพับ ฉีก ปะ และการประดิษฐ์วัสดุต่างๆ ฯลฯ

การจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา จึงเป็นการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบของกิจกรรมศิลปะให้แก่ผู้เรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามทั้งทางด้านทักษะ ความรู้ ความคิด

และทัศนคติที่ดีในทุกด้าน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการทำงานทางศิลปะ ตามความสนใจและความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ ก่อให้เกิดความกล้าแสดงออก ความมั่นใจในตนเอง การรับรู้คุณค่าทางศิลปะ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการสร้างพื้นฐานที่ดีอันนำไปสู่ความเจริญงอกงาม พัฒนาให้ให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคมต่อไป

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2533) ได้เสนอแนะวิธีการจัดประสบการณ์ศิลปศึกษา สำหรับเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. จัดกิจกรรมที่สนุกสนาน และสอดแทรกความรู้ทางศิลปะบ้างเล็กน้อย เช่น ระบายสีด้วยแปรงหรือพู่กันขนาดใหญ่ เรียนรู้ด้วยนิ้วมือและมือ เขียนรูปด้วยสีเทียนแท่งใหญ่ๆ ปั้นดินเหนียวหรือดินน้ำมัน ทำโครงสร้างต่างๆ ด้วยกล่อง กระดาษ แท่งไม้ฯ ฉีกกระดาษปะติดเป็นภาพ พิมพ์ภาพด้วยวัสดุต่างๆ เช่น ไม้จิ้มฟัน ไม้ขีด แขนงไม้ เป็นต้น
2. กระตุ้นให้แสดงออกโดยใช้เรื่องราวจากประสบการณ์ของเด็กเอง และมีตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องเสมอ เช่น ให้หัวข้อว่า ฉันกับครู ฉันกับเพื่อน เป็นต้น
3. ขณะที่ทำงานควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เคลื่อนไหวได้เต็มที่ เพราะเด็กวัยนี้ไม่ชอบนั่งโต๊ะทำงาน ชอบทำงานบนพื้น หรือยืนที่โต๊ะ
4. ให้ทำงานเป็นกลุ่มบ้าง เพื่อฝึกให้มีพัฒนาการทางสังคม แต่ครูต้องคอยช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดเพื่อให้ทำงานด้วยกันได้
5. ครูต้องตระหนักอยู่เสมอว่า เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกมากที่สุด ผลงานจะเป็นเช่นไรไม่สำคัญ
6. อย่าสอนวิธีการเขียนภาพเป็นขั้นตอน หรือเขียนให้ดูแล้วเด็กทำตาม หน้าที่ของครูคือกระตุ้นด้วยคำพูด แล้วให้เด็กทำเองเพื่อเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

3.2 ความสำคัญและคุณค่าของประสบการณ์ศิลปศึกษา

การจัดการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ย่อมมีเป้าหมายร่วมกันที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีความสมบูรณ์แบบ และเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพของสังคม ศิลปะเป็นวิชาที่มีส่วนสำคัญต่อกระบวนการเรียนการสอนนับตั้งแต่ชั้นอนุบาล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ รู้จักชื่นชมในสิ่งสวยงาม เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ได้ปรับตัวจากการทำงานกิจกรรมร่วมกัน มีความอดทน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รับผิดชอบ(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2546) เป็นการสร้างเสริมค่านิสัยให้กับเด็ก และเพื่อให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก โดยมีได้มุ่งหวังจะพัฒนาเด็กให้เป็นศิลปิน แต่เราจัดประสบการณ์ศิลปศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เพราะมีประสบการณ์ด้านศิลปะ มีความคิดที่ดีต่อศิลปะ ฉะนั้นการจัดประสบการณ์ศิลปะจึงมุ่งผลต่อการ

พัฒนาเด็กให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่าแก่สังคมมากขึ้น (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2529) อีกทั้งเป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง และกล้าแสดงออก สามารถเพิ่มพูนพุทธิปัญญา และเจตคติให้เจริญงอกงามไปพร้อมๆกัน โดยมีความมุ่งหวังว่าเมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะมีนิสัยช่างคิดช่างสังเกต รู้จักพิจารณา มีใจรักและชื่นชมในงานศิลปะ เป็นผู้ที่มึจิตใจงอกงาม มีความรู้สึกรทางสุนทรียภาพ มีรสนิยมที่ดี รักการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยการทดลองและฝึกประสบการณ์ นับเป็นการสร้างพื้นฐานที่ดีแก่ชีวิตของตนเองและสังคม (สุลักษณ์ ศรีบุรี, 2536)

ซึ่งทั้งนี้ นักการศึกษาหลายท่าน ได้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของศิลปะศึกษาในด้านต่างๆ ดังนี้

โลเวนเฟลด์ (1987) กล่าวถึงคุณค่าและความสำคัญของศิลปะศึกษาว่า ช่วยในการพัฒนาเด็กทั้งในด้านอารมณ์ สติปัญญา ร่างกาย การรับรู้ สังคม สุนทรียภาพและการสร้างสรรค์

ลินเดอร์แมน (Linderman, 1977) กล่าวถึงผลดีในการสร้างสรรค์ศิลปะของเด็กไว้ ดังนี้

1. การสร้างสรรค์ศิลปะเป็นการช่วยพัฒนาทักษะ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะผ่านการทดลองค้นคว้า การถ่ายเทและการปฏิบัติงาน
2. การสร้างสรรค์ศิลปะของเด็กช่วยให้เกิดการซาบซึ้งต่อการทำงานของศิลปิน ผลงานศิลปะอย่างต่อเนื่อง และด้วยวิถีทางที่มีเสรี
3. การสร้างสรรค์ศิลปะอย่างต่อเนื่อง และด้วยวิถีทางที่มีเสรีภาพ ย่อมสร้างเสริมให้เด็กกลายเป็นบุคคลที่มีลักษณะนิสัยสร้างสรรค์
4. การสร้างสรรค์ศิลปะจะนำมาซึ่งความคิดและการปฏิบัติที่ยืดหยุ่นเหมาะสม และมีความเชื่อมั่นในการทำงาน
5. การสร้างสรรค์ศิลปะของเด็ก จะกระตุ้นให้เด็กเป็นคนที่มีความคิดต่อสิ่งต่างๆ อย่างชัดเจนหรือเป็นรูปธรรม และมีความคิดที่แน่นอน

ประภาพรรณ สุขสุวรรณสุข (2537) ได้กล่าวว่าศิลปะศึกษามีความสำคัญต่อผู้เรียนในแง่ของการส่งเสริมพัฒนาการคือ การส่งเสริมความเจริญงอกงามของเด็กทั้งทางร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์

1. ทางด้านร่างกาย กิจกรรมทางศิลปะ จะช่วยสนองความต้องการตามธรรมชาติของผู้เรียนที่ชอบเคลื่อนไหว ได้ฝึกหัดการใช้กล้ามเนื้อและสายตา อวัยวะต่างๆ ทำงานประสานกันอย่างคล่องแคล่วว่องไว พร้อมทั้งได้รับความสนุกสนานด้วย
2. ทางด้านสติปัญญา กิจกรรมทางศิลปะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเรียนด้วยการกระทำ มีประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง ในการสำรวจ ค้นคว้า ทดลองสร้างสรรค์ แก้ปัญหากับงาน และวัสดุนานาชาติ ซึ่งแตกต่างจากการเรียนทางด้านอื่นๆ ผู้เรียนจะมีชีวิตจิตใจ เพราะเด็กได้มีโอกาสฝึกหัดและค้นคว้าตามความสนใจ ความสามารถและความถนัดของตัวเอง

3. ทางด้านสังคม ศิลปะเป็นสื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสมากขึ้นในการทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งในบ้าน โรงเรียนและชุมชน มีทัศนคติที่ดีต่อการมีชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตย เป็นโอกาสให้เด็กได้ตอบสนองความต้องการที่จะได้มีผู้อื่นยอมรับเห็นความสำคัญ และเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะด้วยการทำกิจกรรมด้านศิลปะร่วมกัน

4. ทางด้านอารมณ์ นับเป็นพัฒนาการด้านสำคัญที่ควรได้รับความสนใจเป็นพิเศษจากการส่งเสริมทางด้านศิลปะ เพราะศิลปะช่วยสนองความต้องการที่จะแสดงออกและสร้างสรรค์ เมื่อเด็กเกิดความสำเร็จก็จะมีคามพึงพอใจ มีอารมณ์แจ่มใส เบิกบาน การแสดงออกโดยมีเสรี ความมั่นใจในตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของความกล้าที่จะเผชิญกับปัญหาต่างๆ รู้จักทางแก้ปัญหา

อารี รังสินันท์ (2532) ให้ความสำคัญของกิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสนใจ ความสามารถ และสอดคล้องกับหลักการพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างยิ่ง กิจกรรมสร้างสรรค์จึงไม่เพียงแต่ส่งเสริม การประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อมือ ตา และเป็น การผ่อนคลายความเครียดทางอารมณ์ที่อาจมีเท่านั้น แต่ยังเป็น การส่งเสริมความคิดอิสระ ความคิดจินตนาการ ฝึกการทำงานด้วยตนเอง และฝึกการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ทั้งทางความคิด และการกระทำ ซึ่งถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานทางศิลปะ และยังนำไปสู่การเรียน เขียนอ่านอย่างสร้างสรรค์ต่อไป

ราศี ทองสวัสดิ์ (2529) ได้เน้นถึงสิ่งที่พึงตระหนักในการจัดประสบการณ์ศิลปะสำหรับเด็ก มิได้มีจุดมุ่งหมายให้เด็กทำงานเพื่อความสวยงามหรือเหมือนจริง แต่เป็นการช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมือให้แข็งแรง ให้จับดินสอดัดเขียนได้ดี เป็นการฝึกประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา เพื่อให้มีพื้นฐานการเขียนที่ดี ตลอดช่วยพัฒนาอารมณ์ จิตใจให้เด็กมีความเพียร มีความอดทน มีสมาธิในการทำงานและรู้จักรับผิดชอบ การได้ทำงานเป็นกลุ่มช่วยให้เรียนรู้การเข้าสังคม การแบ่งปัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ทำให้เด็กรู้จักคิด มีเหตุผลในการทำงาน จึงควรให้กำลังใจในการทำงานกับเด็กอย่างสม่ำเสมอ ให้เด็กเกิดความมั่นใจ กล้าคิด กล้าแสดงออกอย่างเต็มที่

ศิริลักษณ์ ศรีกมล (2531) กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมศิลปะศึกษาไว้ว่า หากใช้คุณค่าให้ถูกจะเกิดประโยชน์ที่มีค่ามหาศาลต่อเด็ก ไม่ใช่เพียงแต่จัดกิจกรรมเพื่อฝึกทักษะต่างๆ พัฒนาความพร้อมของเด็กและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เท่านั้น แต่ศิลปะมีบทบาทในการสร้างนิสัยสร้างชีวิตให้กับเด็ก จากการเรียนรู้จากกิจกรรมที่ทำ การเรียนในระดับปฐมวัยเกิดจากการเล่น ศิลปะก็เป็นการเล่นอย่างหนึ่ง เล่นกับสีเล่นกับกระดาษ เราสามารถหัดความพร้อมด้านต่างๆ เข้าไปในกิจกรรมศิลปะ ศิลปะในระดับปฐมวัยควรแสดงบทบาทที่แท้จริงอย่างเต็มที่ ไม่ใช่เป็นเพียงสื่อในการเรียนรู้ด้านวิชาการ เพื่อใช้สอบแข่งขัน ควรใช้ศิลปะให้เต็มรูปแบบบทบาทในการสร้างความสุข ความงามให้เกิดขึ้นในหัวใจเพื่อให้เด็กได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณค่าต่อสังคม

ประเทิน มหาจันทร์ (2531) ได้กล่าวโดยสรุปว่าศิลปะมีคุณค่าแก่เด็ก ดังนี้

1. ศิลปะสนองความต้องการของเด็กแทบทุกด้าน เด็กต้องการความรัก ความนับถือ ความอบอุ่น ต้องการประสบความสำเร็จ ตลอดจนต้องการยอมรับนับถือว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ศิลปะสนองความต้องการด้านต่างๆ ได้
2. ศิลปะช่วยให้เด็กได้ใช้ความคิดริเริ่ม ความสร้างสรรค์ ถ่ายทอดออกมาในผลงานทางศิลปะ
3. ศิลปะช่วยให้เด็กมีความคิด มีความรอบคอบ มีความละเอียดถี่ถ้วน รู้จักรับผิดชอบ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี
4. ศิลปะช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จในการเรียนวิชาอื่นๆ เพราะวิชาศิลปะสามารถนำไปสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม
5. ศิลปะช่วยให้เด็กมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวเป็นความมุ่งมั่นของสังคมปัจจุบัน
6. ศิลปะช่วยสร้างทักษะที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันให้แก่เด็ก เช่น การประดิษฐ์ของใช้ การตกแต่งบ้าน การซ่อมแซมวัสดุต่างๆ เป็นต้น
7. ศิลปะช่วยกล่อมเกลาจิตใจของเด็กให้เป็นไปตามปรารถนาของสังคม กล่าวคือ ให้มีรสนิยมดีมีจิตใจอ่อนโยน มีความเมตตากรุณา
8. ศิลปะช่วยให้ความงอกงามของเด็กพัฒนาไปทุกๆ ด้าน อันเป็นการช่วยให้การศึกษาบรรลุผลตามความมุ่งหมาย

จากความสำคัญและคุณค่าของศิลปะศึกษาที่กล่าวมานี้ เห็นได้ว่าประสบการณ์ศิลปะมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเด็ก มีคุณค่าในการส่งเสริมพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคมสติปัญญา การรับรู้ การสร้างสรรค์ สุนทรียภาพ ตลอดจนการสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดี โดยปลูกฝังให้เกิดการบูรณาการอย่างสมดุลในตัวเด็ก ช่วยให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข อีกทั้งก่อให้เกิดการรู้คุณค่าในศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ อันส่งผลสะท้อนต่อศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงความเจริญของสังคม จึงนับได้ว่าศิลปะศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาความเจริญของเยาวชนให้เติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติต่อไป

3.3 หลักและวิธีการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา

ในการจัดประสบการณ์ศิลปะให้กับเด็ก ต้องคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ ด้วยเหตุที่เด็กทุกคนมีขีดความสามารถทางความคิดสร้างสรรค์ในด้านศิลปะแตกต่างกัน แต่เด็กแต่ละคนก็สามารถที่

จะพัฒนาได้ภายในขอบเขตของความสามารถของตน เด็กอนุบาลเป็นเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์และต้องการที่จะแสดงออกทั้งด้านความคิด และความรู้สึก ศิลปะจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการแสดงออกของเด็ก เด็กจะหาโอกาสในการถ่ายทอดความรู้ ความรู้สึกและความเข้าใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถ่ายทอดมาจากประสบการณ์และจินตนาการของเด็กแต่ละคน

การเสริมสร้างการเจริญเติบโตทางสุนทรียะนั้น ผู้ใหญ่จำเป็นต้องจัดเตรียมประสบการณ์ที่กระตุ้นประสาทสัมผัสให้เด็กเกิดคำถาม และเห็นคุณค่าของการรับประสาทสัมผัสด้วยประสบการณ์ของตนเอง โดยจัดเตรียมกิจกรรมประสบการณ์ที่สนุกสนาน เหมาะสมกับศักยภาพตามวัย

(Eglinton, 2003)

การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ เป็นวิธีจัดประสบการณ์ศิลปะวิธีหนึ่ง ซึ่งมีคุณค่าแก่เด็กดังนี้ (เลิศ อานันท์นะ, 2535)

1. เปิดโอกาสให้เด็กเลือกแนวความคิด หรือเนื้อเรื่องของตนเองในการแสดงออก
2. เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระตามวิธีการของตนเอง
3. ให้สิทธิในการสร้างงานด้วยตนเอง

ไทเลอร์ (Tyler, 1971) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือการจัดประสบการณ์เรียนรู้ไว้ว่า “ประสบการณ์เรียนรู้” หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและเงื่อนไขภายนอกในสิ่งแวดล้อมที่พอจะตอบสนองได้ การเรียนรู้เกิดขึ้นโดยผ่านการกระทำของผู้เรียน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าประสบการณ์เป็นผลรวมของเนื้อหากับการกระทำของผู้เรียน โดยมีหลักการในการเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ ดังนี้

1. เพื่อสนองจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ นักเรียนจะต้องมีประสบการณ์ที่เอื้อต่อการแสดงออกของพฤติกรรมที่จุดหมายได้วางแนวทางเอาไว้ แต่เนื่องจากความสมบูรณ์ของจุดหมายมิได้อยู่ที่ข้อความที่กำหนดพฤติกรรมแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีข้อความที่กำหนดเนื้อหาวิชาไว้ด้วย ดังนั้นจึงเป็นความจริงที่ว่า ประสบการณ์การเรียนรู้จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนกระทำกับเนื้อหานั้นๆ ด้วย
2. ประสบการณ์เรียนรู้จะต้องเป็นไปในลักษณะที่ว่า นักเรียนเกิดความพอใจจากการกระทำกิจกรรมที่กำหนดไว้ในจุดหมาย
3. ปฏิริยาตอบสนองที่พึงปรารถนาจากประสบการณ์ จะต้องอยู่ในขอบเขตความเป็นไปได้ของผู้เรียน หมายความว่า ประสบการณ์นั้นๆ จะต้องเหมาะสมกับความสามารถในขณะนั้น ความพร้อม และอื่นๆ
4. มีประสบการณ์เฉพาะอย่าง อยู่เป็นจำนวนมากที่สามารถนำมาใช้ให้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาอันเดียวกัน
5. ประสบการณ์การเรียนรู้อันเดียวกันอาจจะสนองจุดหมายได้หลายจุด

ประเทิน มหาจันทร์ (2531) ได้เสนอแนะการจัดประสบการณ์ศิลปะไว้เป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

1. ศิลปะไม่ใช่การลอกเลียนแบบ แต่เป็นงานที่ทุกคนสามารถถ่ายทอดแนวความคิดของตนออกมาในรูปของงานศิลปะ ในการสอน ครูจึงต้องช่วยให้เด็กมีความคิดเสียก่อนว่าจะทำอะไร เพราะเด็กยังไม่รู้จักวางโครงการด้วยตนเอง ครูต้องช่วยจัดตั้งเร้าให้เด็กสร้างงานออกมา
2. ศิลปะสำหรับเด็ก เป็นวิชาที่เด็กทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และเรียนได้ตามความสามารถ หาใช่เรียนรู้ได้แต่ผู้ที่มีความถนัดเป็นพิเศษ ครูไม่ควรนำผลงานของเด็กแต่ละคนมาเปรียบเทียบกัน แต่ควรประเมินค่าผลงานทางศิลปะของเด็กโยคำนึงถึงความมั่งคั่งของตนเองเป็นเกณฑ์
3. ศิลปะสำหรับเด็ก เป็นวิชาที่ครูทุกคนสอนได้ ถ้าหากเข้าใจเด็กและเข้าใจความมุ่งหมายของวิชาศิลปะ เพราะครูเป็นเพียงผู้เร้าและแนะนำเท่านั้น
4. ศิลปะสนองความต้องการของเด็กได้ โดยช่วยให้เด็กผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์ช่วยให้มีความคิดริเริ่ม และมีความคิดสร้างสรรค์ ส่วนในทางสังคมนั้น ศิลปะช่วยให้เด็กรู้จักทำงานร่วมกัน รู้จักการให้และการรับ รู้จักรับผิดชอบต่อกัน
5. การประเมินค่าผลงานทางศิลปะนั้น ถือเป็นงานของแต่ละคนเป็นเกณฑ์ หาได้ยึดเอามาตรฐานของผู้ใหญ่หรือศิลปินมาเป็นเกณฑ์ไม่
6. ในการสอนศิลปะ ครูเป็นเพียงผู้เร้า ผู้ให้คำแนะนำ ตลอดจนเป็นผู้ให้กำลังใจ หาใช่เป็นผู้สั่งให้เด็กทำอย่างนั้นอย่างนี้ไม่
7. ครูต้องให้กำลังใจโดยการชมเชย อย่าติเตียนต่อหน้าผู้อื่น ถ้าเด็กทำอะไรผิดพลาดครูควรแนะนำให้เด็กเห็นข้อบกพร่องด้วยตนเอง
8. ในการแสดงออกทางศิลปะนั้น เด็กควรมีโอกาสได้ทำกิจกรรมหลายๆ อย่าง ทั้งนี้เป็นการช่วยให้เด็กแสดงความคิด ความสามารถออกมาให้เหมาะสมกับความถนัดของเด็ก
9. ในการจัดประสบการณ์ ควรสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ เช่น ภาษาไทย สังคมศึกษา และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น
10. ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกงานและวัสดุ ให้เหมาะสมกับความต้องการของเด็ก ดังนั้นวัสดุต่างๆ จึงควรจัดไว้ให้พอเพียง
11. ครูที่ดีย่อมมีความสนใจในการสอน พยายามค้นคว้าหาความรู้และวิธีการใหม่ๆ
12. ครูต้องเตรียมการสอนโดยการทดลองปฏิบัติก่อน หากบกพร่องอย่างไร พึงแก้ไขปรับปรุงแล้วจึงนำมาสอนอยู่เสมอ
13. เกณฑ์ยากๆ ยังไม่ควรนำมาสอนในระยะต้นๆ ควรรองนกว่าเด็กจะเข้าใจในสิ่งที่ย่างๆ เสียก่อน สำหรับเกณฑ์ต่างๆ ควรเอาไว้สอนในชั้นประถมตอนปลาย
14. ผลงานทางศิลปะของเด็ก ควรแสดงไว้ให้ปรากฏแก่เด็กคนอื่นๆ ด้วย ทั้งนี้เป็นการให้กำลังใจแก่เด็กเจ้าของงาน และเป็นการกระตุ้นให้เด็กคนอื่นๆ สนใจในศิลปะด้วย

15. ควรส่งเสริมให้เด็กรู้จักรับผิดชอบในการทำงาน เช่น การทำความสะอาดห้อง การเก็บรักษาเครื่องใช้ การเก็บรักษาผลงานผลงานที่สร้างขึ้น เป็นต้น เหล่านี้ควรให้เป็นภาระของเด็กทั้งสิ้น
 พิระพงษ์ กุลพิศาล (2531) ได้เสนอแนะวิธีการจัดประสบการณ์ศิลปะสำหรับเด็กอนุบาล ดังนี้

1. จัดกิจกรรมที่สนุกสนาน และสอดคล้องความรู้ทางศิลปะบ้างเล็กน้อย เช่น ระบายสีด้วยแปรงหรือพู่กันขนาดใหญ่ เรียนรู้ด้วยนิ้วมือและมือ เขียนรูปด้วยสีเทียนแท่งใหญ่ๆ ปั้นดินเหนียวหรือดินน้ำมัน ทำโครงสร้างต่างๆด้วยก่อกอง กระดาษแท่งไม้ๆ ฉีกกระดาษปะติดเป็นภาพ พิมพ์ภาพด้วยวัสดุต่างๆ เช่น ไม้จิ้มฟัน ไม้ขีด แขนงไม้ เป็นต้น

2. กระตุ้นให้แสดงออกโดยใช้เรื่องราวจากประสบการณ์ของเด็กเอง และมีตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับเสมอ เช่น ให้หว่าชื่อว่า ฉันกับครู ฉันกับเพื่อน ฉันกับพ่อแม่ บ้านของฉัน เป็นต้น

3. ขณะที่ทำงาน ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เคลื่อนไหวได้เต็มที่ เพราะเด็กวัยนี้ไม่ชอบนั่งโต๊ะทำงาน ชอบยืนหรือทำงานบนพื้น

4. ให้ทำงานเป็นกลุ่มบ้าง เพื่อฝึกให้มีพัฒนาการทางสังคม แต่ครูต้องคอยช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดเพื่อให้ทำงานร่วมกันได้

5. ครูต้องตระหนักอยู่เสมอว่า เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกมากที่สุด ผลงานจะเป็นเช่นไรไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุด

6. อย่าสอนวิธีการเขียนภาพเป็นขั้นตอน หรือเขียนให้ดูแล้วให้เด็กทำตาม หน้าที่ของครูคือกระตุ้นด้วยคำพูด เพื่อเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์นั่นเอง

ในการจัดประสบการณ์ศิลปะให้ได้ผลนั้น ครูต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้ (ชวลิต ดาบแก้ว, 2535)

1. พัฒนาการของเด็ก ในการสอนควรยึดหลักพัฒนาการของเด็กด้วยว่า เด็กมีการพัฒนาในด้านศิลปะอย่างไร

2. ความต้องการและความสนใจ เด็กแต่ละคนย่อมมีความต้องการและความสนใจไม่เหมือนกัน เมื่อเด็กเราสนใจอย่างไร ก็พยายามให้เขาได้ทำตามความสนใจของเขา

3. ความแตกต่างระหว่างเด็กรายบุคคล เพราะเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน และโดยเฉพาะวิชาศิลปะเป็นวิชาที่เฟื่องฟูในด้านการสร้างสรรค์ คือให้เด็กได้คิดทำขึ้นด้วยตนเองเป็นประการสำคัญ ดังนั้นการวัดผลงานของเด็ก ควรเป็นการเปรียบเทียบเฉพาะผลงานของเด็กเอง ไม่ควรนำเอาผลงานของเด็กไปเปรียบเทียบกับงานของผู้ใหญ่

4. การจัดโปรแกรมของงานศิลปะ การวางแผนงานควรให้เด็กได้ร่วมกันวางแผน ร่วมกันแก้ปัญหา งานต่างๆ เหล่านี้ก็จะมีความหมายสำหรับเด็ก เด็กจะเกิดความเข้าใจ สนใจ รู้สึกว่า

ตนเองมีส่วนร่วมในการทำงานต่างๆ ให้สำเร็จสมความมุ่งหมาย ซึ่งเป็นการเรียนรู้ตามหลัก การศึกษาแบบพัฒนาการ ทั้งจะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วย

5. ควรมีวัสดุหลายๆ อย่าง เพื่อให้เด็กได้ทำงานโดยทั่วถึงและเกิดความพอใจ ครูควรจะทำ อะไรใหม่ๆ อยู่เสมอ โดยคิดหาวิธีสอนวิธีกระตุ้นให้เด็กแสดงออก คิดหาทางนำวัสดุที่มีอยู่มาทำ และวัสดุนั้นควรจะหาได้ง่ายในท้องถิ่นนั้นๆ ครูควรทำตัวอย่างให้เด็กดู และแนะแนวคิดนั้นให้แก่ เด็ก เพื่อเป็นแนวทางให้เด็กอยากทำอยากประดิษฐ์

6. การประเมินผล เด็กต้องการคำชมเชย คำสนับสนุนของครู ครูควรหิยบายเอา ความสามารถแม้แต่เพียงส่วนน้อยของเด็กมาชมเชย เพื่อช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจทำยิ่งขึ้น ครูควร พยายามหาส่วนดีของเด็กมาชมเชย เพื่อให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง นอกจากการชมเชยแล้ว ครูควรให้เด็กมีการอภิปรายผลงานของเด็กกันเองด้วย

7. ให้สอดคล้องสัมพันธ์กับสถานการณ์ปัจจุบัน ส่งเสริมให้มีเสรีภาพในการแสดงออกตาม ความสนใจ ความถนัด เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และส่งเสริมให้เด็กแสดงออกในวิถีทางที่ สักขมยอมรับ

ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้และประสบการณ์ทางศิลปะให้แก่เด็กอนุบาลนั้น จึงควรมุ่ง ส่งเสริมการเรียนรู้และจัดประสบการณ์ให้เด็กเกิดทักษะในงานศิลปะ ตลอดจนความสามารถในการ เลือกใช้เครื่องมือ และวัสดุในการทำงานศิลปะได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการทดลอง การลงมือ ปฏิบัติจริง และเน้นกระบวนการคิดแก้ปัญหา ซึ่งผลจากการสอนแนวนี้ผู้เรียนจะพัฒนาทั้งด้านทักษะ และความเข้าใจ การจัดประสบการณ์และกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทางสายตา การมอง การเห็น การสังเกต และการสัมผัส (โดยการได้ทดลองฝึกปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเรื่องเส้น รูปร่าง รูปทรง สี และพื้นผิว) จะช่วยให้เด็กเกิดกระบวนการคิดและได้ค้นพบด้วยตนเอง

นอกจากนั้น พิระพงษ์ กุลพิศาล (2533) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กเล็ก ว่าเป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมประสบการณ์ทางความรู้สึกสัมผัส มากกว่าประสบการณ์ที่ใช้เหตุผล เป็นกิจกรรมที่จะกระตุ้นให้เด็กเกิดจินตนาการ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นนักคิดนัก สร้างสรรค์ในโอกาสต่อไป

Schirmacher (1993) ได้สรุปเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางศิลปะสำหรับเด็กเล็กที่ควรจะเป็น ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกอย่างเต็มที่ด้วยสื่อที่หลากหลาย
2. มีความสมดุลกันระหว่างกระบวนการทำงานศิลปะกับผลงานศิลปะ
3. เปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นคว้าเพื่อหาประสบการณ์
4. เป็นกิจกรรมที่สร้างเสริมให้เด็กได้ค้นคว้าเพื่อหาประสบการณ์
5. ให้เด็กได้ทำงานลักษณะที่มีเงื่อนไข เพื่อจะได้เข้าใจความต่อเนื่อง

6. การสอนมีลักษณะที่เป็นการจูงใจอย่างแท้จริง
7. เป็นการทำงานที่มีความสำเร็จร่วมกัน
8. มีความเหมาะสมกับพัฒนาการ
9. สื่อทางศิลปะได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และเป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์สำหรับเด็กทุกคน

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว ในการจัดประสบการณ์ศิลปะสำหรับเด็กอนุบาล ควรมีการวางแผนเตรียมกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงความต้องการและความสนใจควบคู่กับพัฒนาการของเด็กเป็นรายบุคคล ควรมีการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์และกิจกรรมหลายๆอย่างให้เด็กเลือกทำ เปิดโอกาสให้เด็กปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อสนับสนุนการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ ฝึกความมีระเบียบวินัย เพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีในการทำงาน ควรสร้างบรรยากาศเป็นกันเอง สนุกสนาน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เด็กแสดงออก และเปิดโอกาสให้เด็กเคลื่อนไหวเต็มที่ ควบคู่กับการชมเชยให้กำลังใจ สนับสนุนการทำกิจกรรมกลุ่ม เพื่อฝึกให้มีพัฒนาการทางสังคมที่ดี กิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมสำหรับเด็กอนุบาล ตามแนวการจัดประสบการณ์ของ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้แก่ การวาดภาพระบายสี การพิมพ์ภาพ การปั้น การพับ ฉีก ตัด ปะ และงานประดิษฐ์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2546) ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กอนุบาลไว้ว่า ควรจัดกิจกรรมศิลปะวันละ 3-4 กิจกรรม ให้เด็กได้เลือกทำอย่างน้อยวันละ 2 กิจกรรม และหมุนเวียนกันไปตามความสนใจ ดังเช่นกิจกรรมต่อไปนี้

1) การวาดภาพระบายสี

เด็กอนุบาลจะวาดรูปและระบายสีตามความรู้สึกรู้ใจของตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นภาพของสัญลักษณ์ลวดลายสีต้นต่างๆ ที่เด็กจะใช้แทนคำพูดและความรู้สึกของตน เด็กจะได้ผ่อนคลายอารมณ์และรู้สึกอิสระ

จุดมุ่งหมาย

เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ ส่งเสริมการใช้กล้ามเนื้อมือและตา ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ และเพื่อผ่อนคลายความเครียด

แนวการจัดกิจกรรม

จัดให้เด็กได้ทำงานเป็นกลุ่ม โดยครูเตรียมสื่อวางไว้บนโต๊ะ เช่น กระดาษ พู่กัน ครูอาจจะเปลี่ยนจากการวาดภาพบนกระดาษที่โต๊ะเป็นการวาดภาพโดยใช้ขาหยั่ง ที่มีกระดานสองด้าน ซึ่งสูงและมีขนาดพอเหมาะกับตัวเด็ก เมื่อเด็กวาดภาพเสร็จแล้วครูบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับภาพที่วาด(ได้แก่ชื่อของภาพ ชื่อผู้วาด และวันที่) และนำภาพไปวางฝั่งให้แห้งแล้วนำไปแสดงบนแผ่นป้ายนิทรรศการและเก็บรวบรวมผลงานของเด็กไว้ ทั้งนี้ครูควรให้เด็กสวมผ้ากันเปื้อนเพื่อ

ป้องกันการหกเลอะเทอะ และเมื่อทำกิจกรรมเสร็จ ให้เด็กช่วยกันทำความสะอาด เก็บวัสดุเครื่องใช้เข้าที่

แนวการประเมิน

สังเกตความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อ สังเกตพัฒนาการของผลงาน และสังเกตการทำงานร่วมกับผู้อื่น

2) การพิมพ์ภาพ

การพิมพ์ภาพช่วยให้เด็กได้เข้าใจในสัญลักษณ์ของรูปทรงต่างๆ และเน้นการสัมผัสผิวของวัสดุที่ใช้พิมพ์ได้ นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ และพัฒนาการทางร่างกาย

จุดมุ่งหมาย

เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เพื่อฝึกกล้ามเนื้อมือ เพื่อฝึกประสาทสัมผัสระหว่างมือและตา และเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

แนวการจัดกิจกรรม

จัดให้เด็กได้ทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม 3-4 คน โดยครูเตรียมอุปกรณ์ให้ ซึ่งอาจจะใช้วัสดุต่างๆ เช่น ทรายขาว พืชผลไม้และเป็นรูปต่างๆ ใบไม้ ก้านกล้วย แผ่นหมึกพิมพ์ หรือสีต่างๆ ฯลฯ ทั้งนี้ครูต้องทำการบันทึกรายละเอียดของภาพพิมพ์ลงบนกระดาษและผนังให้แห้ง เมื่อเด็กปฏิบัติกิจกรรมเสร็จแล้ว ครูเก็บงานของเด็กเพื่อหมุนเวียนแสดงและรวบรวมผลงานของเด็ก หลังจากทำกิจกรรมเสร็จให้เด็กช่วยกันทำความสะอาด และเก็บวัสดุเครื่องใช้เข้าที่

แนวการประเมิน

สังเกตความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อ สังเกตพัฒนาการของผลงาน และสังเกตการทำงานร่วมกับผู้อื่น

3) การปั้น

การปั้นช่วยส่งเสริมพัฒนาการกล้ามเนื้อมือให้กับเด็ก และยังช่วยให้เด็กสนุกและประสบผลสำเร็จ เพราะทำได้ง่ายและจะทำอย่างไรก็ได้ นอกจากนี้ยังช่วยผ่อนคลายความเครียดให้เด็กด้วย

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อฝึกกล้ามเนื้อมือ
2. เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
3. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ
4. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา

แนวการจัดกิจกรรม

1. ครูอาจใช้ดินเหนียว ดินน้ำมัน หรือแป้งทำขนมและเตรียมวางบนโต๊ะ ให้เด็กได้เล่นเป็นกลุ่ม ครูควรปูโต๊ะด้วยผ้าพลาสติกเพื่อป้องกันการเปื้อน
2. ให้เด็กทำอย่างอิสระ
3. ครูควรแสดงผลงานของเด็กไว้ระยะหนึ่งหรืออาจจะเก็บเมื่อเด็กเลิกเล่นเสียก็ได้
4. เมื่อทำกิจกรรมเสร็จให้เด็กช่วยกันทำความสะอาด และเก็บวัสดุเครื่องใช้เข้าที่

แนวการประเมิน

1. สังเกตความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อ
2. สังเกตพัฒนาการของผลงาน
3. สังเกตการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 4) การพับ นึก ตัด ปะ

เด็กสนใจหนังสือ และรูปภาพต่างๆ ในนิตยสาร ฉะนั้นครูสามารถนำภาพต่างๆ มาให้เด็กคัดและตกแต่งประดิษฐ์เป็นรูปต่างๆ ขึ้นมาตามความคิดสร้างสรรค์ของตนเองได้ นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกายอีกด้วย

จุดมุ่งหมาย

เพื่อฝึกกล้ามเนื้อมือ เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ และเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา

แนวการจัดกิจกรรม

ครูเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม เป็นรูปภาพต่างๆ (ทั้งที่ยังไม่ได้ตัดและตัดเรียบร้อยแล้ว) พร้อมทั้งกาว กรรไกร กระดาษ ผ้าเช็ดมือ ฯลฯ วางเตรียมไว้บนโต๊ะ ให้เด็กได้ลงมือทำกิจกรรมอย่างเสรี โดยครูบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับผลงานที่เด็กทำ ซึ่งในบางครั้งอาจให้เด็กร่วมทำงานกันเป็นกลุ่ม หลังจากเด็กปฏิบัติงานเสร็จแล้ว ครูเก็บรวบรวมผลงานของเด็กไว้ หลังจากได้แสดงแล้ว ทั้งนี้เมื่อทำกิจกรรมเสร็จให้เด็กช่วยกันทำความสะอาด และเก็บวัสดุเครื่องใช้เข้าที่

แนวการประเมิน

สังเกตพัฒนาการของผลงาน สังเกตการณ์ใช้กล้ามเนื้อมือและตา และสังเกตการแบ่งปันอุปกรณ์กับเพื่อน

5) งานประดิษฐ์

การร้อยลูกปัด การร้อยดอกไม้ ประดิษฐ์สิ่งของจากเศษวัสดุ ฯลฯ เป็นกิจกรรมที่เด็กอนุบาลชอบ ครูจึงควรจัดสลับให้เด็กได้ทำ แต่ต้องคำนึงถึงความยากง่ายที่เหมาะสมกับเด็ก

จุดมุ่งหมาย

เพื่อฝึกประสาทสัมผัสทั้งกล้ามเนื้อมือและตา เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

เพื่อฝึกการสังเกต เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์

แนวการจัดกิจกรรม

ครูจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม และเพียงพอกับจำนวนเด็กและครูอาจจะต้องอธิบายวิธีการใช้อุปกรณ์ในระยะเริ่มแรก จากนั้นให้เด็กได้ทำอย่างอิสระและให้กำลังใจด้วยคำชมเชย โดยครูบันทึกรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมและแสดงไว้บนแผ่นป้ายนิทรรศการ ทั้งนี้เมื่อทำกิจกรรมเสร็จให้เด็กช่วยกันทำความสะอาด และเก็บวัสดุเครื่องใช้เข้าที่

แนวการประเมิน

สังเกตการใช้ประสาทสัมผัสกล้ามเนื้อและตา สังเกตพัฒนาการของผลงาน และสังเกตการทำงานกลุ่มร่วมกับผู้อื่น

3.4 องค์ประกอบในการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา

การจัดประสบการณ์ศิลปะ เป็นการจัดการเรียนการสอนทางศิลปะ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทักษะ การสร้างสรรค์โดยการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบของกิจกรรม ซึ่งเด็กจะได้รับประสบการณ์ตรงจากการทำกิจกรรมตามความสนใจ ความสามารถ จนเกิดความเจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา อีกทั้งยังส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีในการทำงาน พัฒนาบุคลิกภาพ ส่งเสริมการแสดงออก พัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง และมีรสนิยมด้านสุนทรียศาสตร์

ศิลปะเป็นแนวทางที่จะช่วยให้เด็กได้แสดงความสามารถ และความรู้สึกนึกคิดของตนออกมาในรูปของภาพ หรือสิ่งของ เด็กจะใช้ศิลปะเพื่อเป็นสื่ออธิบายสิ่งที่เขาทำ เห็น รู้สึก และคิดออกมาเป็นผลงาน การจัดกิจกรรมให้แก่เด็ก จะช่วยให้เด็กมีโอกาสค้นคว้า ทดลอง และสื่อสารความคิด ความรู้สึกของตน ให้ผู้อื่นและโลกที่อยู่รอบตัวเขาได้เข้าใจ (เขาวพา เศษะคุปต์, 2528)

โดยทั่วไป การจัดประสบการณ์ เป็นวิธีการที่ครูนำมาใช้เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อารมณ์ คุรุรัตนะ (2528) กล่าวถึงวิธีการจัดประสบการณ์ศิลปะสำหรับเด็กอนุบาลว่า ควรคำนึงถึงดังนี้

1. ครูต้องการให้เด็กได้รับคำนิยมหรือทักษะอะไรจากกิจกรรมทางศิลปะ
2. ครูจะต้องจัดบรรยากาศอย่างไรจึงจะส่งเสริมพัฒนาการตามที่ครูต้องการ
3. ครูจะสอนศิลปะแก่เด็กเล็กอย่างไร
4. ศิลปะของเด็กเล็กมีลักษณะอย่างไร
5. ครูจะประเมินผลศิลปะของเด็กได้อย่างไร
6. จะใช้วัสดุและกิจกรรมประเภทไหนจึงจะเหมาะสม

ลำพอง บุญช่วย (2530) กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนการสอนไว้ว่า ต้องประกอบด้วย ครูผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร วิธีสอน วัตถุประสงค์ของการสอน สื่อการสอน การประเมินผล

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537) กล่าวถึงองค์ประกอบที่จะทำให้เป็นการเรียนการสอนที่สมบูรณ์ ได้แก่ การตั้งวัตถุประสงค์การสอน การกำหนดเนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน การวัดผลประเมินผล

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2521) กล่าวว่า องค์ประกอบของระบบการเรียนการสอนประกอบด้วย ขั้นตอนต่างๆ ดังนี้ วิเคราะห์ผู้เรียน วิเคราะห์เนื้อหา กำหนดวิธีสอน วางแผนการสอน เตรียมกิจกรรมการเรียน ดำเนินการเลือกและผลิตสื่อการสอน สร้างเครื่องมือวัดและประเมินผล ดำเนินการสอน ประเมินผลติดตามและปรับปรุง

จากองค์ประกอบของการจัดประสบการณ์ หรือการเรียนการสอน สรุปได้ว่า องค์ประกอบในการจัดประสบการณ์ศิลปะ จึงควรประกอบด้วย วัตถุประสงค์ เนื้อหาและกิจกรรม การดำเนินการสอน สื่อวัสดุอุปกรณ์ และการประเมินผล

1) วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ อาจใช้ชื่อเรียกต่างๆ อีกหลายชื่อ เช่น จุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมาย นักการศึกษาได้ให้ความหมายของวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

ชัยยงค์ เจริญพานิชย์กุล (2532) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นสำหรับการสอนแต่ละครั้งเพื่อเป็นเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

ปรีชา คัมภีร์ปกรณ (2532) กล่าวว่า วัตถุประสงค์หมายถึง แนวทางขอบข่าย และจุดมุ่งหมาย หรือพฤติกรรมที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนเกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไป

สุพิณ บุญชูวงศ์ (2535) ให้ความหมายของจุดประสงค์ไว้ว่า จุดประสงค์คือข้อความที่ระบุคุณลักษณะของการเรียนรู้ และความสามารถที่ครูต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน หลังจากทีนักเรียนได้ผ่านกิจกรรมการสอนในบทหนึ่งๆ แล้ว

จากความหมายของวัตถุประสงค์ดังกล่าว สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์คือ ข้อความที่แสดงลักษณะการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทางด้านความรู้ หรือทักษะ ตามความคาดหวังของผู้สอนหลังจากที่ได้ผ่านการเรียนการสอนในบทนั้นๆ โดยกำหนดขึ้นแต่ละครั้ง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนวิชาหนึ่งๆ หรือในแต่ละหน่วยการเรียน

ครูควรมีความรู้ในด้านวัตถุประสงค์เพื่อจะได้นำไปใช้ในการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนได้ดียิ่งขึ้น เพราะจุดประสงค์มีความสำคัญต่อผู้สอนและผู้เรียนดังนี้

1. เป็นเครื่องกำหนดทิศทางว่าจะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เรื่องใดบ้าง หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นอย่างไร
2. เป็นแนวทางในการเลือกและจัดลำดับเนื้อหา กิจกรรม
3. เป็นแนวทางในการกำหนดวิธีสอนและจัดลำดับขั้นตอนการจัดประสบการณ์

4. เป็นแนวทางในการเลือกวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการสอน ให้สอดคล้องกับเนื้อหากิจกรรม และวิธีสอน

5. เป็นเครื่องกำหนดวิธีการประเมินผู้เรียน เพราะจุดประสงค์จะระบุพฤติกรรมที่คาดหวังไว้

6. เป็นแนวทางในการปรับปรุงการจัดประสบการณ์การเรียนการสอน หลังจากที่ได้วัดผลและประเมินผลผู้เรียนแล้ว

วัตถุประสงค์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป
2. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

วัตถุประสงค์ทั่วไป เป็นวัตถุประสงค์ที่ตั้งขึ้นเป็นกรอบหรือแนวกว้าง ทำให้ทราบว่าผู้เรียน ควรเกิดการเรียนรู้อะไรขึ้นบ้าง หลังจากได้ผ่านการเรียนการสอนแล้ว โดยใช้คำที่ไม่เฉพาะเจาะจง เช่น ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ให้ตระหนักในความสำคัญ ให้เห็นคุณค่า ให้เกิดเจตคติที่ดี ให้เกิดการพัฒนา ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ฯลฯ ผู้สอนจะใช้วัตถุประสงค์นี้เป็นหลักในการเขียน วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เป็นวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นตัวกำหนดแนวทางการ จัดการเรียนการสอนและความสามารถของผู้เรียนภายหลังจากผ่านกระบวนการเรียนการสอนแล้ว โดยใช้คำกริยาที่บ่งชี้ให้เห็นถึงการกระทำที่ผู้สอนสังเกตได้ วัดผลได้ เช่น ตอบคำถามได้ บอก ความหมายได้ อธิบายได้ สรุปความสำคัญได้ แยกแยะความแตกต่างได้ ฯลฯ วัตถุประสงค์เชิง พฤติกรรมผู้สอนจะเขียนขึ้น เพื่อใช้ในการสอนเนื้อหาย่อยที่สอนแต่ละครั้ง

องค์ประกอบวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่สมบูรณ์ จะมีองค์ประกอบครบ 3 ส่วนดังนี้

1. พฤติกรรมที่คาดหวัง คือ พฤติกรรมขั้นสุดท้ายที่ผู้เรียนจะแสดงออกหลังจากผ่านการ เรียนการสอนแล้ว ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ผู้สอนกำหนดไว้ สามารถสังเกตได้ วัดผลได้ ควรใช้คำ เช่น เล่า อธิบาย จำแนก ชี้บ่ง ฯลฯ

2. สถานการณ์ คือสภาพการณ์ หรือเงื่อนไขในการให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมออกมา เป็นการกำหนดขอบเขต หรือสิ่งแวดล้อมที่จะให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมนั้น

3. เกณฑ์ คือการกำหนดปริมาณการแสดงพฤติกรรมว่าผู้เรียนจะต้องปฏิบัติได้มากน้อย เพียงใด

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมจะมีความสะดวกในการประเมินผล เพราะใช้คำกริยาที่ระบุพฤติกรรมที่ชัดเจน การกำหนดวัตถุประสงค์ในแต่ละครั้งจึงนิยมกำหนดใน ลักษณะวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม วัตถุประสงค์เปรียบเสมือนเป้าหมาย ของการจัดประสบการณ์ ขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องกำหนดทิศทางของการจัดประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลในด้านพุทธิ

พิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย ฉะนั้นการกำหนดวัตถุประสงค์ในเชิงพฤติกรรมจะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับวัตถุประสงค์ของการจัดประสบการณ์ศิลปะสำหรับเด็กอนุบาล สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2546) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของกิจกรรมศิลปะ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก และความสัมพันธ์ระหว่างการใช้มือ และใช้สายตา
2. เพื่อฝึกสังเกต
3. เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
4. เรียนรู้ธรรมชาติของสี
5. เรียนรู้พื้นฐานทางคณิตศาสตร์ (เช่นการประดิษฐ์เศษวัสดุ)
6. ฝึกประชาธิปไตย

วิรุณ ตั้งเจริญ (2536) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ทั่วไปของกิจกรรมศิลปะเด็กอนุบาล ดังนี้

1. เพื่อฝึกประสาทสัมผัส
2. เพื่อปลูกฝังให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
3. เพื่อส่งเสริมให้มีรสนิยมที่ดี รักสวยงาม ช่างซึ่งในความไพเราะของคนตรี
4. เพื่อปลูกฝังค่านิยม เจตคติ และคุณสมบัติที่ดีของศิลปะและวัฒนธรรมไทย
5. เพื่อส่งเสริมให้เด็กรู้จักแสดงออกตามความถนัด และความสามารถของแต่ละคน
6. เพื่อพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา
7. เพื่อฝึกให้เป็นคนมีระเบียบ ประณีต และช่างสังเกต
8. เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
9. เพื่อนำไปใช้บูรณาการกับกลุ่มวิชาต่างๆ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) กล่าวว่า ศิลปะมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการสร้างเสริมด้านนิสัยให้แก่เด็กและเพื่อให้เหมาะสมกับบุคลิกภาวะของเด็ก โดยมีได้มุ่งหวังจะพัฒนาเด็กให้เป็นศิลปิน จักขึ้นเพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ มีประสบการณ์ด้านศิลปะ มีความคิดที่ดีต่อศิลปะ

สุลักษณ์ ศรีบุรี (2536) กล่าวว่า ศิลปะเป็นวิชาหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในกระบวนการศึกษานับตั้งแต่เด็กวัยก่อนเข้าเรียนระดับอนุบาล ไปจนจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัยและประสบการณ์ให้เด็ก และเขวachsenเป็นผู้ที่กล้าแสดงออก มีความมั่นใจในตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพิ่มพูนพุทธิปัญญาและเจตคติ ให้เจริญงอกงามไปพร้อมๆกัน

ซึ่งจากแนวคิดและหลักการดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ของการจัดประสบการณ์ศิลปะนั้น มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อน

ประถมศึกษา ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา

2) เนื้อหาและกิจกรรม

เนื้อหาเป็นเรื่องราวที่กำหนดไว้ในหลักสูตรที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนประกอบด้วยสาระที่เป็นความรู้ที่ประมวลหรือรวบรวมมาเพื่อจัดอย่างมีระบบระเบียบให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามที่ต้องการ ซึ่งมีได้หมายถึงความรู้เท่านั้น แต่รวมถึงประสบการณ์ของการเรียนรู้ด้วย เนื้อหาที่นำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรนั้น ได้จากกลุ่มความรู้ที่ถูกคัดแปลงให้ง่ายลงเหมาะสมกับแต่ละระดับการศึกษา เนื้อหาที่สมบูรณ์ ต้องเป็นเนื้อหาที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับรู้และพัฒนานิสัย ระบบความคิดและการกระทำ (ชวลิต ดาบแก้ว, 2535)

เกณฑ์ในการเลือกเนื้อหานั้น ทาบา (Taba, 1962) ได้เสนอเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาไว้ 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เชื่อถือได้และเป็นแก่นสารของความรู้ในแต่ละวิชา
2. สอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน
3. สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
4. มีความสมดุลระหว่างความกว้างและความลึก
5. สอดคล้องกับความจริงในสังคม
6. สนองความมุ่งหมายได้หลายประการ

การจัดเนื้อหามีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียงลำดับเนื้อหา และประสบการณ์ให้ผู้เรียนเรียนได้สะดวก เพื่อให้เนื้อหาต่างๆ มีความสัมพันธ์กันก่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการเรียนที่สูงสุด

ลำดับของการจัดเนื้อหาวิชาที่นิยมใช้มีดังนี้

1. การจัดเนื้อหาตามลำดับจากง่ายไปสู่ยาก
2. จัดลำดับตามความจำเป็นที่ต้องเรียนก่อนหลัง
3. จัดลำดับจากส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อย
4. จัดลำดับตามกาลเวลา
5. การจัดให้เรียนสิ่งที่ใกล้ตัวขยายขอบเขตออกไปสู่สิ่งที่ไกลตัว

วิรุณ ตั้งเจริญ (2536) ได้ให้ความคิดเห็นว่า กิจกรรมศิลปะที่เด็กปฐมวัยแสดงออกสามารถสรุปได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1. กิจกรรมแสดงประสบการณ์ เด็กนำประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นประสบการณ์เฉพาะตัวมาใช้ในการแสดงออกทางศิลปะ ประสบการณ์ดังกล่าวเป็นแรงกระตุ้นความรู้สึกรู้นึกนึกคิด

ในการวาดภาพของเด็กได้อย่างมากตามสภาพการรับรู้ และความเข้าใจของเด็ก ซึ่งขึ้นอยู่กับศักยภาพในการแสดงออกตามวุฒิภาวะและพัฒนาการทางด้านการทำงานของเด็กแต่ละคน

2. กิจกรรมเสนอจินตนาการ จินตนาการของเด็กอาจเป็นเรื่องของความเพ้อฝัน การคาดหวังในอนาคต การจินตนาการไปสู่อดีตหรือการรวมพลังความคิดไปสู่สิ่งที่มองไม่เห็น เด็กไม่สามารถแยกจินตนาการกับชีวิตจริงได้ ด้วยเหตุนี้จึงสามารถพบจินตนาการของเด็กได้จากงานศิลปะที่เด็กทำ

3. กิจกรรมสร้างสรรค์รูปแบบ เป็นการริเริ่มสร้างสรรค์ทางด้านรูปร่าง วัสดุที่ใช้การผสมผสานงาน 2 และ 3 มิติ กิจกรรมในลักษณะนี้จะช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของเด็กได้เป็นอย่างดี

การจัดกิจกรรมต่างๆ ทางด้านศิลปะจึงมีความหมายต่อเด็ก กิจกรรมทางศิลปะที่จัดสมควรที่จะเน้นการส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีงามทางศิลปะ โดยจัดกิจกรรมรวมทั้งการจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนต่างๆ เพื่อส่งเสริมสถานภาพการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งแนวทางการจัดเตรียมกิจกรรม มีดังนี้

1. จัดกิจกรรมศิลปะที่สามารถส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้จากการได้สังเกต สำรวจตรวจสอบ และการใช้สายตาในลักษณะต่างๆ
2. จัดกิจกรรมศิลปะให้เด็กได้มีโอกาสได้แก้ปัญหาจริง และได้เรียนรู้ด้วยการใช้มือปฏิบัติจริงมากที่สุด
3. จัดกิจกรรมที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้สาขาวิชาอื่นๆ และสามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้
4. จัดกิจกรรมที่ได้มีโอกาสใช้ความคิดเห็น การวินิจฉัยพิจารณา และความเข้าใจในคุณค่าของการสร้างสรรค์นั้นๆ

สำหรับการเรียนการสอนศิลปะ กิจกรรมนับเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการได้ปฏิบัติกิจกรรมศิลปะโดยตรง จะช่วยให้เด็กได้ทดลองใช้วัสดุอุปกรณ์ วัสดุการทำงาน กระบวนการทำงานศิลปะ และเรียนรู้การทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ผลงานศิลปะที่เกิดขึ้น ยังเป็นสิ่งที่สร้างความภูมิใจและสร้างความมั่นใจในการแสดงออกให้เด็กอีกด้วย

นิรมล ศีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้เสนอเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกกิจกรรมศิลปะ ดังนี้

1. ความเหมาะสมกับนักเรียน ในเรื่องวัย เพศ และความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ความเหมาะสมกับสภาพของครู คือ ความถนัด ความสนใจ และความสามารถของครู
3. ความเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน ตามสภาพท้องถิ่นนั้นๆ
4. ความเหมาะสมกับสภาพของสังคมเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ความเชื่อ สถานการณ์บ้านเมือง และสมัยนิยม

การจัดให้มีกิจกรรมศิลปะต่างๆกันในแต่ละครั้งที่สอน มีข้อดี ดังนี้

1. เป็นการสอนความต้องการ ความสนใจ ความถนัด ความรู้สึก ของนักเรียนแต่ละคนที่ไม่เหมือนกัน ทำให้นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข
2. นักเรียนรู้สึกมีอิสระ ซึ่งความรู้สึกเช่นนี้เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
3. เปิดโอกาสให้นักเรียนฝึกความสามารถพิเศษทางศิลปะได้อย่างเต็มที่ โดยครูไม่ใช่ข้อกำหนดในหนังสือหลักสูตรเป็นเครื่องขัดขวางความเจริญก้าวหน้า
4. นักเรียนมีโอกาสเห็นการทำงานศิลปะชนิดต่างๆ ที่เพื่อนคนอื่นๆ เลือกทำ
5. ประหยัด ในเรื่องการเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ เพราะไม่จำเป็นต้องหาให้ครบหรือพอสำหรับนักเรียนทั้งชั้น

ส่วนข้อเสียของการจัดให้มีกิจกรรมหลายๆอย่างในคราวเดียวกัน คือ

1. ครูต้องคิดและเตรียมตัวมากขึ้น
2. ครูจัดการชั้นเรียนลำบาก

กล่าวโดยสรุปได้ว่า กิจกรรมหลักของเด็กก่อนประถมศึกษา นั้น ควรเป็นกิจกรรมที่มีอิสระเสรี ส่งเสริมให้เด็กได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ สัมผัสประสบการณ์ทั้งกิจกรรมในวงกลมและกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตามหลักจิตวิทยาและสรีรวิทยาพื้นฐานของเด็ก ในการจัดประสบการณ์และกิจกรรมการเล่นจะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้มากกว่าการเรียนตามปกติ นอกจากนั้นยังช่วยส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็ก คือ ร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมหรือการเล่นดังกล่าว

3) รูปแบบและวิธีการดำเนินการสอน

ฟรอนเบล (อ้างถึงใน Norman, 1997) การเล่นเกมเป็นการจัดกิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ด้วยการสัมผัส อันเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง การเล่นเกมเป็นลักษณะนิสัยของเด็กที่นำไปสู่การค้นพบสิ่งต่างๆ ซึ่งถือเป็นความสุข

ประทีป แสงเปี่ยมสุข (2540) กล่าวว่าธรรมชาติของเด็กนั้นชอบเล่นมากกว่าที่จะเรียน การเล่นนอกจากจะเป็นการสนองความต้องการทางจิตใจ ก่อให้เกิดความสนุกสนานแล้ว การเล่นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเด็ก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การเล่นคือความเจริญและการเรียนของเด็ก ฉะนั้นการนำเครื่องเล่นมาคิดแปลงปรับปรุงเป็นสื่อการเรียนการสอน จึงเป็นการกระทำที่สนองความต้องการอย่างแท้จริงของเด็ก

เอลลิ่งคัตตัน (Ellington, 2008) ได้ให้แนวคิดว่าการสอนในวิชาใดก็ตาม สามารถนำเอาการเล่นไปสอดแทรกได้ทั้งสิ้น โดยครูมีหน้าที่กำหนดแนวทางและขอบเขตตามแผนที่วางไว้ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้เด็กเรียนด้วยการกระทำของตนเอง

สอดคล้องกับแนวคิดของ มาซาชู อิบูกะ (ชิระ สุมิตร และ พรอนงค์ นิยมคำ, ผู้แปล, 2528) ที่ได้กล่าวว่าการเรียนรู้สำหรับเด็กเล็กจะเกิดขึ้นได้สมบูรณ์ ก็ต่อเมื่อเด็กได้มีโอกาสในการฝึกฝนการใช้ประสาทสัมผัส ในการจัดกระทำกับวัตถุต่างๆ รอบตัว(การเล่น) อย่างจริงจังและมีความหมาย

พัชรี ผลโยธิน (2540) กล่าวว่าการสอนแบบการเล่น เป็นกิจกรรมที่กระตุ้นพฤติกรรมสังคมในทางบวก สร้างการรับรู้ความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

เลิศ อานันท์นะ (2535) กล่าวว่า การเล่นเป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้ด้วยการกระทำ โดยเป็นสื่อสัมพันธ์ที่ดีในการพัฒนาชีวิต อาทิ การพัฒนาทางด้านสติปัญญา การพัฒนาทางอารมณ์ จิตใจ การพัฒนาด้านร่างกาย และการพัฒนาทางด้านสังคมและสภาพแวดล้อม

Matthews (2003) ได้กล่าวถึงศิลปะกับการเล่นว่า เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้เด็กได้เกิดความรู้ความเข้าใจ จากการปฏิบัติกิจกรรม การทักษะจากการใช้วัสดุอุปกรณ์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ของเด็ก

การดำเนินการสอน เป็นการนำกิจกรรมที่ได้เลือกหรือจัดไว้ไปใช้ในการสอนในสถานการณ์จริง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความคิด การแก้ปัญหา ทักษะทางกายหรือเจตคติตรงตามจุดประสงค์ของการเรียน การดำเนินการสอนโดยสรุปมี 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นการจัดกิจกรรมที่จะช่วยกระตุ้น หรือเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในบทเรียนนั้นๆ ได้มากที่สุด เวลาที่ใช้ในการนำเข้าสู่บทเรียน ควรใช้เวลาประมาณ 3-5 นาที และไม่ควรเกิน 10 นาที กิจกรรมที่ใช้ในการนำเข้าสู่บทเรียนอาจประกอบด้วยกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น การทบทวนเรื่องที่ได้เรียนไปแล้ว การสนทนาเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ไปที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่สอน การใช้สไลด์ แผ่นโปสเตอร์ ภาพยนตร์หรืออุปกรณ์อื่นๆ การให้ผู้เรียนได้ร่วมแก้ปัญหาบางอย่าง เป็นต้น
2. ขั้นสอน เป็นการจัดกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความคิด การแก้ปัญหา ทักษะทางกาย หรือเจตคติตรงตามจุดประสงค์ของบทเรียน ซึ่งจัดเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง
3. ขั้นสรุป เป็นการรวบรวมย่อความ เพื่อสะดวกแก่การจดจำและการบันทึก เป็นการสรุปแนวคิดและสาระสำคัญของการสอนในบทนั้นๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในสาระสำคัญ และเป็นการย้าให้ผู้เรียน ได้เห็นความสำคัญในเรื่องราวที่สอน
4. ขั้นประเมินผล เป็นการดำเนินการปฏิบัติตามแผนการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่กำหนดไว้ในเตรียมการสอน ซึ่งอาจจะประเมินขณะสอนโดยการสังเกตการอภิปราย การรายงานผล การตอบคำถาม

คอสเตอร์ (Koster, 2001) กล่าวถึงขั้นตอนการดำเนินการสอนไว้ดังนี้

1. ควรเริ่มด้วยขั้นแนะนำเข้าสู่บทเรียนด้วยการใช้การเล่น เกม การปฏิบัติร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยตอบคำถามถึงสิ่งที่ทำร่วมกัน

2. ขั้นการปฏิบัติกิจกรรมเฉพาะบุคคล การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

3. ขั้นการสรุปถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ พุคคยถึงผลงานที่เด็กสร้างขึ้น

ชัยณรงค์ เจริญพานิชกุล (2532) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ศิลปะควรจะเกี่ยวโยงเน้นหลักไปยังสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวเด็ก ความเจริญเติบโตที่เกิดขึ้นกับเด็กและความรู้สึกด้านอารมณ์ของเด็กมากกว่าที่จะมุ่งเฉพาะไปที่ผลงานของเด็กที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม

ในการสอนเด็กระดับอนุบาลนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยเทคนิคการสอนหลายวิธี เนื่องจากว่าเด็กวัยนี้ยังเล็กอยู่มาก จึงมีข้อจำกัดในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคม ดังนั้นเทคนิคในการสอนจึงนิยมสอนแบบทางอ้อมมากกว่าที่จะสอนแบบทางตรง ดังที่ใช้สอนเด็กระดับประถมศึกษาหรือระดับอื่นๆ สำหรับเทคนิคที่เหมาะสมกับเด็กวัย 4-6 ขวบนั้น ประภาพรรณ สุวรรณสุข (2537) ได้เสนอไว้ดังนี้

1. การบอก วิธีการสอนที่ง่ายที่สุดได้แก่ การที่ครูบอกข้อมูลต่างๆ ให้แก่เด็ก ซึ่งการบอกนั้นบางครั้งทำให้เด็กได้เรียนรู้ได้ดี การบอกนั้นนอกจากจะเป็นการบอกถึงข้อมูลแล้วยังเป็นการบอกกฎเกณฑ์ต่างๆ ตลอดจนเรื่องราวต่างๆ ที่เด็กไม่สามารถจะค้นหาได้ด้วยตนเอง

2. การฟัง การฟังเป็นเทคนิคการสอนที่ดีวิธีหนึ่ง ที่ครูควรนำมาใช้เพราะเด็กวัยนี้ช่างพูด ครูจึงต้องฟังเด็กหรือแสดงออกอย่างตั้งใจ เพราะการที่ครูสนใจฟังเด็กนั้น จะเป็นการสร้างบรรยากาศให้เด็กรู้ว่าครูยอมรับเด็ก และรับฟังความคิดเห็นของเขา และเป็นการแสดงให้เห็นว่าครูให้การสนับสนุน การฟังทำให้ครูรู้เรื่องราวและเข้าใจเกี่ยวกับตัวเด็กมากขึ้น ซึ่งจะประโยชน์ในการวางแผนประเมินประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กอีกด้วย

3. การถามคำถาม เป็นเทคนิคการสอนที่สำคัญอีกวิธีหนึ่ง เพราะเป็นการช่วยในการสื่อสารระหว่างครูกับเด็ก เป็นการสำรวจความคิดของเด็ก ตลอดจนการเพิ่มความสามารถในการคิดของเด็กด้วย คำถามที่ครูสามารถนำไปใช้มี 2 ลักษณะคือ คำถามปลายเปิด และคำถามปลายปิด

3.1 คำถามปลายเปิด เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพอย่างมากในการสอน เพราะคำถามแบบนี้จะช่วยให้เด็กได้คิดในหลายๆ ทิศทาง ซึ่งทำให้สามารถที่จะประเมินความคิดของเด็กได้ จะทำให้เด็กได้ใช้ความรู้ ตลอดจนการตัดสินใจ ซึ่งทำให้เด็กมีความคิดใหม่ๆ เกิดขึ้น หรือเกิดความคิดที่หลากหลายขึ้น นับได้ว่าเป็นการยกระดับความคิดของเด็กอีกด้วย

3.2 คำถามปลายปิด เป็นคำถามที่เฉพาะเจาะจง ตอบได้ในทิศทางเดียวกัน เป็นคำถามที่มักจะเน้นความรู้ ความจำของเด็ก

4. การใช้การเสริมแรงบวก การสอนเด็กวัยนี้ ครูควรรู้จักการใช้การเสริมแรงบวกให้เหมาะสม เพราะเด็กเล็กมักจะเข้ามาให้ครูทอดแสดงความสนใจและให้การชมเชย และไม่ชอบการถูกลงโทษ หรือไม่เป็นที่สนใจของครู ดังนั้นครูสามารถนำไปใช้วางเงื่อนไขพฤติกรรมเด็กได้ โดยที่ครูใช้การเสริมแรงบวก ได้แก่ การทอด การให้ความสนใจ และการชมเชยเด็กเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม และอาจจะไม่ให้ความสนใจหรือลงโทษเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม การกระทำเช่นนี้จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่จะแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมได้เร็วยิ่งขึ้นในการใช้การเสริมแรงบวกนั้น ครูต้องระวังอย่าใช้มากเกินไป

5. การให้ข้อมูลย้อนกลับ เป็นการบอกให้เด็กรู้ว่า เขามีความก้าวหน้าไปถึงไหนแล้วซึ่งคล้ายกับการเสริมแรงบวกนั่นเอง และยังเป็นการบอกให้เด็กรู้พฤติกรรมที่เขากระทำนั้นถูกทิศทางหรือไม่ จะเป็นการทำให้เด็กเกิดความแน่ใจในสิ่งที่เขาทำมากยิ่งขึ้น เท่ากับเป็นการวิเคราะห์และประเมินการกระทำมากยิ่งขึ้น และเป็นการประเมินการกระทำของเด็กด้วย

6. การใช้ตัวแบบ ครุ นับว่าเป็นตัวแบบที่สำคัญของเด็กทุกอย่างที่ครูกระทำหรือพูดจะติดอยู่ในความจำของเด็ก ซึ่งพฤติกรรมส่วนใหญ่ของบุคคลนั้นเกิดขึ้นจากการสังเกตตัวแบบแล้วลอกเลียนแบบมากกว่าที่จะเรียนรู้จากการได้รับการเสริมแรง เด็กจะลอกเลียนแบบจากบุคคลที่สำคัญและอยู่ใกล้ชิดกับตัวเขา เช่น จากผู้ปกครอง ครู และสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็ก

7. การสังเกต ครูที่สอนเด็กอนุบาลต้องเป็นบุคคลที่สนใจและคอยสังเกตเด็กอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นเวลาในขณะที่เด็กเล่นหรือทำงาน จะอยู่ในกลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ หรือเล่นคนเดียวก็ตาม การสังเกตนั้นทำให้รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น จะสามารถป้องกันแก้ไขได้ทันทั่วทั้ง เพื่อความปลอดภัย อีกทั้งทำให้เด็กอยู่ภายใต้สภาพที่เหมาะสม การสังเกตนั้นครูควรกระทำอย่างต่อเนื่อง และควรสังเกตการปฏิสัมพันธ์ของเด็กทั้งต่อเด็กด้วยกัน ต่อผู้ปกครองและต่อวัตถุด้วย

8. การดูแล เด็กวัยนี้ต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิด ต้องการความรัก ความอบอุ่น การแสดงถึงความต้องการของเด็กนั้น เขาจะแสดงออกมาอย่างง่ายๆ ไม่ซับซ้อนและเปิดเผย เช่น การแสดงความรักต่อครูโดยการเข้าไปกอด เป็นต้น การให้การดูแลเด็กเป็นกลวิธีที่จะช่วยให้การสอนของครูประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นและรับรู้ที่ได้รับการยอมรับ ซึ่งจะมีผลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก

9. การทำงานเป็นกลุ่ม เป็นกลวิธีที่มีประโยชน์มากวิธีหนึ่ง เพราะจะทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น แม้ว่าเด็กวัยนี้จะมีช่วงเวลาความสนใจต่ำ ไม่สามารถทำอะไรได้นานและยึดตนเองเป็นศูนย์กลางก็ตาม แต่การได้ทำงานเป็นกลุ่มจะช่วยให้เด็กได้เข้าใจคนอื่นมากขึ้น ทำให้เด็กได้พัฒนาตัวเองทางด้านสังคม สติปัญญา เด็กจะเริ่มมองเห็นแง่คิดของคนอื่นนอกเหนือจากแง่คิดของตนเอง และจะทำให้เด็กได้เริ่มปรับความคิดของตนให้เข้ากับกลุ่มได้

การจัดประสบการณ์ศิลปะ วิชา วลัยใหญ่ (2529) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ศิลปะไม่ควรยึดมั่นกับรูปแบบหรือวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้สอนควรจะเลือกใช้วิธีการสอนหลายๆรูปแบบ โดยเน้นให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

วิธีการสอนศิลปะที่สามารถนำมาใช้ในการจัดประสบการณ์ ศิลปะมีด้วยกันหลายวิธี แต่ในระดับปฐมวัยยังมีข้อจำกัดเรื่องพัฒนาการด้านต่างๆ อาจสรุปวิธีที่ใช้ดำเนินการสอนที่นิยมได้ดังนี้

1. แบบบรรยาย เป็นการสอน โดยครูเป็นผู้ชี้แนะ การทำงานเป็นลำดับขั้นตั้งแต่ต้นจนจบ แล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม

2. แบบให้ผู้เรียนแสดงออกด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้เสนอแนะ กระตุ้นเร้ากำลังใจ ให้เด็กแสดงออกตามความถนัด และความชอบของตนเอง เป็นวิธีการสอนที่เป็นไปตามธรรมชาติสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

3. แบบสาธิต ครูเป็นผู้แสดงวิธีการทำกิจกรรมโดยจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และแสดงวิธีตามลำดับขั้น

4. แบบให้ผู้เรียนทดลอง เพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองลงมือกระทำด้วยตนเอง หาประสบการณ์ตรงด้วยตนเองในด้านการใช้เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ เทคนิค วิธีการ และรูปแบบใหม่ๆ ซึ่งผู้เรียนอาจทดลองทำตามแบบ หรือทดลองสร้างสรรค์ผลงานที่แปลกใหม่ก็ได้ การสอนวิธีนี้ควรใช้เมื่อการสาธิตสิ้นสุดลง หรือเมื่อต้องการให้ทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น กล่าวสรุปได้ว่า การเล่นจัดเป็นรูปแบบวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กอย่างหนึ่ง ซึ่งการเล่นอย่างมีจุดมุ่งหมายนี้ จะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดจินตนาการและประสบการณ์ตรงกับสิ่งนั้นๆ อันนำมาซึ่งการสะสมประสบการณ์ จนเกิดเป็นความคิดรวบยอด ทั้งนี้การดำเนินการจัดประสบการณ์ให้เด็กปฐมวัยนั้น ควรการนำรูปแบบของการจัดประสบการณ์เป็นลำดับขั้น กล่าวคือ มีขั้นนำประกอบด้วยการใช้กิจกรรมการเล่นอย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ขั้นดำเนินกิจกรรม ประกอบด้วยการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ผลงานเฉพาะบุคคล และขั้นสรุปถึงสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้ โดยประกอบด้วยการพูดคุยสนทนาถึงผลงานที่เด็กสร้างสรรค์ขึ้น

4) สื่อและอุปกรณ์

กรมวิชาการ ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนว่า หมายถึง เครื่องมือตลอดจนเทคนิคต่างๆ ที่จะช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ สื่อการเรียนเป็นสิ่งเร้าความสนใจของผู้เรียนให้เกิดความอยากรู้ เรียนรู้ต่อไป เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่เรียนได้ อย่างดี และรวดเร็วยิ่งขึ้น

ชัยขงศ์ พรหมวงค์ (2521) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สื่อการเรียนการสอนคือวัสดุอุปกรณ์และวิธีสอนประกอบ วัสดุหมายถึงสิ่งสิ้นเปลือง อุปกรณ์หมายถึงสิ่งที่คงทนถาวร ส่วนวิธีสอนประกอบ หมายถึง วิธีการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เหล่านี้ และวิธีสอนประกอบยังรวมถึง การทัศนศึกษา การทดลองต่างๆ ด้วย

สื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการผู้สอนใช้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดไปยังผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในบทเรียนได้ ซึ่งสื่อการเรียนนี้เป็นสิ่งสำคัญกับการเรียนรู้ของเด็กอนุบาลเป็นอย่างยิ่ง ที่จะช่วยให้การสอนเกิดผลที่แท้จริง อันเป็นรูปธรรมให้เด็กเห็น ได้ชัดเจนขึ้น (ละออ ชูติกร, 2540)

สำหรับสื่อการสอนศิลปะ เลิศ อานันทนยะ (2535) กล่าวว่า สื่อการสอนศิลปศึกษาหมายถึง เครื่องมือ อุปกรณ์ หรือวิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการสอนศิลปะ เพื่อทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถแสดงออกได้ผลตามที่ครูได้ตั้งจุดประสงค์ไว้ ทั้งนี้ควรประกอบด้วย

สาระสำคัญ เกี่ยวกับรูปร่าง รูปทรง ขนาด สัดส่วน น้ำหนัก จำนวน สี เสียง และภาษาท่าทาง

ทั้งนี้ ชัยขงศ์ พรหมวงค์ (2521) ได้กล่าวถึงคุณประโยชน์ของสื่อการเรียนการสอนประเภท วัสดุ อุปกรณ์ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ที่เป็นจริง เพื่อเป็นพื้นฐานของความคิดและความเข้าใจ
2. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียน ถึงสิ่งและเหตุการณ์ ที่มีปัญหาเกี่ยวกับขนาด กาลเวลา และระยะทาง
3. ช่วยสร้างความสนใจ ทศนคติที่ดีของผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนได้ง่าย รวดเร็ว และเพลิดเพลิน
4. ช่วยแสดงกรรมวิธีต่างๆ ซึ่งไม่สามารถอธิบายให้เห็นหรือเข้าใจได้ด้วยการบรรยายธรรมดา
5. ให้นักเรียนทั้งหมดมีประสบการณ์ร่วมกัน
6. ช่วยเร้าความสนใจของผู้เรียนต่อบทเรียนอยู่เสมอ
7. ช่วยให้ผู้เรียนได้มากขึ้น ในเวลาที่น้อยลง
8. ช่วยให้มีความทรงจำต่อสิ่งที่เรียนได้นาน และนำไปใช้ได้ดี
9. ช่วยลดจำนวนนักเรียนที่สอบตก
10. ช่วยเร่งการเรียนทางทักษะ โดยเสียเวลาน้อยลงและมีคุณภาพสูงขึ้น

สื่อการเรียนตามแนวทางสื่อการใช้หลักสูตรประถมศึกษาของกรมวิชาการกล่าวไว้ว่า นอกจากหนังสือต่างๆ ก็มีวัสดุอุปกรณ์ซึ่งอาจจะแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. เครื่องมือเครื่องใช้ ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับทำงาน
2. อุปกรณ์ประจำโรงเรียน ได้แก่ อุปกรณ์พื้นฐานที่จำเป็นสำหรับโรงเรียน
3. เครื่องช่วยสอน ได้แก่ อุปกรณ์ที่เป็นเครื่องทุ่นแรงที่ช่วยใช้ในการเรียนการสอน
4. อุปกรณ์โสตทัศนวัสดุ ได้แก่ สิ่งของต่างๆ ที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการดู การฟัง

และการสัมผัส

5. วัสดุสิ้นเปลือง ได้แก่ สิ่งของที่ใช้ในการประกอบกิจกรรม

เนื่องจากการสอนมีส่วนช่วยให้ครูสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนอย่างมากและอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ มีส่วนกระตุ้นความสนใจในการเลือกทำกิจกรรมต่างๆ เพราะเด็กปฐมวัยต้องการเรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมและประสบการณ์ตรง ครูจึงจำเป็นต้องมีวัสดุอุปกรณ์มาใช้ตามความเหมาะสม

สื่อการเรียนการสอนมีอยู่ทั่วไป หลายชนิด ครูจะต้องพิจารณาเลือกใช้สื่อให้เหมาะกับกิจกรรมและวัยของเด็ก และที่สำคัญที่สุดคือ สื่อที่ใช้ในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ควรเป็นสื่อที่หาได้ง่ายและมีราคาถูก เกณฑ์ทั่วไปในการเลือกสื่อการเรียนการสอนมีลักษณะดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2544)

1. เลือกสื่อและประสบการณ์ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียนการสอน และพยายามเลือกสื่อที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างจริงจัง เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่จุดประสงค์ที่ต้องการ
2. เลือกสื่อและประสบการณ์ที่จะช่วยเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีการตอบสนองและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่คาดหวัง
3. เลือกสื่อและประสบการณ์ในการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความสามารถและประสบการณ์เดิมของแต่ละคน การเลือกสื่อจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย
4. เลือกสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่พอจะหาได้ คำนึงถึงความสะดวกสบายในการนำมาด้วยและไม่จำเป็นต้องใช้สื่อที่มีราคาแพงเสมอไป
5. เครื่องมือและเครื่องอำนวยความสะดวกนั้นต้องสอดคล้องกับวัย ความสนใจ และความสามารถที่มีอยู่ต่างๆ กันของผู้เรียน เหมาะกับจุดประสงค์การเรียนรู้ในหัวข้อที่เรียน เหมาะกับประสบการณ์ที่เลือกแล้ว เลือกจากสิ่งที่มีอยู่และเหมาะกับเครื่องมือและสิ่งอำนวยความสะดวก
6. ควรจะได้ศึกษาคุณสมบัติ หน้าที่ และประโยชน์ของสื่อเป็นอย่างไรไป เพื่อความสะดวกในการใช้

สื่อและอุปกรณ์การจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย สื่อการสอนสำหรับครู ได้แก่ เครื่องมือในการสอน

- อุปกรณ์ ได้แก่ สื่อการสอนที่เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการทำงาน

ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะ 10 ประการของการจัดการศึกษาระดับอนุบาลที่ดี ของ NAEYC (Morrison, 1961) ไว้ดังนี้

1. เด็กๆ ได้เล่น กระทบกับวัตถุ และมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ เด็กไม่ควรวิ่งเล่น อย่างไม่รู้จุดหมาย หรือถูกบังคับให้นั่งนิ่งๆ เป็นเวลานาน
2. เด็กควรได้ทำกิจกรรมที่หลากหลายในแต่ละวัน เช่น ได้เล่นต่อไม้บล็อก เล่น สมมุติ ได้อ่านหนังสือภาพ ได้ระบายสีและทำงานศิลปะอื่นๆ ได้เล่นของเล่น เช่น ตัวต่อ กระดาน ตะปู และต่อภาพ เป็นต้น

สื่อการสอนสำหรับเด็กปฐมวัยนั้น แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ สื่อการสอนประเภทวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ วัสดุที่นำมาเป็นสื่อการสอนสำหรับเด็กปฐมวัยนั้น มีทั้งวัสดุท้องถิ่น วัสดุ เหลือใช้ วัสดุทำขึ้นเอง และวัสดุซื้อมา

สื่อการสอนประเภทวัสดุมักเป็นสื่อที่จัดหาได้ง่าย หรือจัดทำขึ้นได้เอง ซึ่งมีหลักการในการ จัดหาและเลือกใช้สื่อ คือ หลักของการประหยัด หลักของความปลอดภัย หลักของการคำนึงถึง ประโยชน์ที่เด็กจะได้รับ และหลักที่สื่อ่นั้นสามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นอกจากนั้นการจัดหาและเลือกสื่อ เพื่อส่งเสริมการเตรียมความพร้อมทางสังคมของเด็ก ยังควรมุ่ง ประโยชน์ที่สื่อ่นั้นจะสามารถช่วยเน้นให้เด็กทำงานร่วมกัน สอนให้เด็กรู้จักการแบ่งปัน รู้จักการ ปฏิบัติตนตามระเบียบข้อบังคับหรือข้อตกลงต่างๆ

ทั้งนี้สื่อหรือของเล่นเพื่อการศึกษา ยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง จาก ประสบการณ์ใช้สื่อ่นั้น ซึ่งส่งเสริมให้การสอนเกิดผลสำเร็จได้ชัดเจนขึ้น สอดคล้องกับความ คิดเห็นที่ว่า สื่อสำหรับเด็กอนุบาลเป็นสิ่งสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กมาก สื่อที่นำมาใช้กับเด็กต้อง เป็นสื่อที่เด็กได้เล่นและมีกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเฉพาะในการจัดการเรียนการสอน สื่อเป็น สิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับที่ครูจะใช้เพื่อช่วยให้การสอนเกิดผลแท้จริง สื่อต้องเป็นรูปธรรมที่จะช่วย ให้เด็กเข้าใจชัดเจนขึ้น โดยทั้งนี้สื่อชนิดเดียวกันอาจใช้จัดประสบการณ์หลายด้านก็ได้ เช่น ไม้ บล็อกสี ใช้ฝึกประสาทตา และฝึกประสาทสัมผัสเกี่ยวกับรูปร่าง เป็นต้น(Ellington, 2008) เช่นเดียวกับคำกล่าวที่ว่า การสร้างงานศิลปะนั้น ถือเป็นกระบวนการเล่นกับการสร้างสรรค์ องค์ประกอบ และแนวทางในการสร้างความหมายทางสุนทรียะ ซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กทำได้ เมื่อได้ สำรวงสื่อวัสดุศิลปะ (Eglinton, 2003) และสอดคล้องกับแนวคิดของชาลนอร์มัล พรูว์โรจน์ (2530) กล่าวว่า เด็กแต่ละคนเกิดมาในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน สติปัญญาต่างกัน แต่สิ่งหนึ่งซึ่ง ธรรมชาติสร้างให้เด็กทุกคนชอบเหมือนกันคือ ของเล่น ซึ่งนอกจากจะให้ความสนุกสนานแล้ว

ยังเสริมสร้างพัฒนาการทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนความคิดสร้างสรรค์ ถ้าพิจารณาให้ดีแล้วจะพบว่าของเล่นเป็นสิ่งในการเรียนรู้ที่ดีที่สุดของเด็ก ทั้งนี้สรุปถึงบทบาทต่อการพัฒนาเด็กได้ ดังนี้

1. ช่วยให้เด็กได้ฝึกการใช้กล้ามเนื้อ ประสานสัมพันธ์กับระบบประสาทสัมผัสอื่น
2. ช่วยให้เด็กเกิดการรับรู้ เช่น ขนาด รูปร่าง รูปทรง สี เนื้อวัตถุ น้ำหนัก เสียง ปริมาตร
3. ช่วยให้เกิดการเรียนรู้เชิงวิชาการ เช่น ของเล่นเสริมทักษะทางภาษา เป็นต้น
4. ช่วยส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสศึกษาค้นคว้า ตัดสินใจ
5. ช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการ กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
6. ช่วยให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์
7. ช่วยให้เด็กรู้จักการปรับตัว การยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น อันเป็นพัฒนาการทางสังคม

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พรเทพ เลิศเทวศิริ (2536) ที่กล่าวว่าสื่อหรือของเล่นเพื่อการศึกษา คือ ของเล่นที่ได้รับการพัฒนามาจากของเล่น แต่สิ่งสำคัญของของเล่นเพื่อการศึกษา คือ การเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ เพื่อการเรียนรู้การสอดแทรกไว้ในของเล่นทุกชุด เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ ไปพร้อมกับการเล่นสนุกสนาน เพื่อให้เด็กเกิดความเข้าใจ และเกิดการเรียนรู้ และปรับพฤติกรรมด้วยการเล่นเป็นหลัก ซึ่งเป็นการพัฒนาตนเอง หรือเรียนรู้ด้วยตนเอง ของเล่นเพื่อศึกษานี้ แม้จะแฝงความมุ่งหมายเพื่อการเรียนการสอนไว้ด้วยก็ตาม แต่ก็จะไม่เน้นหรือยึดเหนี่ยวเนื้อหาสาระให้แก่เด็กมากเกินไป แต่จะมุ่งเตรียมความพร้อม และฝึกทักษะบางอย่างให้แก่เด็กเป็นสำคัญ ดังนั้นของเล่นเพื่อการศึกษาทุกรูปแบบไม่ควรยากเกินไปสำหรับเด็ก เพราะเด็กจะไม่ชอบเล่น และยากต่อการทำความเข้าใจ และแก้ปัญหาต่างๆให้สำเร็จ

องค์ประกอบในการออกแบบสื่อวัสดุหรือของเล่นเพื่อการศึกษา

1. วัสดุ ควรคำนึงถึงความปลอดภัยสูงสุด ต้องมีความเข้าใจในความเป็นธรรมชาติของวัสดุที่เหมาะสม ซึ่งจะนำไปผลิตเป็นของเล่นเพื่อการศึกษา
2. พื้นผิว การให้ความแตกต่างในพื้นที่ผิวของวัสดุ จะต้องขึ้นกับวัตถุประสงค์ ความต้องการในการออกแบบและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งทั้งนี้ควรคำนึงถึงอันตรายที่เกิดจากความไม่เรียบของพื้นผิว เช่น พื้นผิวเป็นเหลี่ยมแหลมคม การทำพื้นผิวสำเร็จไม่เรียบร้อย หรือสีกะเทาะ ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อเด็ก
3. ลวดลาย และภาพประกอบบนของเล่น การกำหนดลวดลายหรือภาพประกอบบนของเล่น จะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการออกแบบเป็นสำคัญ แต่ทั้งนี้ควรตรวจสอบสีที่ใช้พิมพ์บนตัวของเล่นว่ามีอันตรายจากสารพิษหรือไม่ และเนื้อหาของภาพประกอบควรให้สัมพันธ์กับวัย และ

พฤติกรรมของเด็กและควรเป็นภาพที่เด็กสนใจ หรืออาจมีความคุ้นเคยบ้าง เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเล่น

4. สี สัน น้ํากออกแบบของเล่นเพื่อการศึกษาจำเป็นต้องเข้าใจถึงคุณภาพ และคุณสมบัติของสีที่จะใช้กับผลิตภัณฑ์ ตลอดจนมีความเข้าใจในการกำหนดสีสันลงในส่วนต่างๆ ของของเล่นอย่างเหมาะสม อีกทั้งต้องมีความเข้าใจว่าคุณสมบัติของสีแบบใดจะเป็นสีสด สีหวาน สีทึมหรือต้องการแสดงพื้นที่ที่เป็นเนื้อไม้

5. รูปร่างรูปทรง ของเล่นเพื่อการศึกษาส่วนใหญ่จะเน้นที่เด็กก่อนวัยเรียน ดังนั้นการกำหนดรูปร่าง ควรให้โค้งมนไม่แหลมคม และมีขนาดใหญ่พอสมควรที่จะไม่ให้เด็กหยิบชิ้นส่วนของเล่นใส่ปาก รูปร่างรูปทรงของของเล่นควรเรียบร้อย

6. ขนาด ควรคำนึงถึงรูปแบบการเล่นและวัตถุประสงค์ในการเล่นเป็นหลัก แต่ขนาดไม่ควรเล็กเกินไป หรือใหญ่เกินไป ทั้งนี้ถือเป็นหน้าที่ของน้ํากออกแบบที่จะกำหนดสัดส่วนที่เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย และมีความงามที่น่าสนใจ

7. น้ำหนัก มักสัมพันธ์กับขนาดและวัตถุประสงค์ในการออกแบบ

8. โครงสร้างและประโยชน์ใช้สอย จะขึ้นกับวัย พฤติกรรมและพัฒนาการของเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งจะกำหนดรูปแบบความยากง่าย หรือความซับซ้อนของโครงสร้าง แต่ทั้งนี้ควรคำนึงถึงจำนวนชิ้นส่วนที่ไม่มากเกินไปและกรรมวิธีการผลิต ตลอดจนมีความแข็งแรงปลอดภัย

9. กรรมวิธีการผลิต เป็นข้อคำนึงที่สำคัญมากสำหรับการออกแบบของเล่นในระบบอุตสาหกรรมซึ่งจะต้องผลิตเป็นจำนวนมาก คุณภาพต้องดีเท่ากันทุกชิ้น มีมาตรฐานการผลิตที่ดีเยี่ยม ผู้ออกแบบต้องมีความเข้าใจกับสายการผลิต ประสิทธิภาพของเครื่องจักร ตลอดจนความเป็นไปได้ในการผลิต ต้นทุนที่จะมากำหนดมาตรฐานราคาของผลิตภัณฑ์ และมีความเข้าใจในธรรมชาติของวัสดุ หรือวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต

10. ความปลอดภัย เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการออกแบบของเล่นเพื่อการศึกษา เพราะผู้บริโภคเป็นเด็กเล็ก จะขาดความระมัดระวังในการเล่น ดังนั้นคุณสมบัติทางกายภาพในตัวผลิตภัณฑ์ของเล่นทุกชิ้นต้องได้มาตรฐานความปลอดภัย

11. จิตวิทยาพัฒนาการเด็ก ผู้ออกแบบต้องมุ่งเน้นการพัฒนาการ 4 ด้าน คือ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ตลอดจนมีความเข้าใจในความต้องการในการเล่นในแต่ละวัย พฤติกรรมและพัฒนาการในแต่ละวัยของเด็กจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบการเล่น

12. สภาพแวดล้อม คติความเชื่อ และวัฒนธรรม ผู้ออกแบบอาจต้องคำนึงถึงเรื่องวัฒนธรรมบ้าง เพราะถึงแม้การเล่นของเด็กจะเป็นสากล แต่ในเนื้อหาหรือรูปแบบของของเล่นนั้น อาจเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ศาสนา นิทาน หรือความเชื่อ เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า สื่อประกอบการเรียนรู้ถือเป็นส่วนสำคัญยิ่ง เนื่องจากสื่อประกอบการเรียนรู้นั้น สามารถจะช่วยให้เด็กบรรลุตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนได้ดีที่สุด โดยสื่อประกอบการเรียนรู้ควรผ่านขั้นตอนการออกแบบ พิจารณาถึงองค์ประกอบต่างๆ ให้เกิดซึ่งประโยชน์และความเหมาะสมกับเด็กมากที่สุด

5) การประเมินผล

การประเมินผล หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของสิ่งต่างๆ ตามเกณฑ์ที่ต้องกำหนดไว้ โดยวิเคราะห์ผลจากการวัด เช่น เมื่อวัดได้ค่าเป็นตัวเลขก็นำมาพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งนั้นๆ

การประเมินผลทางศิลปะ คือการใช้เกณฑ์ตรวจสอบว่าการแสดงออกทางศิลปะของนักเรียนได้พัฒนาการไปในระดับที่น่าพอใจหรือไม่ เพียงใด โดยครูเป็นผู้กำหนดเกณฑ์และเงื่อนไขที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เด็กทุกคนแม้มีอายุเท่ากันแต่สมรรถภาพการใช้มือ การรับรู้เรื่องต่างๆก็ไม่เท่ากัน การแสดงออกทางศิลปะจึงมีความแตกต่างกันอย่างกว้างขวางตามประสบการณ์ จึงเป็นการยากที่จะตัดสินชี้ขาดลงไปว่าการก่อนว่า มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะของเด็กมากน้อยเพียงใดและมีความเข้าใจจิตวิทยาเกี่ยวกับเด็กอย่างไรบ้าง จุดสำคัญของการประเมินผลควรอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า เด็กมีพัฒนาการดีขึ้นกว่าครั้งก่อนหรือไม่ โดยดูจากช่วงเวลาที่เด็กกำลังทำงาน มีชิ้นจากผลงานสำเร็จเพียงอย่างเดียว และต้องไม่นำเด็กไปเปรียบเทียบกับคนอื่น ดังนั้นการประเมินผลจึงจำเป็นต้องใช้ความใกล้ชิดกับเด็กเพื่อสังเกตพฤติกรรมของเด็กด้วย

การวัดและการประเมินผล ควรอยู่บนพื้นฐานของความคิดที่ว่า เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้นกว่าครั้งก่อนหรือไม่ โดยควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

1. เข้าใจลักษณะที่เป็นธรรมชาติของเด็กแต่ละคน ตลอดจนลักษณะผลงานของเด็ก
2. สนใจการทำงานของเด็กแต่ละคนอย่างใกล้ชิด
3. ระลึกอยู่เสมอว่า เด็กที่เก่งคือเด็กที่มีพัฒนาการดีขึ้นกว่าที่เคยเป็น
4. อย่าหวังคะแนนสูงๆ ไว้เฉพาะเด็กที่มีฝีมือ
5. อย่าเข้าใจว่าการให้คะแนนต่ำๆ กับเด็กจะช่วยให้เขาเกิดความพยายามขึ้น
6. ศึกษาเด็กแต่ละคนในทุกๆสถานการณ์และทำโดยต่อเนื่องกัน
7. สัมภาษณ์ครูก่อน ว่ามีวิธีสอนที่ช่วยพัฒนาความสามารถของเด็กเพียงพอรหรือไม่

พระพงษ์ กุลพิศาล (2531) ได้เสนอองค์ประกอบของการวัดและประเมินผลไว้ว่าต้องประกอบด้วย ผู้วัดผล สิ่งที่จะวัด วิธีวัดการประเมินผลกิจกรรมศิลปะศึกษา ในชั้นเด็กเล็ก ครูประจำชั้นส่วนใหญ่มีบทบาทในการจัดกิจกรรมศิลปะ จึงเป็นผู้ประเมินผลทางด้านศิลปะของเด็กด้วย

โกลเวนเฟลด์ (1987) ได้เสนอแนะแนวทางการประเมินผลทางศิลปะตามลักษณะพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่างๆ ดังนี้

1. พัฒนาการทางอารมณ์ มีความสนุกสนานเพลิดเพลินในการทำงานศิลปะ แสดงให้เห็นถึงความสุขภาพจิต และอารมณ์ที่ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง สร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้อย่างอิสระและพึงพอใจในผลงานของตน
2. พัฒนาการทางสติปัญญา มีความสามารถในการแสดงออก มีความรู้ในเรื่องของหลักการ ทำงานศิลปะ สามารถทำกิจกรรมศิลปะได้อย่างถูกต้องและประณีต รู้จักการแก้ปัญหาในการทำงานศิลปะ
3. พัฒนาการทางร่างกาย มีความสามารถใช้เครื่องมือ วัสดุ ได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว มีความแม่นยำ แน่นนอน ผลงานศิลปะที่สร้างขึ้นมีลักษณะที่สัมพันธ์กับความรู้สึกรีกนึกคิดของตนเอง สามารถวัดผลการปฏิบัติได้จากทักษะการทำงาน การใช้เทคนิควิธีการต่างๆ และจากตัวผลงานที่ทำเสร็จแล้ว
4. พัฒนาการทางการรับรู้ มีความสนใจในการแสดงออก การบรรยาย การอภิปรายเกี่ยวกับผลงานศิลปะ และสามารถแสดงความรู้ ความเข้าใจได้อย่างมั่นใจถูกต้องตามเกณฑ์การพิจารณาทางศิลปะ เกิดความรู้สึก รับรู้ถึงความงามที่ปรากฏในงานศิลปะ
5. พัฒนาการทางสุนทรียภาพ มีความเข้าใจชื่นชมในคุณค่าความงามของศิลปะ สามารถแสดงความคิดเห็น บรรยาย หรือวิจารณ์ผลงานศิลปะ โดยให้เหตุผลตามหลักการทางศิลปะได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
6. พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ ทำงานศิลปะได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น แสดงความคิดอย่างก้าวหน้าและเชื่อมั่นในความคิดของตนเอง ไม่ลอกเลียนแบบของผู้อื่น ผลงานที่แสดงออกมีความงดงามและมีลักษณะที่แตกต่างไปจากผู้อื่น
7. พัฒนาการทางสังคม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รู้จักการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เข้าใจในการแสดงออกของผู้อื่น

นอกจากการประเมินผลโดยอาศัยแนวทางจากการพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่างๆ ดังกล่าวแล้ว การประเมินผลโดยการสังเกตพฤติกรรมในการเรียนศิลปะก็มีความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์ (2536) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนศิลปะนี้จะสัมพันธ์กับความมุ่งหมายของการศึกษาทุกๆ ด้าน เป็นพฤติกรรมการเรียนรู้เพื่อการสร้างสรรค์ เพื่อศิลปนิยมและเพื่ออารมณ์กับความรู้สึกรีกนึกคิดในงานศิลปะ ซึ่งมีด้วยกัน 6 ประการ คือ

1. พฤติกรรมการรับรู้ มีความจับพัตันในการรับรู้ในคุณค่าความงามของศิลปะ มีความสามารถในการสังเกต การเห็น การระลึก หรือจดจำลักษณะความงามในสิ่งแวดล้อม
 2. พฤติกรรมในการรู้และเข้าใจ มีความรู้ในหลักการของสุนทรียศาสตร์ เข้าใจศิลปินและผลงานของเขา
 3. พฤติกรรมในปฏิกิริยาที่แสดงออก มีประสบการณ์และอารมณ์ในการแสดงออกในงานศิลปะ มีความรู้สึก อารมณ์ ในปฏิกิริยาโต้ตอบ สร้างสรรค์
 4. พฤติกรรมในการวิเคราะห์ มีความสามารถบรรยายและอธิบายลักษณะในงานศิลปะและสามารถตีความ หรือใช้วิจารณ์งานในการคาดคะเน
 5. พฤติกรรมในการพินิจและประเมินผล มีความสามารถวิจารณ์พินิจงาน และประเมินผลงานศิลปะ
 6. พฤติกรรมในการจัดและดำเนินงานอย่างมีระเบียบวินัย มีความสามารถในการสร้างสรรค์ รู้จักแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ ใช้เครื่องมือและวัสดุประกอบงานศิลปะได้อย่างเชี่ยวชาญ
- ประเทิน มหาจันทร์ (2531) ได้เสนอเกณฑ์ในการประเมินค่าทางการแสดงออกของเด็ก 5 ประการดังนี้

1. ความหมายของผลงาน
2. ความเจริญในด้านต่างๆ
3. วิธีการและความชำนาญ
4. สัมพันธภาพในผลงาน
5. กระบวนการทำงาน

พิระพงษ์ กุลพิศาล (2531) ได้เสนอหลักเกณฑ์ในการประเมินผลดังนี้

1. เข้าใจลักษณะที่เป็นธรรมชาติของเด็กแต่ละคนตลอดจนลักษณะผลงานของเด็ก
2. สนใจการทำงานของเด็กแต่ละคนอย่างใกล้ชิด
3. ระลึกอยู่เสมอว่า เด็กที่เก่งคือเด็กที่มีพัฒนาการดีขึ้นกว่าที่เขาเคยเป็น
4. อย่าหวังคะแนนสูงๆ ไว้เฉพาะเด็กที่มีฝีมือ
5. อย่าเข้าใจว่าการให้คะแนนต่ำๆ กับเด็กจะช่วยให้เขาเกิดความพยายามขึ้น
6. ศึกษาเด็กแต่ละคนในทุกๆ สถานการณ์และทำโดยต่อเนื่องกัน
7. สำนวญตัวครูก่อนว่ามีวิธีสอนที่ช่วยพัฒนาความสามารถของเด็ก อย่างเพียงพอหรือไม่

พรรษา นิลวิเชียร (2535) กล่าวว่า การตัดสินผลงานศิลปะของเด็กเล็ก ไม่ใช่ตัดสินความถูกต้องของการเลียนแบบหรือทักษะการใช้วัสดุ ครูประเมินประสบการณ์ และผลสำเร็จของงานโดยตอบคำถามสี่ข้อ ต่อไปนี้

1. เด็กมีความสุข และความพอใจในประสบการณ์ที่ได้รับหรือไม่
2. ผลสำเร็จของงานแสดงให้เห็นพัฒนาการใช้วัสดุ และอุปกรณ์ทางศิลปะหรือไม่
3. เด็กแสดงให้เห็นความเข้าใจในการใช้วัสดุ และข้อจำกัดของวัสดุหรือไม่
4. เด็กแสดงความสนใจในรูปทรง รูปร่าง สี พื้นผิว และรูปแบบ หรือไม่

เครื่องมือในการวัดผล ที่เป็นวิธีการวัดความรู้ความสามารถของผู้เรียนของครูศิลปะเพื่อนำผลที่ได้มาประเมิน โดยทั่วไปมีอยู่ 5 เทคนิค คือ

1. การทดสอบ เป็นวิธีวัดผลที่ใช้มากในการวัดพฤติกรรม ด้านความรู้ ความคิด การทดสอบจะช่วยให้ผู้สอนทราบสมรรถภาพของผู้เรียน
2. การสังเกต เป็นวิธีการวัดพฤติกรรมด้านความรู้สึของผู้เรียน โดยมีอาจารย์เป็นผู้สังเกต นับตั้งแต่การเริ่มบทเรียนจนกระทั่งจบบทเรียน
3. การสัมภาษณ์ เป็นการสนทนอย่างมีจุดมุ่งหมาย ซึ่งย่อมนจะทำให้พบข้อเท็จจริงบางประการได้ เช่นบุคลิกภาพ ท่วงทีวาจา ไหวพริบ และการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า
4. แบบสอบถาม เป็นการวัดความรู้สึ ความคิดเห็น ความสนใจ ทักษะคติ บางทีใช้ควบคู่กับการสัมภาษณ์
5. การตรวจผลงาน เป็นการวัดผลจากผลงานสำเร็จ เพื่อให้ทราบถึงทักษะความก้าวหน้าของผู้เรียน การแก้ปัญหา และความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ เป็นต้น

ด้วยเหตุที่กิจกรรมศิลปะเด็กอนุบาล ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมประเภทการเขียนภาพระบายสี การปั้น การฉีก ตัด ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ต้องใช้การบังคับควบคุมกล้ามเนื้อในการทำงาน ประกอบกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นในการวัดประเมินผลความพร้อมในการเรียน จึงต้องวัดประเมินผลหลายด้าน เช่น การสังเกตการแสดงออก ความคิดสร้างสรรค์ ลักษณะนิสัย สังคมนิยม และการประเมินความสามารถในการบังคับกล้ามเนื้อ

การบันทึกความเจริญของเด็กมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมศิลปะและการสอนวิชาศิลปะ เพราะเป็นวิธีการที่ทำให้ทราบว่าเด็กแต่ละคนมีพัฒนาการอย่างไร โดยครูควรบันทึกความเจริญไว้เป็นรายบุคคล ซึ่งครูอาจทำได้โดยวิธีการสังเกตเด็กเป็นรายบุคคล การใช้วิธีการทดสอบแล้วบันทึกความเจริญของพัฒนาการ

สรุปได้ว่า การประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมศิลปะเป็นการตรวจสอบการเรียนรู้ และพัฒนาการของผู้เรียนทางด้านต่างๆ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และทักษะในการปฏิบัติต่างๆ โดยใช้วิธีการต่างๆ เช่น การสังเกต การทดสอบ การสัมภาษณ์ การตรวจผลงาน ฯลฯ การประเมินผลทางศิลปะควรมองผลงานของเด็ก ในลักษณะการให้การศึกษาด้านศิลปะมากกว่าความเป็นศิลปะ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง

บุคคล เข้าใจในหลักจิตวิทยาพัฒนาการเด็ก การประเมินผลกิจกรรมศิลปะที่สำคัญ จึงน่าจะมุ่งวัด ความเจริญงอกงามที่เกิดขึ้น จากการประกอบกิจกรรมศิลปะที่สำคัญคือการวัดพัฒนาการของผู้เรียน ทางด้านการสร้างสรรค์ สุนทรียภาพ การรับรู้ อารมณ์ สติปัญญา สังคม และวัดพฤติกรรมที่เกิด จากการจัดกิจกรรมศิลปะ

4. การประยุกต์ทฤษฎีของฟรอยด์เข้ากับการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา เพื่อส่งเสริมการรับรู้ทาง ศิลปะสำหรับเด็กอนุบาล

การรับรู้ทางศิลปะ เป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการเรียนรู้ และก่อนให้เกิดการสะสม ประสบการณ์สุนทรียะ อันเกิดซึ่งสุนทรียภาพแก่ตัวบุคคล หัวใจของการเรียนรู้ทางศิลปะใน สาขาวิชาศิลปศึกษานั้น จึงหมายถึงการรับประสาทสัมผัสที่มีต่อองค์ประกอบต่างๆ ทางศิลปะที่ ขึ้นอยู่กับผลที่ก่อเกิดแก่ตัวบุคคลเป็นสำคัญ ดังนั้นหน้าที่สำคัญของศิลปศึกษาก็คือ การสร้างและสั่ง สมให้เกิดการรับรู้ทางศิลปะให้เกิดแก่ตัวของผู้เรียน

ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปะให้เกิดขึ้นแก่บุคคล การเรียนรู้ทางศิลปศึกษา จึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับก่อนประถมศึกษา ซึ่งเป็นวัยแห่งการเริ่มต้นการเรียนรู้ และการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ประสบการณ์ที่เด็กได้รับจึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเตรียมความพร้อม ในการพัฒนาขั้นต่อไป

จากการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนของฟรอยด์ ที่ได้รับการยกย่อง ว่าเป็นบิดาแห่งการอนุบาลศึกษา สามารถสรุปแนวคิดหลักในการจัดการเรียนการสอนได้ดังนี้ คือ

1. การเรียนรู้มุ่งเน้นในเรื่องกิจกรรมของเด็ก โดยถือว่าเด็กทุกคนมีความสามารถอยู่ ภายใน จะแสดงออกต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน เช่น จากการเล่น การร้องเพลง การแสดงท่าทาง และการเล่านิทานสำหรับเด็ก
2. ใช้วิธีการสอนแบบเรียนปนเล่น โดยส่งเสริมให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง ทั้งนี้มุ่งที่จะนำลักษณะนิสัยของเด็กมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ความเจริญเติบโตและเปิด โอกาสให้ผู้เรียนเล่น อย่างสนุกสนาน
3. มีการใช้วัสดุประกอบการเรียนรู้ในเรื่องราวจากธรรมชาติ และมีการใช้วัสดุ ประกอบการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นก่อปรดัวเรื่องเกี่ยวกับศิลปะเช่น บล็อกไม้ กระดาษ ฯลฯ ในการสร้าง รูปทรงธรรมชาติ รูปทรงทางความรู้ และรูปทรงทางความงาม เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และ พัฒนาทางสุนทรียะ
4. เด็กสามารถเลือกทำงานอย่างอิสระในสภาพแวดล้อมเปิดอย่างเป็นธรรมชาติ โดยครูเป็นผู้แนะนำกิจกรรมต่างๆ ก่อนการฝึกหัด

ซึ่งจากแนวคิดหลักข้างต้นนี้ สามารถนำมาประยุกต์เข้ากับการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษาได้ดังนี้

1. การจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษาของเด็ก ควรมุ่งเน้นในเรื่องกิจกรรมศิลปะ ส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกด้วยตนเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคล
2. การจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา ควรมีรูปแบบการจัดประสบการณ์ที่สนุกสนาน ส่งเสริมให้เด็กมีการปฏิบัติ ทดลอง สำรวจ และสร้างสรรค์ผลงานได้ตามความสนใจ
3. การจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา ควรมีการเรียนรู้เบื้องต้นจากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม โดยมีการใช้สื่อประกอบการเรียนรู้เป็นวัสดุเทียบเคียง เพื่อสร้างความเข้าใจ
4. ควรให้อิสระแก่เด็กในการฝึกฝน ตลอดจนการปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปะของเด็ก ในสภาพแวดล้อมเปิดอย่างเป็นธรรมชาติ โดยมีครูเป็นผู้แนะนำเนื้อหาความรู้ กิจกรรมต่างๆ ก่อนการฝึกหัดและปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ

กล่าวคือ การแสดงออกทางศิลปะของเด็กๆระดับนี้ ยังมีความจำเป็นต่อเด็กมาก เพราะศิลปะเป็นกิจกรรมเดียวที่ทดแทนความสามารถทางการเขียนหนังสือหรือการพูดของเด็ก การทำงานศิลปะจะช่วยให้เด็กเข้าใจธรรมชาติแวดล้อมมากขึ้น ทั้งนี้การจัดประสบการณ์ศิลปะ ควรส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมที่หลากหลาย ซึ่งอาศัยเครื่องมือและวัสดุที่ต่างกันไป

ทั้งนี้จากข้อสรุปข้างต้นผลการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปะสำหรับเด็กอนุบาลนั้นจะประกอบด้วย วัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปะสำหรับเด็กอนุบาล ที่มีการจัดสาระประสบการณ์ในเรื่องขององค์ประกอบทางศิลปะคือ เส้น รูปร่าง รูปทรง สี น้ำหนัก และพื้นผิว โดยมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ด้วยประสาทสัมผัสในรูปแบบบูรณาการ ผ่านการเล่นที่หลากหลาย การใช้สื่อวัสดุประกอบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับความรู้ การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน และการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับความงาม โดยเด็กสามารถออกแบบสร้างสรรค์สื่อวัสดุได้อย่างอิสระ อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาตามวัยและศักยภาพของแต่ละบุคคล นอกจากนั้นยังเป็นการปูพื้นฐานและส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ชาณุณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ผลของการเล่นมีต่อความคิดสร้างสรรค์เด็กปฐมวัย” วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการเล่นของเด็กที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย โดยกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนอายุ 5-6 ปี จำนวน 23 คน จากโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แบ่งเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เล่นของเล่นไม้บล็อก กลุ่มที่ 2 เล่นของเล่นสามเหลี่ยมในฝืน กลุ่มที่ 3 ปล่อยให้อิสระ โดยให้นักเรียนทั้ง 3 กลุ่มทำแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังเล่นด้วยแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของทอเรนซ์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ต่างมีพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดลออ แต่กลุ่มที่ 3 ไม่มีพัฒนาการในทุกๆ ด้าน และกลุ่มที่ 2 มีพัฒนาการด้านความคิดคล่องแคล่วสูงกว่ากลุ่มที่ 3 แต่ไม่แตกต่างจากกลุ่มที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมหมาย เชื้อคี (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุดฝึกอบรมการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ให้แก่เด็กปฐมวัย สำหรับผู้ดูแลเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็ก” วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุดฝึกอบรมการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ให้แก่เด็กปฐมวัย สำหรับเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กและตรวจสอบคุณภาพชุดฝึกอบรม กลุ่มประชากร คือ ผู้ดูแลเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กปฐมวัย บางรัก และเขตยานนาวา จังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 354 คน และกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ดูแลและเด็กจำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ชุดฝึกอบรมการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยยึดรูปแบบของชุดการสอนจุดบัพท ของ เร็กซ์ เมเยอร์ โดยใช้แบบประเมินผลตนเอง แบบวัดผลสัมฤทธิ์ของการฝึกอบรม แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อชุดอบรม เป็นเครื่องมือในการหาประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรม ผลการวิจัย ได้ชุดฝึกอบรม 2 ชุด ชุดฝึกอบรมชุดที่ 1 คือ กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์(ภาคทฤษฎี) มี 2 กิจกรรมได้แก่ ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ และพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก และชุดฝึกอบรมที่ 2 คือ กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์(ภาคปฏิบัติ) มี 4 กิจกรรมได้แก่ การจัดกิจกรรมการปั้น การจัดกิจกรรมการเขียนภาพ การจัดกิจกรรมการเล่นกับสี และการจัดกิจกรรมการสร้างสรรคจากเศษวัสดุ ชุดฝึกอบรมทั้ง 2 ชุด มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดผลสัมฤทธิ์ของชุดฝึกอบรมภายหลังการฝึกอบรม สูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผู้ดูแลเด็กมีความคิดเห็นต่อชุดฝึกอบรมในทางบวก ระดับสูง

ชวลี ช่วยเอื้อ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ การใช้แนวการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลศึกษา ในโรงเรียนอนุบาล สังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ” วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ และปัญหาในการใช้แนวการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลศึกษาในโรงเรียนอนุบาล ตัวอย่างประชากร ที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยผู้บริหาร โรงเรียนที่ปฏิบัติงานด้านอนุบาลศึกษา 219 คน ครูผู้สอนชั้น อนุบาลศึกษา 302 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบ แบบปลายเปิดและแบบเติมคำ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า การใช้แนวการจัด ประสบการณ์ชั้นอนุบาลศึกษาในโรงเรียนอนุบาล ของผู้บริหารและครูผู้สอนในด้านการแปลงแนว การจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาล ไปสู่การจัดประสบการณ์และกิจกรรม มีเป้าหมายหลักในการจัด การศึกษาระดับอนุบาลศึกษาคือ ส่งเสริมพัฒนาการตามวัยของเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กวัย 4-6 ปี ให้มีความพร้อมทุกด้าน มี ส่วนน้อยที่จัดประสบการณ์เพื่อมุ่งให้เด็กอ่านได้เขียนได้ และคิดเลขได้ ผู้บริหารส่วนใหญ่คัดเลือก ครูเข้าสอนชั้นอนุบาล โดยวิธีพิจารณาผู้ที่วุฒิทางด้านอนุบาลศึกษา กิจกรรมการนิเทศที่ใช้มากที่สุด คือ การประชุมปรึกษาหารือ และเทคนิคและกลวิธีการสอนที่ครูผู้สอนนำมาใช้มากที่สุดคือ การให้ เด็กทำงานเป็นกลุ่ม ส่วนใหญ่จัดกิจกรรมตามที่กำหนดในแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลของ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ตามที่กำหนดในรายการประสบการณ์และ เนื้อหา ผู้บริหารและครูผู้สอนมีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย คือ โรงเรียน ต้องรับภาระงานศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ทำให้การบริหารงานวิชาการฝ่าย อนุบาลไม่คล่องตัว ผู้ปกครองไม่เข้าใจหลักการจัดการศึกษาระดับอนุบาลศึกษา ครูผู้สอนชั้น อนุบาลมีพื้นฐานความรู้ด้านอนุบาลศึกษาแตกต่างกัน โรงเรียนไม่มีแนวทางการวัดผลและ ประเมินผลที่ชัดเจน มีจำนวนเด็กในชั้นเรียนมากเกินไป ทำให้การจัดกิจกรรมต่างๆ ไม่คล่องตัว ครู ขาดแหล่งความรู้ที่จะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมและไม่ได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมประชุม อบรม หรือ สัมมนา ศึกษานิเทศก์ไม่สามารถให้คำแนะนำช่วยเหลือครูอนุบาลได้

วรวรรณ เหมชะญาติ (2535) ได้ทำการศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตาม แนวคิดของกาเย่ ที่มีผลต่อความสามารถในการรับรู้ทางด้านมิติสัมพันธ์ของเด็กก่อนวัยเรียน กลุ่ม ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นเด็กก่อนวัยเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2535 ของโรงเรียน อนุบาลพิบูลเวศม์ จำนวน 30 คน แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยเด็กกลุ่มทดลอง ได้รับการจัดกิจกรรมตามแผนการเรียนการสอนตามแนวคิดของผู้วิจัย ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการจัด กิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมของสำนักคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ทั้งสองกลุ่ม ได้รับการสอนเป็นเวลา 6 สัปดาห์ รวม 30 แผน เมื่อสิ้นสุดการทดลอง ผู้วิจัยได้ทดสอบ ความสามารถในการรับรู้ทางด้านมิติสัมพันธ์ของทั้งสองกลุ่ม ซึ่งพบว่าเด็กก่อนวัยเรียนกลุ่มทดลองที่

ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดของกาเย่ มีความสามารถในการรับรู้ทางด้านมิติสัมพันธ์สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศุคารัตน์ เพชรรุจี (2539) ศึกษาเรื่อง “สภาพและปัญหาการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยของครูปฐมวัยในโรงเรียนอนุบาล กรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในโรงเรียนอนุบาล กรุงเทพมหานคร ในด้านวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม การดำเนินการสอน สื่อ และอุปกรณ์ การประเมินผล ตัวอย่างประชากรในการวิจัยคือ ครูผู้สอนศิลปะศึกษาชั้นเด็กเล็ก จำนวน 154 คน จากโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 154 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามซึ่งมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ แบบมาตราส่วนและประเมินค่า และแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนศิลปะศึกษาระดับปฐมวัยมีสภาพการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษาด้านวัตถุประสงค์ เนื้อหา และกิจกรรม การดำเนินการสอน สื่อ อุปกรณ์และการประเมินผล อยู่ในระดับค่อนข้างมาก ส่วนปัญหาการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษาด้านวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อ อุปกรณ์และการประเมินผล เมื่อพิจารณาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และด้านการดำเนินการสอนอยู่ในระดับน้อย ครูผู้สอนศิลปะศึกษาส่วนใหญ่มีความต้องการได้รับการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษาในทุกด้าน ตำรา คู่มือครู การนิเทศการสอน ต้องการได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดสื่อและอุปกรณ์ และมีความเห็นว่า ควรลดจำนวนนักเรียนให้เหมาะสมกับชั้นเรียนเนื่องจากมีจำนวนเด็กในชั้นเรียนมากเกินไป

เสาวนีย์ บุญยะฤทธิ์ (2539) ศึกษาเรื่องผลการสอนโดยวิธีการสังเกตที่มีผลต่อการรับรู้ทางศิลปะของเด็กอายุ 4-6 ปี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการสอนโดยวิธีสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีเนื้อหาทางองค์ประกอบเบื้องต้นทางศิลปะในเรื่องรูปร่าง รูปทรง สี และลักษณะพื้นผิว ขนาด สัดส่วน ระยะใกล้ ระยะไกล 2) แบบทดสอบการรับรู้ทางศิลปะระดับอนุบาลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ตัวอย่างประชากรคือ เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำนวน 30 คน เป็นเด็กชาย 15 คนและเด็กหญิง 15 คน ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการทดลองสอนด้วยตนเองกับ เป็นเวลา 4 สัปดาห์ โดยได้ให้เด็กทำแบบทดสอบก่อนและหลังการสอนซึ่งผลการวิจัยพบว่า การสอนโดยวิธีสังเกต สามารถส่งเสริมการรับรู้ทางศิลปะของเด็กอนุบาลได้ดีขึ้น

เสาวลักษณ์ อนุดิษฐ์ (2542) ศึกษาเรื่องการพัฒนาโปรแกรมศิลปศึกษาเพื่อส่งเสริมการรับรู้ทางศิลปะสำหรับเด็กวัยอนุบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโปรแกรมศิลปศึกษาเพื่อส่งเสริมการรับรู้ทางศิลปะสำหรับเด็กวัยอนุบาล ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นอนุบาล 3 อายุ 5-6 ปี จำนวน 30 คน แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 15 คนและกลุ่มควบคุมจำนวน 15 คน โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นเป็นลักษณะของโปรแกรมการสอนศิลปศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล ประกอบด้วยการจัดกิจกรรม 3 ขั้นตอน คือ 1)ขั้นกิจกรรมการมอง การเห็น การสังเกต และการสัมผัส 2)ขั้นกิจกรรมการถามตอบ 3)ขั้นกิจกรรมศิลปะปฏิบัติ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการรับรู้ทางศิลปะในเรื่องเส้น รูปร่าง รูปทรง สี และพื้นผิว ผลการวิจัยพบว่า 1)หลังการทดลองใช้โปรแกรมฯ นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนการรับรู้ทางศิลปะสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2)หลังการทดลองใช้โปรแกรมฯนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนการรับรู้ทางศิลปะสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ชญญรัตน์ อิศวนนท์ (2545) ศึกษาผลการสอนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกตที่มีต่อการรับรู้เชิงสุนทรียะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยคือ 1) ภาพผลงานศิลปะคัดสรร 2)แผนการสอนศิลปะจำนวน 8 แผน โดยใช้กระบวนการสังเกต ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 1. การสังเกตและสนทนา 2.ศิลปะปฏิบัติ 3)แบบสังเกตพฤติกรรมการรับรู้ 4)แบบทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรียะสำหรับใช้ในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ภายหลังจากการเรียนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกต นักเรียนมีคะแนนจากแบบทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรียะสูงกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนั้นผลการวิจัยจากแบบสังเกตพฤติกรรมการรับรู้ พบว่าค่าความถี่ที่สูงที่สุดในการแสดงพฤติกรรมการรับรู้ คือ พฤติกรรมการรับรู้ด้านความรู้สึกในผลงานศิลปะ รองลงมาคือ พฤติกรรมการรับรู้ด้านสวนประกอบทางประสาทสัมผัส ด้านเทคนิคและด้านโครงสร้าง มีค่าความถี่รองลงมาตามลำดับ

งานวิจัยในต่างประเทศ

ซีเฟลด์ (Seefeld, 1979) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “The Effects of a Program Designed to Increase Young Children’s Perception of Texture. ซึ่งทำการทดลองกับนักเรียนโรงเรียนอนุบาลในสหรัฐอเมริกาจำนวน 60 คน โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มทดลอง 1 กลุ่มทดลอง 2 และกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน กลุ่มทดลอง 1 ได้รับการฝึกโปรแกรมการฝึกและควบคุมการสอนโดยครูศิลปะ ซึ่งไม่เคยสอนในโรงเรียนอนุบาล โดยจะฝึกสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 40 นาที ในห้องเรียนศิลปะ กลุ่มทดลอง 2 ได้รับการฝึกตามโปรแกรมการฝึกเป็นเวลา 20 ครั้ง ครั้งละ 40 นาทีใน

ห้องเรียนปกติ โดยครูผู้สอนชั้นอนุบาลและนักเรียนกลุ่มควบคุม ไม่ได้รับการฝึกจากโปรแกรมการฝึก สำหรับโปรแกรมการฝึกการรับรู้เรื่องพื้นผิวของงานศิลปะจะเป็นการฝึกสังเกตพื้นผิว การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ และการใช้คำพุดอธิบาย การตีความ และการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ บทเรียนทั้งหมดในโปรแกรมการฝึกจะเป็นการแนะนำคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับพื้นผิวของงานศิลปะที่ ขรุขระและอ่อนนุ่ม และเพิ่มกิจกรรมเกี่ยวกับการสัมผัสและความรู้สึก ในการทดลองจะมีการสอบ ก่อนฝึก และทดสอบหลังการฝึก นักเรียนทั้งสามกลุ่ม โดยใช้ The Boehm Test of Basic Concepts ซึ่งสอบทั้งการวาดภาพ และการพุดอธิบายผลงานศิลปะ และนำผลทั้งการวาดภาพและการพุด อธิบายภาพงานศิลปะมาวิเคราะห์ ผลการทดลองพบว่า กลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่มมีคะแนนหลังการ ฝึกสูงกว่าคะแนนก่อนการฝึกมาก และสูงกว่ากลุ่มควบคุมทั้งคะแนนการวาดภาพและคะแนนการพุด อธิบายภาพงานศิลปะ และหลังการทดลองพบว่าไม่มีความแตกต่างของกลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่ม

ดักลาส และสวอท์ (Douglas and Schwartz, 1981) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “The Relationship of Cognitive Style of Young Children and their Mode of Responding to Painting.” ความสัมพันธ์ของรูปแบบความคิดของนักเรียนชั้นอนุบาล กับวิธีการตอบสนองงานศิลปะ โดยการ พุด โดยทดสอบกับนักเรียนชั้นอนุบาล แบ่งเป็น 3 กลุ่มอายุ คือ 3 ปี 4 ปี และ 5 ปี เครื่องมือที่ใช้คือ The Acuff and Sieber- Supper Manual (ASM) สำหรับการตรวจสอบการอธิบาย และการตีความภาพ งานศิลปะ และ Embedded Figures Test (EFT) สำหรับตรวจสอบการพุดรูปแบบความคิดของ นักเรียนเครื่องมือที่ใช้ในการทดสอบ คือ ภาพงานศิลปะจำนวน 3 ภาพ ซึ่งเป็นภาพสี่ การทดสอบ จะทดสอบทีละคนโดยให้นักเรียนดูภาพงานศิลปะทีละภาพ และถามคำถาม หลังจากนั้นนำคำพุด ของนักเรียนมาตรวจสอบ ASM และทดสอบ EFT จะทดสอบนักเรียนหลังจากการทดสอบนักเรียน หลังการทดสอบด้วยการดูภาพศิลปะแล้ว ผลการทดลองพบว่า รูปแบบความคิดกับวิธีการ ตอบสนองงานศิลปะโดยการพุดถึงความสัมพันธ์ในนักเรียนอายุ 5 ปี ส่วนในกลุ่มอายุ 3 ปีและ 4 ปี ไม่มีความสัมพันธ์

โคล (Cole, 1985) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ The Effect of a Cognitively Oriented Aesthetic Curriculum on the Aesthetic Judgment and Responses of Four, Six, and Eight Year old Enrolled in an Art Museum Program.” ทั้งนี้ได้ศึกษาผลกระทบของความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรสุนทรียะที่มี ต่อการตัดสินใจทางสุนทรียะ และการตอบสนองของเด็กอายุ 4,6 และ 8 ขวบ ที่ลงทะเบียนเรียน โปรแกรมพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ประชากรทั้งหมด 70 คน ผลการศึกษาสรุปว่า ความรู้ความเข้าใจใน ศิลปะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางสุนทรียะของเด็ก และการตัดสินใจนี้สามารถพัฒนาต่อได้

ฟิลลิปปี (Phillips, 1993) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “A Study of Early Childhood Educators’ Understanding of the Artistic Process and of Art Education.” จุดมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อศึกษาข้อมูลจากครูปฐมวัย เกี่ยวกับความเข้าใจกระบวนการทางสุนทรียะ และศิลปะศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการรับรู้ทัศนะ และความเชื่อของกลุ่มตัวอย่าง โดยเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ 1.สถานภาพส่วนตัว 2.ทัศนะส่วนตัวเกี่ยวกับความสามารถทางศิลปะและการสร้างสรรค์ 3.ทัศนะเกี่ยวกับศิลปะโดยรวมๆ 4.กรอบความคิดของผู้สอนเกี่ยวกับศิลปะในชั้นเรียน

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ครูอนุบาลของโรงเรียนในใจกลางและฝั่งตะวันออกของเกาะมาวีและฮาวาย ทั้งหมด 24 คน ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ครั้งสุดท้าย

ผลจากการรวบรวมข้อมูลแสดงให้เห็นว่าครูส่วนใหญ่มีทัศนะคล้ายคลึงกัน และสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะศึกษา โดยทัศนะนี้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการทดลองด้วยสื่อหลากหลายชนิด และสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยสนับสนุนการสร้างสรรค์อย่างอิสระ

ทัศนะเหล่านี้แตกต่างจากจุดมุ่งหมายการศึกษาศิลปะในปัจจุบัน ซึ่งศิลปะจะมีความสำคัญเท่ากับวิชาอื่นๆ ความคิดเห็นนี้แสดงให้เห็นว่าศิลปะมีหลักการที่ชัดเจน และมีศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการสอนศิลปะเท่านั้น

ครูส่วนใหญ่มีความเห็นว่าที่ผ่านมาศิลปะเป็นเพียงงานฝีมือ และถูกจำกัดให้ทำที่บ้าน ครูทั้งหมดมีความต้องการที่ตรงกันในการที่จะรู้ให้มากขึ้นเกี่ยวกับความคิดรวบยอดของศิลปะ ศัพท์ และสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนศิลปะศึกษา

ผลจากการศึกษาครั้งนี้จะช่วยพัฒนาหลักสูตรในการศึกษาสำหรับครูที่ต้องการเรียนรู้มากขึ้นเกี่ยวกับโปรแกรมในการทำงานทางศิลปะศึกษา ผลของการทำงานจะช่วยเตรียมความต้องการของครู และช่วยเสนอแนวทางกิจกรรมศิลปะที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของครู

เทรซี่ (Tracy, 2003) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “An Examination of the Imagination Styles of Preschool Children.” โดยมีจุดมุ่งหมายการวิจัย เพื่อศึกษาถึงความแตกต่างของรูปแบบจินตนาการจากการเล่น

เก็บรวบรวมข้อมูลได้จากการสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกทางการพูดระหว่างกิจกรรมการเล่นของเด็ก และจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอน ในโรงเรียนอนุบาล 9 แห่ง

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า มีความสำคัญ 4 ประการที่เป็นปัจจัยส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการระหว่างการเล่น กล่าวคือการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส อันได้แก่ การมองเห็น การฟัง การสัมผัส และการรับรส และยังพบว่า เด็กส่วนใหญ่จะมีรูปแบบการเล่นที่เหมือนกัน

โดยมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่จะแสดงถึงลักษณะเฉพาะตัว และทั้งนี้ลักษณะเฉพาะตัวบุคคลจะยังคงสอดคล้องกันเช่นเดิม แม้จะเล่นในกิจกรรมที่แตกต่างกัน

ซึ่งจากผลการวิจัยนี้ จะช่วยสนับสนุนทฤษฎีของการจินตนาการ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมและจัดประสบการณ์ ที่ช่วยส่งเสริมความคิดและจินตนาการของเด็กต่อไป

ปาร์ค ซางซุก (Park Sangsook, 2004) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “How Four and Five Year Old Korean Children Learn to Draw.” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิธีการการสอนวาดภาพของเด็กเกาหลี ช่วงอายุ 4-5 ปี ซึ่งการวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยมีอิทธิพลเฉพาะวัฒนธรรม

เก็บรวบรวมข้อมูลจาก การสังเกตและการวิเคราะห์ภาพวาดของเด็ก การสัมภาษณ์ครูผู้สอน เกี่ยวกับการจัดเตรียมการสอนในเรื่องเกี่ยวกับการสอดแทรกเรื่องราวเหตุการณ์ปัจจุบันในเกาหลี และจากการสัมภาษณ์พ่อแม่ ในเรื่องของกรมมีส่วนร่วมช่วยส่งเสริมประสบการณ์ทางศิลปะให้กับเด็ก โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่โรงเรียน Woori ในกรุงโซล

ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแสดงให้เห็นว่า การวาดภาพของเด็กเกาหลีนั้น แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ กล่าวคือ

1. การวาดภาพตามข้อกำหนด ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ถึงคุณค่า ทักษะ และความรู้ที่ได้จากการวาดภาพตามข้อกำหนดนั้น
2. การวาดภาพโดยไม่มีข้อกำหนด ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้จินตนาการ ผิกทักษะการวาด โดยการวาดนี้เป็นสิ่งที่เด็กชื่นชอบมากที่สุด
3. การสอนวาดภาพอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ศิลปะศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยจะก่อให้เกิดพัฒนาการรับรู้ทางศิลปะ และได้เรียนรู้ในเทคนิคการวาดต่างๆ

ซึ่งจากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ช่วยในการจัดการเรียนการสอนวาดภาพของเด็กนั้น ในแต่ละกิจกรรมการวาด จะต้องประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย คุณค่า และมาตรฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ผลที่ได้จากการวิจัยนี้จะช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ และสนับสนุนการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับอิทธิพลทางวัฒนธรรม ที่มีผลต่อกระบวนการทางสุนทรียะ อันจะเป็นประโยชน์ต่อวงการศิลปะศึกษาต่อไป

เซอร์นิกเรีย (Cerniglia, 2006) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “Artistic Beginning: A Case Study of Everyday Arts usage in One Preschool’s Classroom.” ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กรณีศึกษาในโรงเรียนอนุบาลแห่งหนึ่งที่มีการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ในทุกแขนง

เก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิเคราะห์แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต การศึกษาหนังสือรายงานการสอน การศึกษาแผนการจัดการเรียนการสอน และจากการรวบรวมผลงานศิลปะของเด็ก

การรวบรวมข้อมูลจากครูประจำชั้น 3 ท่าน พบว่าครูทั้งหมดจะใช้การสอนด้านศิลปะ และดนตรี มากกว่าการแสดง โดยครูแต่ละท่านก็มีวิธีการสอนศิลปะที่ต่างกัน มากกว่าการสอน ดนตรี ซึ่งการสอนศิลปะและการสอนแสดงนั้นจะเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้จินตนาการและความคิด จากการสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเอง ส่วนการสอนดนตรีนั้นเป็นการเรียนพื้นฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับการร้องเพลง ทั้งนี้กิจกรรมการเดินรำนั้นให้ประโยชน์น้อยที่สุด รองจากดนตรีในแง่การแสดง อารมณ์

ในด้านทัศนคติของครูผู้สอน ได้เห็นตรงกันว่าเด็กจะได้รับประสบการณ์ศิลปะ และเกิด การสะสมประสบการณ์นี้ อันเป็นจุดเริ่มต้นของสุนทรียะต่อไป

จากการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การลำดับเหตุผลของการจัดการเรียนการสอนศิลปะ ประกอบด้วย

1. รูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน
2. เทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอน
3. จุดมุ่งหมายทางสังคม
4. การช่วยให้เด็กได้เรียนรู้กิจวัตรประจำวันและสิ่งรอบตัว
5. การปรับเปลี่ยนลักษณะนิสัย

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการวิจัยนี้ ครูผู้สอนเด็กควรมีการทดลองใช้รูปแบบวิธีการเรียน การสอนที่จะให้เด็กเรียนในแต่ละวันมาเปรียบเทียบกัน และต่อจากการวิจัยนี้ ควรมีการศึกษาใน เรื่องของการสอนดนตรี เดินรำ หรือการเล่นในห้องเรียนต่อไป

โคเฮน (Cohen, 2006) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “Young Children’s Discourse Strategies During Pretend Block Play: A Socio-Cultural Approach.” โดยมีจุดมุ่งหมายในการวิจัย เพื่อศึกษา วิธีการและแนวทางในการจัดการเรียนการสอนผ่านการเล่นบล็อก เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนา ทักษะความรู้ของเด็กปฐมวัย

เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมของเด็กปฐมวัย จำนวน 19 คน ในจำนวนนี้ เป็นเด็กผู้ชาย 10 คน และเด็กผู้หญิง 9 คน โดยการบันทึกภาพด้วยกล้องบันทึกภาพเคลื่อนไหว ภายในสภาพจริงของการเรียนในห้องเรียน การบันทึกเสียง การสังเกต การถ่ายภาพ และการจด บันทึกการสังเกต ทั้งนี้ได้ทำการสังเกตเด็กใน 3 ลักษณะ กล่าวคือ การสังเกตรายบุคคล การ สังเกตเด็กเป็นคู่ และการสังเกตเด็กเป็นกลุ่ม 3 คนขึ้นไป

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่าการเล่นบล็อกนี้จะช่วยส่งเสริมพัฒนาทักษะด้านการพูด และการเรียนรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์

ทั้งนี้ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า เด็กจะเกิดการเรียนรู้เรื่องราวในชีวิตประจำวัน
สิ่งแวดล้อมรอบตัว ตลอดจนได้เกิดการคิดและจินตนาการจากการเล่น กล่าวคือผลจากการ
ศึกษาวิจัยนี้ สนับสนุนให้เด็กช่วงอายุ 5 ปี ได้ใช้วิธีการเรียนรู้จากการเล่นกิจกรรมต่อประกอบ
บล็อก อันส่งผลให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนความคิด อันเป็นการ
พัฒนาด้านสังคมของเด็ก